

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEREKE KAYITLARI IŞIĞINDA KARAFERYE KAZAS'INDA SOSYO-
EKONOMİK HAYAT (H.1139-1214/M.1726-1800)**

HAZIRLAYAN

ZEYNEP GÜNEŞ
1641060017

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ MUHAMMED YAZICI

EYLÜL /2019
MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

TEREKE KAYITLARI IŞIĞINDA KARAHERYE KAZASI'NDA SOSYO-
EKONOMİK HAYAT (H.1139-1214/M.1726-1800)

HAZIRLAYAN
ZEYNEP GÜNEŞ
1641060017

Sosyal Bilimler Enstitüsünde

Tezli Yüksek Lisans

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Teslim Edildiği Tarih:

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 16.07.019

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Muhammed YAZICI

Jüri Üyesi: Prof.Dr. Ahmet YİĞİT

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Bülent ÇELİK

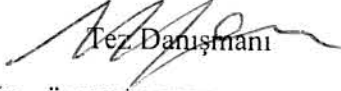
Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Tuncay ÖĞÜN

EYLÜL / 2019

MUĞLA

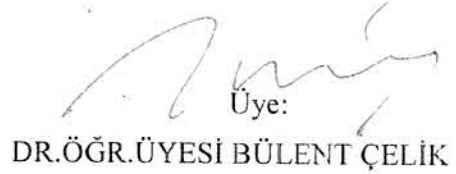
TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 29/05/2019 tarih ve 892/2 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6 maddesine göre, Tarih Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Zeynep Güneş'in "Tereke Kayıtları Işığında Karaferye Kazası'nda Sosyo-Ekonomik Hayat (H.1139-1214/M.1726-1800) " adlı tezini incelemiş ve aday 16/07/2019 tarihinde saat 14:30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır. Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 40 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul edildiğine oybirliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı

DR. ÖĞR. ÜYESİ MUHAMMED YAZICI

Üye
PROF.DR.AHMET YİĞİT

Üye:
DR.ÖĞR.ÜYESİ BÜLENT ÇELİK

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "Tereke Kayıtları Işığında Karaferye Kazası'nda Sosyo-Ekonomik Hayat (H.1139-1214/M.1726-1800)" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Zeynep Güneş

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON

MERKEZİ TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

Soyadı: Güneş

Adı: Zeynep

Referans No: 10280202

TEZİN ADI:

Türkçe: Tereke Kayıtları Işığında Karaferye Kazası'nda Sosyo-Ekonomik Hayat (H.11391214/M.1726-1800)

Y.Dil: Socio- Economic Life in Karafer'ye District in the light of tereke Records (H.11391214/M.1726-1800)

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanat yeterlilik

X

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte: Sosyal Bilimler

Enstitü: Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar:

Tarih:

TEZ YÖNETİCİSİ:

YAZICI Muhammed	
Unvanı: Dr. Öğretim Üyesi	
TEZİN YAZILDIĞI DİL: Türkçe	TEZİN SAYFA SAYISI: 96
TEZİN KONUSU: Tereke Kayıtları Işığında Karaferye Kazası'nda Sosyo-Ekonomik Hayat (H.1139-1214/M.1726-1800)	
TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELEER	
1.Tereke	
2.Karaferye	
3.Aile	
4.XVIII yüzyıl	
İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELEER:	
1.Tereke	
2.Karaferye,	
3.XVIII century	
4.Family	
1.Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum.	O
2. Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir.	X
3.Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir.	O
İmzası:..... Tarih :	

ÖZET

Terekeler kişinin öldükten sonra ardında bıraktığı her türlü mal, eşya, alacak ve borçların bir listesi olarak tanımlanabilir. Bu kaynaklar Osmanlı sosyal tarih araştırmalarının önemli kaynaklarından biridir.

Bu çalışmada H.1139-1214 (M.1726-1800) yıllarına ait tereke kayıtları incelenerek Karaferye'nin sosyo-ekonomik yapısı hakkında birtakım sonuçlar elde edilmeye çalışılmıştır.

Metin temeli üç ana bölüm etrafında şekillenmektedir. Bu bölümler tereke sahiplerinin aile hayatları, sosyal yaşamları ve ekonomik yaşamlarıdır. Tereke sahiplerinin aile hayatının incelenmesinde esas alınan ölçüler; Aile, evlilik, çok eşlilik, kadın ve çocuktur. Sosyal yaşamın incelenmesinde kullanılan ölçütler; Kullanılan isim ve unvanlar, ölüm yaşı, ölüm sebebi, okunan kitaplar, kullanılan eşya türleri, hane, mahalle isimleri ve kölelerdir. Ekonomik yaşamın incelenmesinde alınan ölçütler ise tereke sahiplerinin meslekleri, sahip oldukları malvarlıkları ve bu malvarlıklarının nasıl değerlendirdikleridir.

Anahtar Kelimeler: Tereke, Karaferye, XVIII. yüzyıl, Aile

ABSTRACT

‘Tereke’ can be defined as a list of goods, property, assets and debts that are left behind one’s death. Tereke, as a source of knowledge, is of the utmost importance in Ottoman social history studies.

In this study, in order to get some results about the socio-economic structure of Karaferiye tereke records of the years between 1726 and 1800 are examined.

The study consists of three main parts. These parts are tereke owners’ family lives, social lives and economic lives, respectively. While examining tereke owners’ family lives the measures that are taken into consideration are family, marriage, polygamy, women and children. Names and titles, death date, causes of the death, the books read, kinds of goods used, house, neighborhood names and slaves are measures while analyzing social lives. Finally, tereke owners’ jobs, their wealth and how they manage it are the measures considered for the economic part.

Key Words: Tereke, Karaferiye, XVIII. century, family

ÖNSÖZ

Sosyal tarih çalışmalarında tereke kayıtları çok sık kullanılan kaynaklardır. Çünkü tereke kayıtları bir bölgenin sosyo-ekonomik yapısını inceleme noktasında önemli veriler sunmaktadır. Çalışmanın amacını, XVIII. yüzyılda Karaferye Kazası'nda toplumun ekonomisi, sosyal hayatı, aile hayatı, kadının konumu, giyimi kuşamı, kullanılan eşyalar, yaşanan mekan, ölüm sebebi, ölüm yaşı ve yıllar arasında toplumsal değişimlerin terekelere nasıl yansıdığı oluşturmaktadır.

Çalışma boyunca dikkat etmeye çalıştığımız husus, araştırmak istediğimiz konunun salt grafik ve tablolardan oluşmasını engelleyip, bilimsel bütünlüğünün korunarak, araştırmanın güncelleştirilmesini sağlamaktır. Bu yüzden metin içerisinde toplumun yaşam şeklini bütün yönü ile ortaya serecek üslupta bir dil kullanılmaya çalışılmıştır.

Bu tezin hazırlanmasında, özellikle düzenleme noktasında yaşattığım zorluklardan dolayı minnettar olduğum çok değerli hocam Dr. Öğretim Üyesi Muhammed Yazıcı'ya teşekkür etmek isterim. Kendisi bu konu üzerinde beni destekledi ve ihtiyacım olduğunda yönlendirdi.

Zeynep GÜNEŞ

MUĞLA

24/5/2019

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	II
ÇİZELGELER DİZİNİ	IV
TABLolar	IV
GRAFİKLER	V
KISALTMALAR	VI
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	9
KARAFERYE KAZASI'NIN AİLE HAYATI.....	9
1.1. Aile.....	9
1.2. Karaferye’de Evlilik Kurumu	13
1.3.Karaferye’de Eş Sayısı.....	14
1.4. Karaferye Kazası’nda Çocuk Sayısı.....	16
1.4.1.Ekonomik Duruma Göre Çocuk Sayısı	18
1.5.Karaferye’de Akrabalık İlişkileri	20
1.6. Karaferye’de Kadının Durumu	22
İKİNCİ BÖLÜM	27
KARAFERYE KAZASI'NDA SOSYO-KÜLTÜREL YAPI.....	27
2.1. Karaferye Kazası’nda Giyim Kuşam	27
2.2. Karaferye’de Kullanılan Takılar	31
2.3. Müslim ve Gayr-ı Müslim Kıyafetleri	32
2.4. Karaferye’de Evler	33
2.5. Karaferye’de Kullanılan Eşyalar	35
2.5.1. Mutfak Eşyaları.....	36
2.5. 2. Bahçe Eşyaları	37
2.5.3. Silahlar	38
2.5. 4. Binek Araçları.....	38
2.6. Karaferye’de Bir Ev Örneği	38
2.7. Karaferye’de Gündelik Hayat	40

2.8. Tereke Kayıtlarında Ölüm Sebepleri	40
2.9. Karaferye’de Ölüm Yaşı	41
2.10. Karaferye’de Kullanılan İsim ve Lakaplar.....	43
2.11. Karaferye Mahalle İsimleri	46
2.12. Karaferye’de Köle ve Cariyeler	50
2.13. Karaferye’ de Okunan Kitaplar	50
2.14. Karaferye Tereke Kayıtlarına Yansıyan Renkler	51
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	52
KARAFERYE’DE EKONOMİK HAYAT	52
3.1. Karaferye’nin Terekelere Yansıyan Ekonomisi.....	52
3.2. Karaferye’ de Ekonomik Kaynaklar Üretim ve Üretim Araçları.....	54
3.3. 1. Pamuklu Kumaşlar.....	56
3.3. 2. İpekli Kumaşlar.....	57
3.3.3. Yünlü Kumaşlar	58
3.4.Karaferye’de Servet, Servet Edinme Yolları ve Servetin Kullanım alanları	58
3.5. Karaferye’de Değişim Lüks ve İsraf.....	60
3.6.Karaferye’de Servet Statü İlişkisi	60
3.7.Karaferye’de Fiyatlar	64
3.7.1. Menzil Fiyatları.....	64
3.7.2. Bağ, Bahçe ve Mera Fiyatları	65
3.7.3 Hayvan Fiyatları	66
SONUÇ.....	69
KAYNAKÇA	71
EKLER.....	77

ÇİZELGELER DİZİNİ

TABLolar

Tablo1. Karaferye’de Mevcut Şer’iyye Sicillerinin Bulunduğu Yereler ve Sayıları...	4
Tablo 2. İncelenen Karaferye Kazası Şer’iyye Sicilleri	4
Tablo 3.Tereke Kaydı Bulunan Şer’iyye Sicilleri ve Tereke Sayıları.....	7
Tablo 1. 1. Çok Eşli Evliliklerde Tereke Sahiplerinin Servetleri	15
Tablo 1. 2. Çocuk Sayısına Göre Aileler.....	18
Tablo 2. 3. Tereke Sahiplerini Sahip Oldukları Ev Sayıları... ..	33
Tablo 2. 4. Kullanılan Lakap Sayılar.....	41
Tablo 2. 5. Ölüm Sebepleri.....	44
Tablo 2. 6. Köle ve Köle Sahipleri	46
Tablo 2. 7. Karaferye’de Okunana Kitaplar.....	50
Tablo 2. 8. Terekelerde Geçen Mahalle İsimleri.....	41
Tablo 3. 1. Hayvan Fiyatları.....	66

GRAFİKLER

Grafik 1. 1.Tereke Sahiplerinin Medeni Durumu.....	13
Grafik 1. 2. Çocuk Yaş Oranı.....	17
Grafik 1. 3.Servet ve Çocuk Sayısı Arasındaki İlişki	19
Grafik 2. 1. Cam-i Atik Mahallesi Tereke Miktarı.....	48
Grafik 2. 2. Gülşah Hatun Mahallesi Tereke Miktarı.....	49
Grafik 2. 3. Tuzcu Sinan Mahallesi Tereke Miktarı.....	49
Grafik 2. 4. Kemal Beg Mahallesi Tereke Miktarı.....	49
Grafik 3. 1. Servet Oranı	59
Grafik 3. 2. Servet Statü İlişkisi.....	61
Grafik 3. 3.Yıllara Göre Servet Miktarları.....	62
Grafik 3. 4. 1726-1760 Yılları Arasında Servet Oranında Yaşanan Dalgalanma. ...	62
Grafik 3. 5. 1761-1782 Yılları Arası Servet Oranı	63
Grafik 3. 6. Arazi Fiyat Aralığı.....	65

KISALTMALAR

Kısaltmalar	Açıklama
a. g. e.	Adı geçen eser
a. g. m	Adı geçen makale
a. g. t	Adı geçen tez
b.	Birim Fiyatı
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
D.İ.A	Diyanet İslam Ansiklopedisi
Der.	Derleyen
H.	Hicri
İ.A	İslam Ansiklopedisi
K.Ş.S	Karaferiye şer'iyye sicilleri
k.	Kuruş
M.	Miladi
S.	Sayı
s.	Sayfa
ss.	Sayfa sayısı
Yay	Yayınlayan

GİRİŞ

Karaferye, Güney ve Güneybatıya doğru, Yenice Gölünün Güneybatı kıyılarından kuzeye, Katerini etrafına Pieria dağının Güneyine, Vermio dağının batısına, İnce nehrinin doğusuna kadar uzanan Batısı ve Güneyi dağlar ve ormanlarla çevrili Selanik sancağının güneybatısına 6 km. uzanan bir kazadır ¹.

Şehrin Yunanca adı Veroia'dır. 'Veria' eski Makedonya kralının kızı Veres'in adından dolayı konulduğu söylenir. Türkçe Karaferye adının, şehrin üç tarafının Kara ormanlarının olmasından kaynaklı olduğu belirtilir ². Şehrin ismi hakkında Evliya Çelebi farklı bir tez sumaktadır. Evliya Çelebiye göre Karaferye adı şehirde bulunan kalenin Karaferye adında bir gazinin fethetmesiyle (H.1372-73) bu ismi aldığıdır³.

Yunan kaynakları şehrin Türkler tarafından alınmasının 8 Mayıs 1387'de olduğunu savunur. Günümüz Yunan tarihçilerine göre Karaferye, 1403'te Emir Süleyman'la Bizanslılar arasında yapılan bir anlaşma ile Bizanslılara verilmiş ve 1430'larda Osmanlıların eline geçmiştir⁴.

Karaferye'nin Osmanlı Devleti tarafından fethi XIV. yüzyılın sonu XV. yüzyılın başında gerçekleşmiştir⁵. Yaklaşık olarak beş yüz yıla yakın bir süre Osmanlı Devleti'nin yönetimi altında kalmıştır. Daha sonra Balkan Savaşı sırasında (1912) Yunanlıların işgaline uğramış ve Atina Antlaşması (1913) ile Yunanistan'a bırakılmıştır⁶.

Karaferye hakkında Evliya Çelebi detaylı bilgiler vermektedir. Karaferye şehrinde 16 adet Selahattin Cami vardır. Bunlardan çarşı içinde bulunan 1. Murat Han Cami, Yıldırım Han Cami, Murat Çelebi Cami ve Kazancı Cami, Müftü Cami, Mahmut Efendi Cami, Emir Çelebi Cami, Sinan Bey Camidir. Ayrıca Karaferye'de 9 adet mahalle mescidi, 3 adet medrese, 10 sıbyan mektebi, 5 tekke, 5 çift hamam, 70 tane saray hamamı, 3 fakir aş evi imareti, Çeşnigir Bey imareti, Sinan Bey imareti ve

¹ Antonion Anastasopoulos, *Imperial Institutions And Local Communities Otoman Karaferye 1758-1774*, Cambridge 1999, s.1.

² Michael Kiel, Eleni Gara, "Karaferye", *DİA*, Cilt: 24, İstanbul 20011, s.331.

³ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, (Çev, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Robert Dankoff) Cilt:8, Yapı Kredi Yayınları, 1.Baskı, İstanbul 2003, s. 80-83.

⁴ Michael Kiel, Eleni Gara, *a. g. m*, s. 332.

⁵ Anastasopoulos, *a. g. e.*,s.7.

⁶ Vehbi Günay, "Karaferye Kazası Kadı Sicilleri" *Tarih Ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, C.2, S.2, Ankara 2016, s.1-31.

Mehmet Bey imareti vardır. Karaferye de 600 dükkân 15 küçük büyük tüccar hanları, 300 su değirmeni vardır. Avanos yaylası Karaferye şehri için önemlidir. Batısı ve Güneyi yüksek bir dağdır. İnsanlar buraya hayvanları ile çıkar. Şehirden 3 saat mesafededir. Birçok çeşit yabani ot ve su kaynakları mevcuttur. Şehrin suları da Avanos dağından çıkan bir kaynaktan sağlanmaktadır⁷.

H. 927 (M.1521) yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın yaptırdığı nüfus tespiti dayalı olan 1528 tarihli tahrirler, Karaferye'nin nüfusuyla ilgili ayrıntılı bilgiler veren en eski Osmanlı kayıtlarıdır. Buna göre şehrin nüfusu 234 Müslüman hane 669 Hristiyan hane olmak üzere toplamada 8700'dir. 1543 tarihine ait 433 numaralı Tahrir Defterinde ise 295 Müslüman, 677 Hristiyan ve 11. Yahudi hane kaydedilmiştir. 1568 tarihli 723 numaralı Tahrir Defterinde 425 Müslüman, 459 Hristiyan ve 6 Yahudi hane bulunmaktadır⁸.

Erken XVI. yüzyılda Tahrir Defterlerinde 15 Hristiyan mahallesi, 1 Yahudi mahallesi ve 1 Çingene mahallesi iken XIX. yüzyıl tahrirlerinde bu durum 11 Müslüman mahallesi 15 Hristiyan mahallesi 1 çingene mahallesi olarak belirtilmiştir. Hristiyan mahalleri kaynaklarda 'varoş' olarak adlandırılmıştır. Hristiyanlar kazanın Kuzeydoğusunda, Müslümanlar ve Yahudiler Kazanın Güneybatısında yaşırdı⁹.

XVIII. ve XIX. tarihine ait şer'iyye sicillerin de Karaferye Kazası karye ve kaza, olarak nitelendirilmiştir. Kaza'da yaşayan halk dine göre sınıflandırılmıştır. Bu dini sınıflar Müslim ve gayr-ı müslimlerdir. Karaferye'de mevcut sosyal sınıflar ayan, eşraf ve reayadır¹⁰.

Evliya Çelebi Karaferye'nin cemaat nüfusu hakkında bilgi vermekte 16 Müslüman Mahallesi 15 Rum, Sırp, Bulgar ve Latin mahallesi ve 2 Yahudi cemaati olduğunu aktarmaktadır¹¹.

Karaferye'nin ekonomisinde Anastasopoulos'un yaptığı araştırmalara göre keten havlular gömlek ve hamam setleri Karaferye'nin en önemli ürünleridir. Şehri sulak

⁷ Çelebi. a. g. e., s. 80-83.

⁸ Michael Kiel, Eleni Gara, a. g. m, s.332

⁹ Anastasopoulos, a. g. e., s. 7,8.

¹⁰ Eleni Gara, "Search Of Communities In Seventeenth Century Otoman Sources:The Case Of The Karaferye Distrc.", *Turica*, S. 30, Yunanistan 1998, s.141.

¹¹ Çelebi, a. g. e., s. 80-83

arazilere sahip olması tarımı kolaylaştırmıştır. Keten, kenevir dağlarda yetiştirilmiştir. Buğday ve mısır kuzey doğunun aşağı kısımlarında yetiştirilmektedir¹².

Karaferye Kazası uluslararası ticarete ekonomik olarak stratejik bir konumdaydı. Bu konumu Pasarofça ve Belgrat anlaşmaları ile dikkat çekmektedir. Avusturya yün, pamuk, tütün, pamuk ipliğini Karaferye'nin çeşitli bölgelerinden ihraç etmekteydi. Karaferye'nin pamuk ipliği ve tekstili genellikle büyük miktarı Selanik'e gönderilirdi¹³.

Çalışmanın ana kaynağını şer'iyye sicilleri oluşturmaktadır. Şer'iyye sicilleri Osmanlı mahkemelerinde kadı tarafından veyahut kadı naibi tarafından tutulan mahkeme kayıtlarıdır¹⁴. Şer'iyye sicillerine kadı sicilleri de denilmektedir. Kadı sicillerinde belgeler; ferman, berat, emir, irade-i seniye, arz, buyruldu, cinayet, tecavüz, vasilik, miras, satış, borç verme, boşanma anlaşmazlıkları, kölelerin azadı, gibi belgeler mevcuttur¹⁵.

Şer'iyye sicilleri Osmanlı tarihçiliğinin en önemli kaynaklarından. Bu siciller Türkiye'nin yanında eskiden Osmanlı Devleti'nin bir parçası olan Makedonya, Yunanistan, Ürdün, Suriye ve Mısır gibi ülkelerde de bulunmaktadır¹⁶.

Karaferye Kazası ile ilgili şer'iyye sicillerine, Vehbi Günay'ın Türkiye ve Yunanistan'daki şer'iyye sicillerinin ayrıntılı katalog çalışması ile ulaşılmıştır. Vehbi Günay'ın yaptığı katalog çalışmasında Karaferye ile ilgili ne kadar sicilin ve bu sicillerin nerelerde olduğu hakkında genel bir bilgiye ulaşılabilmektedir. Yapılan çalışmalar ışığında Karaferye'ye ait 140 adet sicil tespit edilmiştir¹⁷.

¹²Anastasopoulos, *a. g. e.*, s.3.

¹³Anastasopoulos *a. g. e.*, s.4,5.

¹⁴Günay, *a. g. m.*, s.1-31.

¹⁵Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2003, s.55.

¹⁶Faroqhi, *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir*, s.56

¹⁷Günay, *a. g. m.*, ss.1-31.

Tablo 1. Karaferye’de Şer’iyye Sicillerinin Bulunduğu Yerler ve Sayıları

Yer	Sicil Sayısı
Yunanistan	127
Balıkesir İl Halk Kütüphanesinde	4
Başkanlık Osmanlı Arşivinde	8
Özel Koleksiyon	1

Tabloda bahsi geçen özek koleksiyon tarih araştırmacısı ve yazarı Necdet Sakaoğlu’nun özel koleksiyonu olup ne yazık ki bu şer’iyye siciline ulaşmak mümkün olmamıştır.

Çalışmada incelenecek şer’iyye sicilleri H.1139-1214 (M.1726-1800) yıllarını kapsamaktadır. Bu tarihlerde toplam 39 adet defter mevcut olup bunlardan bir tanesi özel koleksiyon olduğu için ulaşılamamıştır. Defterler en fazla 172 en az 1 sayfadan oluşmaktadır. Elimizdeki mevcut şer’iyye siciller dijital kopya olup Arap alfabesi ile yazılmıştır. Yazıların okunmasını engelleyecek dış tahribata uğramamıştır. Terekelerin sayfa numaraları olmadığı için, sayfaların belirlenmesinde dijital kopyalardaki resim numaraları kullanılmıştır.

Tablo 2. İncelenen Karaferye Kazası Şer’iyye Sicilleri¹⁸

Defter No	Tarih (Hicri/Miladi)	Ebat	Sayfa	Durum
63	1139-1140 (1726-1728)	44x15	106	Cilt
64	1141-1143 (1728-1731)	44x16	78	Dosya
65	1144 (1731/32)	43x15	89	Dosya
66	1145-1148 (1732-1736)	40x16	50	Dosya
67	1147-1148 (1734-1736)	43x16	50	Dosya
68	1149-1150 (1736-1738)	43x17	26	Cilt

¹⁸ Günay, a. g. m., s.20

69	1151 (1739)	44x17	4	Dosya
70	1152 (1740)	40x16	4	Dosya
71	1155 (1742/43)	40x14	18	Dosya
72	1157 (1744/45)	48x17	16	Dosya
73	1159-1161 (1746-1748)	43x15	134	Cilt
74	1159-1161 (1748)	41x14	9	Dosya
75	1161-1163 (1748-1750)	42x15	91	Cilt
76	1163-1164 (1749-1751)	43x15	71	Cilt
77	1163-1165 (1749-1752)	43x16	66	Cilt
78	1164 (1750)	43x15	1	Dosya
80	1167 (1753)	42x15	4	Dosya
81	1169-1170 (1755-1757)	43x16	112	Cilt
82	1170-1171 (1756-1758)	42x16	98	Dosya
83	1172 (1758/59)	42x15	49	Dosya
84	1173-1175 (1759-1762)	41x16	75	Dosya
85	1173 (1760)	42x15	4	Cilt
86	1175-1176 (1761-1763)	44x15	68	Dosya
87	1178-1179 (1764-1766)	44x16	35	Cilt
88	1179-1180 (1765-1767)	42x15	162	Dosya
89	1179-1180 (1765-1767)	32x14	102	Dosya
90	1182 (1768/69)	42x16	18	Dosya
91	1183 (1770)	44x15	4	Dosya
92	1183 (1770)	43x16	2	Dosya
93	1184 (1770/71)	43x16	47	Dosya
94	1185 (1772)	43x15	4	Dosya
95	1186-1187 (1772-1774)	40x16	37	Dosya
96	1188 (1775)	44x16	2	Dosya

97	1190-1191 (1776-1778)	38x14	71	Dosya
98	1193-1194 (1779-1780)	42x16	18	Dosya
99	1194-1196 (1780-1782)	41x16	172	Cilt
100	1199-1200 (1784-1786)	40x18	63	Dosya
101	1204 (1790)	41x15	3	Cilt
102	1210-1211 (1795-1797)	38x16	53	Dosya
103	1213-1214 (1798-1800)	43x16	24	Cilt

Çalışmada incelenen belge türü terekelerdir. Tereke, ölen bir kişinin mirası üzerinde çıkan herhangi bir anlaşmazlık durumunda kadiya başvurulması ile tutulan veyahut kadının yetim ve gaipilerin hakkını korumak, vasiyetlerin yerine getirilmesi için otoritesini kullanarak, mirasçılarının hisselerini tespit ederek kayıt tuttuğu belgelerdir¹⁹.

Terekelerde ölenlerin menkul ve gayri menkul mallarının listesi bulunur. Bunun yanında ölen kişinin borçları ve alacakları, azat edilecek kölelerin statüleri, kişinin vasiyeti gibi konular da bu deftere yazılırdı²⁰.

Tereke defterlerinde bilgi hususunda şüphe ile bakılması gereken konular da mevcuttur. Terekelerde ölen kişilerin sayısal verilerinin demografik araştırmalar için yetersiz olması, eşyaların değerinin eksik ya da fazla hesaplanması, kadınların ve çocukların eksik temsil edilmesi gibi konular tereke defterlerinin eksiklikleridir²¹.

Karaferiye'ye ait incelenen mevcut şer'iyye sicillerinde toplamda 249 tereke bulunmaktadır. Terekeler ayrı bir defter halinde tutulmamış diğer belge türleri arasında dağınık bir şekilde bulunmaktadır. Bazı sicillerde de tereke kaydına rastlanılmamıştır.

¹⁹ Ömer Lütfü Barkan, "Edirne Askeri Kassamı'na Ait Tereke Defterleri" *Türk Tarih Kurumu Belgeleri Dergisi* C.111, S. 5-6, Ankara 1966, s.1.

²⁰ Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?*, Kitap Yayın Evi, İstanbul 2008, s.56.

²¹ Faroqhi, *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?*, s.57.

Tablo 3. Tereke Kaydı Bulunan Karaferye Şer'iiye Sicilleri ve Tereke Sayıları

Dosya	Tarih (Hicri/Miladi)	Sayfa S	Tereke sayısı
63	1139-1140 (1726-1728)	106	32
64	1141-1143 (1728-1731)	78	13
65	1144 (1731/32)	89	1
66	1145-1148 (1732-1736)	50	1
67	1147-1148 (1734-1736)	50	8
68	1149-1150 (1736-1738)	26	4
72	1157 (1744/45)	16	1
73	1159-1161 (1746-1748)	134	19
75	1161-1163 (1748-1750)	91	25
76	1163-1164 (1749-1751)	71	6
77	1163-1165 (1749-1752)	66	18
79	1169-1170 (1754)	4	4
80	1170-1171 (1755-1757)	112	16
81	1172 (1756/58)	98	13
82	1173-1175 (1758-1759)	49	8
83	1175-1176 (1759-1762)	75	19
85	1178-1179 (1761-1763)	68	13
86	1179-1180 (1764-1766)	35	2
87	1179-1180 (1765-1767)	162	9
88	1179 (1765/67)	102	6
89	1184 (1768/79)	18	1
92	1184-1187 (1770-1771)	47	13
94	1186-1187 (1772-1774)	39	2
96	1190-1191(1776-1778)	71	1

98	1193-1194(179-1780)	18	1
99	1194-1196 (1780-1782)	172	6
100	1199-1200 (1784-1786)	68	6
102	1210-1211 (1795-1797)	53	1

Bu tereke kayıtları Karaferye Kazası'nın sosyo-ekonomik hayatına ait bir takım boşlukları dolduracak nitelikte verilere sahiptir. Kayıtlarda ölen bir kişinin ismi, lakabı, medeni hali, ölüm yaşı, ölüm sebebi, inancı, mesleği, ekonomik durumu, ölüm yeri, borçları, gayrimenkulleri, kullandığı eşyalar, çocuk sayısı, evlilik sayısı, akrabalık ilişkileri, cenaze masrafları gibi veriler yer almaktadır.

İncelenen terekelerin giriş bölümü ölen kişinin yaşadığı yer, ölen kişinin ismi, ölenin varsa eşi, anne baba ismi, çocuklarının ismi, yazılmış, ardından ölen kişinin bütün malvarlığı, şahsi eşyaları maddi değer biçilerek kaydedilmiştir. Miras kaydının son kısmında ise masraf ve borç kayıtları belirtilip mal paylaşımı yapılmıştır.

Mevcut tereke kayıtlarında 15 gayr-ı müslim, 234 müslim, 66 kadın terekesi vardır. Terekelerde Müslümanlar için öldü kelimesi 'fevt' (vefat) iken gayr-ı müslimler için 'halik' kavramı kullanılmıştır.

Karaferye Kazası hakkında yapılan inceleme ve araştırmalar neticesinde varılan bir takım yargılar tamamen tereke kayıtlarının verileri ve Evliya Çelebi'nin Seyahatnamede, Karaferye hakkında verdiği bilgiler doğrultusunda olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KARAFERYE KAZASI'NIN AİLE HAYATI

1.1. Aile

Kavram olarak Aile, Latince “famulus” evcil köle anlamındadır, “familya” tek efendiye bağlı olan kölelerin bütünü, başka bir anlam ise kandaş anlamına gelmektedir²². Sosyolojik olarak aile, birey dünyaya geldiği andan itibaren, içinde yer aldığı gurubun, ona yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli bakım ve desteğin sunulduğu sosyal bir ortamdır. Ayrıca aile kültürün üretilip bir sonraki kuşağa öğrenme yolu ile aktarıldığı ve buna bağlı olarak da bir toplumsal organizasyonun somutlaştığı alandır²³. Aile toplum hiyerarşisinin temel taşı ve devlet sisteminin en küçük örgütlenme şeklidir denilebilir.

Toplumsal farklılıklar aile bazında ele alındığında; her toplumun kendine özgü bir aile yapısının varlığına şahitlik edilir²⁴. Aile kavramı yeryüzündeki bütün toplumlarda ve dinlerde yapı itibarı ile aynı olup kurallar ve gelenekler itibarı ile farklılık arz etmektedir. Bir toplumun aile yapısı hakkındaki bilgiler o toplumun gelenek görenek, yönetim şekli, toplum içerisindeki düzeni, yaşadığı dönemin toplumsal ilişkilerini, ekonomik dayanağı, kadın erkek rolü, hakkında genel olarak birçok bilgiye kaynaklık eder.

Sosyal yaşamın temel taşı olan aile, toplumsal kargaşa ve kaosa engel olabilmek için; bulunduğu dönemin ve toplumun şartlarına, evlilik sonrasında kazanılan statülere, tabulara, inanca göre çeşitli kurallara bağlanmıştır.

Yahudilerde aile, sadece sosyal değil dini bir topluluğu da temsil etmekteydi. Bu yüzden Yahudilerde aile örgütlenme şekli kutsal kitapları olan Tevrat'ın gerekliliklerine göre düzenlenirdi ve ataerkil bir aile yapılanması vardı.

²²Deniz Güler- Nazmi Ulutak, “Aile Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Türk Toplum Yaşamında Aile” *Kurğu Dergisi*” S.11, Ankara 1992, s.8- 9.

²³ Ali Bayer, “Değişen Toplumsal Yapıda Aile”, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.4, S. 21, Şırnak 2013, s.22.

²⁴ Bayer, *a. g. m.*, s.21-22.

Hristiyanlıkta da aile Yahudilikte olduğu gibi dini kaideler esas alınmış ataerkil yapıda olup tek eşlilik esastır²⁵.

İslamiyet'te aile tarifini Nur suresine göre alır. Bu tarife göre aile aynı çatı altında bulunan anne, baba, evlat ve hizmetçilerden oluşan bir topluluk olduğu belirtilir. Müslüman toplumlarında aile, şariat kaidelerine ve peygamberin uygulamaları esas alınarak zamanla şekillenmiştir. Müslümanlarda da ataerkil aile yapısı ve çok eşlilik söz konusudur²⁶.

Osmanlı Devlet'inde aile çok geniş içerikli bir kavramdır. Bu geniş içeriğinin sebebi Osmanlı Devleti'nin millet sistemidir. Tuna kıyılarında, Rodoslar'da yaşayan Hristiyan aileler, Arap Aileleri, Anadolu'nun Sünni şehirli, Alevi köylü Türkleri, Türkmen Obası, Kürt aşiretleri ailesi, Ege Rumlar, üç dine Sahip Arnavut dağlıları, Bosna Müslümanları Yahudi ailelerinin hepsi Osmanlı ailesidir. Kültürel farklılıklardan kaynaklı ayrı medeni hukuk sistemine tabi olsalar da Osmanlı ailesi, kültürel coğrafyanın paylaşımından dolayı vardır²⁷.

Osmanlı ailesi bir takım siyasi içtimalar dışında bünyesindeki her toplum kendi içinde özgün bir şekilde yapılanmıştır. Bu yüzden tarihi kültürel doku imparatorluğun her yerinde ailelerin yaşamları, adetleri ile benzeşmiyordu. Bu yüzden her cemaat aile yapısı kendi içinde farklıydı²⁸.

Osmanlı aile yapısında baba otoritesi geçerlidir. Yani ataerkil bir yapılanma söz konusudur. Gelenek olarak Türk-İslam, Ermeni ve diğer doğu Hristiyan ailelerinde babanın erkek evlatları, eşleri ve torunları, üzerinde otoritesi vardır. Bu hukuki bir kural olmayıp geleneksel bir işleyiş haline dönüşmüştür²⁹.

Tereke sahipleri ve varislerinin verileri, bir bölgenin aile yapısı hakkında kayda değer bilgiler içermektedir³⁰. Tereke kayıtlarında öncelikle ölen kişilerin ve varsa mirasçıların kimlik bilgileri verilmektedir. Ölen kişinin eşinden başlanılır varsa anne, baba, çocukları, kardeşler, köle ve cariyeleri kaydedilir.

²⁵ Mehmet Ali Aydın, a. g. m., s.196.

²⁶ Mehmet Ali Aydın, "Aile" *DİA*, Cilt: 2, Ankara 1989, s.196.

²⁷ İlber Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, Pan Yayınları, 5.Baskı, İstanbul 2002, s.1.

²⁸ Ortaylı, a. g. e, s.2.

²⁹ Ortaylı, a. g. e.,s.77.

³⁰Fatih Bozkurt, "Osmanlı Dönemi Tereke Defterleri ve Tereke Çalışmaları," *Türkiye Araştırmalar Literatür Dergisi* C.11, S. 22, Ankara 2013, s.95.

Örneğin 4 Eylül 1726 tarihinde Cam-i Atik Mahallesi sakinlerinden Kethüda Hasan Çelebi ibni Halil'in veraseti zevci Ayşe kızları Fatma, Ayşe ve oğullarının oğlu (torun) Halil'e bırakılmıştır³¹.

Hiç varisi olmayan kişilerin terekeleri de şu şekilde kaydedilmiştir.18 Şubat 1739 tarihinde vefat eden Gülşah Hatun Mahallesi sakinlerinden iken vefat eden Ahmet ibni Mehmet kimsesi olmadığı için terekesi beytülmale bırakılmıştır³².

Karaferiye'ye ait H 1139-1214 (M.1726-1800) tarihlerine ait incelenen 249 tereke kaydında 37'si, miras bırakacak kimsesi bulunmadığından dolayı beyt'ül-mal kalan terekeler oluşturmaktadır. 212 terekede mal paylaşımından kaynaklı tutulan kayıtlardır. Karaferiye Kazası'nın aile yapısı 212 tereke üzerinde değerlendirilecektir.

Tereke kayıtlarında XVIII. yüzyılda Karaferiye Kazası'nın, çekirdek aile yapısına sahip olduğu görülmektedir. Bir hanede yaşayan aile bireyleri, anne, baba, çocuk, köle ve cariye şeklinde bir düzen göze çarpmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde aile bireyleri, ebeveynler, çocuklar ender olarak da nene ve dede bir arada yaşardı.³³ Örneğin 18 Eylül 1757 tarihinde Karaferiye'nin Kemal Beg Mahallesinde vefat eden Osman bin Mustafa evli ve bir çocuk sahibidir. Bu örnek çekirdek aile yapısına temsil etmektedir. Terekesinde sahip olduğu ev eşyaları; keçe, yorgan, valenç, döşek, halı, minder vb. ev eşyalarıdır³⁴. Terekelerde sahip olunan ev eşyalarının adedi ve terekede bahsedilen kişilerin akrabalık dereceleri ailenin büyüklüğünü belirlemede kullanılan ölçütlerdir.

Osmanlı Devleti kanunları gereği miras, şariat hükümlerine göre dağıtılmaktaydı. Bu yüzden tereke kayıtlarında yalnızca adı geçen aile bireyleri değerlendirilmektedir. Buna göre kayıtlarda adı geçen aile bireylerinin akrabalık dereceleri incelendiğinde en yakın akraba çocuklar en uzak akrabanın torun olduğu görülmektedir. Örneğin 4 Eylül 1728 tarihinde Cam-i Atik mahallesinde vefat eden Hasan Çelebi'nin

³¹ K. Ş. S, 80/ 137.

³² K. Ş. S, 64/185.

³³ Donald Quataert, *Osmanlı İmparatorluğu*, İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2004, s. 90.

³⁴ K. Ş. S, 80/990.

terekesinde torun kaydı mevcut olup tereke kaydında oğlunun oğlu olarak geçmektedir³⁵.

Tereke kayıtlarında kayda geçen bir diğer husus ise köle ve cariyelerin aile bireyleri ile beraber yaşamasıdır. Köle kaydı bulunan terekelerde kölenin nerde kaldığına dair herhangi bir veri bulunmamaktadır. Bu husus köle ve cariyelerin aile bireyleri ile beraber kaldığını düşündürmektedir. Örneğin 12 Haziran 1730 tarihinde Mustafa ibni Mehmet'in terekesinde 2 cariyeye kaydı mevcut olup bu cariyelerin nerde kaldığına dair kayıt bulunmamaktadır³⁶.

Osmanlı Devleti'nin yönetiminde bulunan Karaferye Kazası, farklı gelenek ve inanca mensup insanların bir arada yaşadığı bir coğrafyadır. Bundan dolayı mevcut tereke kayıtları bu farklı gelenekten gelen insanların aile yapısı hakkında da bilgi vermektedir.

H.1139-1214 (M.1726-1800) yıllar içerisinde Karaferye Kazası'na ait toplamda 249 terekeden Müslüman tebaanın 234 tereke kaydı varken Hristiyan tabanın 15 tereke kaydı vardır. Tereke kayıtlarında elde edilen verilerin çoğunluğu Müslüman ailelerin kayıtlarıdır. Bu yüzden Hristiyan aile yapısı hakkında çıkarımlar sınırlı kalmaktadır.

Hristiyan kayıtlarının az olmasının sebebi II. Mehmet'in patrikhaneye din ile ilgili davalar da mutlak yetki vermesidir³⁷. Hristiyanların kendi aralarında kişisel davalarına kendi kiliselerinin bakma yetkisinin olması, Hristiyanları Osmanlı Devleti'nin şer'i mahkemelerindense, kendi kilise mahkemelerine yönlendirmiştir.

Bir kısım Hristiyanın şer-i mahkemelere başvurmalarının sebebi kilise mahkemelerinde sonucun geç çıkması, istenilen sonucun çıkmaması ve mahkeme sonucunun yaptırım gücüne güvenilmemesidir³⁸.

³⁵ K Ş S, 63/137.

³⁶ KŞS, 65/336.

³⁷ Sophia Laiov, "Osmanlı Dünyasında Hristiyan Kadınlar: Rum Cemaatinin Şer'ie Mahkemelerinde Açtığı Kişilerarası Davalar ve Aile Davaları 17. ve 18. Yüzyıl", *Osmanlı Döneminde Balkan Kadınları Toplumsal Cinsiyet Kültür Tarihi* (Der. Amila Buturovic, Irvin Cemil Schick), (Çev. Güliz Ergin) İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 1.Baskı, İstanbul 2009, ss. 253-280 - 262.

³⁸Laiov, a. g. m, s.252.

Hristiyanlara ait incelenen 15 terekede 9 kişi çocuk sahibi olup çocukları ile beraber yaşamışlardır. 6 tereke sahibinin de çocuğu bulunmamaktadır. Bu terekelerde bir tane dul bir tane de bekâr kaydına rastlanmıştır.

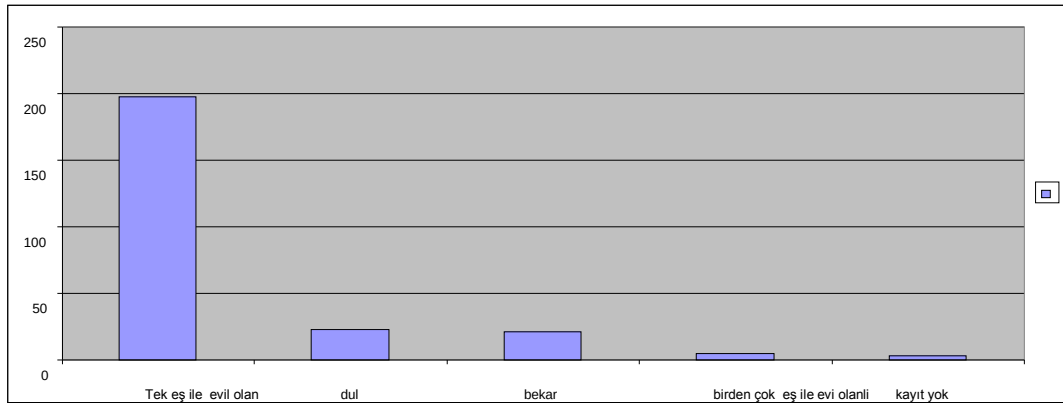
Müslümanlarda olduğu gibi Hristiyanlarda da erkeklerin mirastaki pay oranı yüksektir. Hristiyan aile yapısı çekirdek aile yapısı olup bir evde yaşayan kişilerin yakınlık dereceleri anne, baba, çocuk şeklinde dir.

1.2. Karaferye’de Evlilik Kurumu

Evlilik bir ya da birden çok erkek ile bir ya da birden çok kadın arasında hukuksal ve toplumsal açıdan geçerli sayılan, doğacak çocuklara belli bir statü sağlayan kurumsal bir yapıdır³⁹. Toplumlar bulundukları sosyal çevrenin yaşam şekli ve ritüellerine göre evlilik sistemini düzenlemişlerdir. Bu yüzden bir toplumun evlilik sistemini bilmek o toplumun sosyal hayatı hakkında da bilgi sahibi olmak anlamına gelmektedir.

Karaferye’de evlilik oranını tereke sahibinin kayıtlarda eşin isminin kayıtlı olup ya da olmamasından anlaşılmaktadır. Terekelerde eş ve çocuklar beraber kaydedilmiş ise bu tereke sahiplerinin evliyen öldüğünü gösterir. Terekelerde çocuğu olup eş olmayan kişiler dul olarak değerlendirilmektedir. Hem çocuğu hem de eş olmayan tereke sahipleri bekar olarak değerlendirilir.

Grafik 1. 1. Tereke Sahiplerinin Medeni Durumu.

³⁹ Mahmut Kaya, *Dünden Bugüne Çok Eşlilik*, Çıra Yayınları, 1.Baskı İstanbul 2008, s.19.

1.3.Karaferye’de Eş Sayısı

Bir erkeğin aynı anda birden çok kadınla evli olması durumuna polijini adı verilmektedir.⁴⁰ İslam dini hoş görmese de erkeklerin birden çok eşle evlenmesine müsaade etmiştir. Kur’an’ı Kerim’de çok eşlilikten şu şekilde bahsedilmektedir. *Eğer yetim kızlar hakkında adil davranmaktan korkarsanız sizin için uygun olan kadınlarla ikiye, üçe ve dörde kadar evlenin, eğer adaletli davranmamaktan korkarsanız bir tane ile yahut elinizin altındaki ile yetinin bu haksızlık etmemeniz için daha hayırlıdır*⁴¹.” İslam ailesi ile Batı ailesi birbirinden ayrılan yanlarından biri de Hristiyanlıkta tek eşliliğin hâkim olmasıdır. Çünkü XII. yüzyılda Hristiyanlıkta çok eşlilik kilisenin aldığı kararlarla hukuken yasaklanmıştır⁴².

Osmanlı Aile Hukuku İslam Aile Hukuku ilkeleri doğrultusunda şekillendiğinden dolayı İslam’ın hoş gördüğü bir erkeğin aynı anda birden fazla kadınla evliliğe verdiği iznin örnekleri Osmanlı Devlet’inde de vardır. Karaferye Kazası’na ait 249 tereke belgesinde toplam 5 kayıta çok eşliliğe rastlanmıştır. Belgelerde kayıtlı eş sayısının iki olduğu belirlenmiştir.

Sosyal-kültürel yapı, fiziki çevre koşulları, cemaat tipi, çok eşliliğin sebepleridir. Tarımsal üretimin yapıldığı toplumlarda çok eşle yapılan evliliğin sebebi ekonomik ve toplumsal değerlerle ilişkilidir. Topluluk hayatının hâkim olduğu cemaat tipi sosyal yapılarda ise çok çocuk ve çok kadına sahip olmak güç ve nüfuz sembolü olduğu için birden fazla kadınla evlilikler yapılmıştır⁴³.

Tereke kayıtlarındaki çocuk yaşı, çocuk sayısı ve çocuk cinsiyeti çok eşliliğin sebebini arama noktasında veri olarak kullanılabilir. Tereke kayıtlarında sağır (küçük), sıfatı ile nitelendirilmiş ve tek çocuk sahibi olan kişilerin terekelerinden yola çıkarak bu kişilerin ikinci bir evliliği çocuk sahibi olunamadığı için yapıldığını gösterir. Terekelerdeki çok eşliliğin sebeplerinden bir diğeri ise sahip olunan çocuğun yaşı ile beraber cinsiyetidir. Örneğin bir terekede ölen kişinin birden fazla

⁴⁰ Serpil Çakır, *Meşrutiyet Devri Kadınlarının Aile Anlayışı*, T.C Başbakanlık Aile Araştırmalar Kurumu yayınları, C.1 Ankara 1992, s 42

⁴¹ *Kuran-ı Kerim*, Nisa Suresi 2-3 Ayet (Çev. Elmalı M. Hamdi Yazır), Cuma yayınları, 10.Baskı İstanbul 2008, s. 15-17.

⁴² Ahmet Tabakoğlu, *Osmanlı Toplumunda Aile*, T.C Başbakanlık Aile Araştırmalar Kurumu Yayınları, C.1, Ankara 1992, s.85.

⁴³ Mahmut Kaya, *a. g. e.*, s.26.

kız çocuğu kebir(büyük) olarak nitelendirilmiştir. Erkek çocuğun yaşı ise sağır (küçük) olarak nitelendirilmiştir.

Bu verilere göre Karaferye'ye ait incelenen tereke kayıtlarında yalnızca bir evliliğin çocuk olmadığı için yapıldığından bahsedebilmekteyiz. 15 Temmuz 1729 tarihinde terekesi kaydedilen Mustafa Beşe'nin ikinci evliliğinden küçük bir çocuğa sahip olması bu evliliğin çocuk için yapıldığı gösterir⁴⁴. Bunun dışındaki evlilikler erkek çocuk olmadığı için yapıldığı ihtimalini vermektedir. Bu evliliklerden doğan çocukların yaşlarına bakıldığında, Örneğin 18 Şubat 1748'de kaydedilen terekede Murat bin Halil'in ilk evlilikten iki büyük kız çocuğu, ikinci evlilikten küçük erkek çocuğun olması ⁴⁵ aynı şekilde 27 Temmuz 1755 Hasan bin Mustafa'nın da ilk evlilikten üç çocuğunun kız olup ikinci evlilikten iki çocuğun erkek olması kızların yaşlarının erkek çocuklardan büyük olması evliliklerin erkek çocuk için yapıldığı ihtimalini düşündürmektedir⁴⁶.

Kentsel alanlarda çok eşlilik, eşler arasındaki ekonomik sosyal eşitsizliğin göstergesidir. Gelir düzeyi eşit eşler bu durumu kabul etmezdi. Gelir düzeyi düşük halk kesimin de ise ekonomik zorluklardan dolayı bu durum görünmezdi⁴⁷. Çok eşlilik bazı ekonomik yükümlülükler doğurmaktaydı. Bu yükümlülükler kadının mehir hakkının olması, erkeğin birden fazla mehir ödeme zorunluluğu ve evde bakılacak kişi sayısının artmasıdır.

Tablo1. 1. Çok Eşli Evliliklerde Tereke Sahiplerinin Servetleri

Defter	İsim	Lakap	Tereke Miktarı
64/138	Mustafa Beşe ibni Abdullah	Beşe	18045
74/733	Murat bin Halil	Yok	37518
80/991	Hasan bin Mustafa	Yok	62520
83/179	El Hac Ahmet bin Mustafa	El hac	97538
96/755	İbrahim bin Şemsettin	Yok	69089

⁴⁴ KŞS, 64/183.

⁴⁵ KŞS, 75/733

⁴⁶ KŞS, 80/991

⁴⁷ Ortaylı, a. g. e., s.75

Bu noktada özellikle Hasan bin Mustafa'nın kahvehane (24000), berber dükkânı (12000), terlik dükkânı (6000) ve 62520 akçelik serveti dikkat çekmektedir.⁴⁸

1.4. Karaferye Kazası'nda Çocuk Sayısı

İslam geleneğine göre aile kurmanın amacı insan neslinin devamıdır. Çocuk yapmak ve yetiştirmek ailenin en temel görevi olarak belirlenmiştir⁴⁹. “Maciver aile tanımı şu şekildedir. ‘Aile çocuk dünyaya getirmek ve yetiştirmek için sürekli cinsel ilişkidir⁵⁰’.

Sürekli tartışılabilen insan neden evlenir ve çocuk yapar sorularının en genel ve tutarlı cevabı, insanın neslini devam ettirme içgüdüsüdür. Çocuk aile içerisinde soyun devamı, ekonomik güç, devlet için ise vergi ve ordu demektir. Bu yüzden çocuk hem ailenin hem de devletin geleceği olarak nitelendirilebilir. Çocuğun toplum için önemini en iyi şekilde açıklayacak örnek, çocuğu olmayan ailelerin boşanmaları ya da ikinci bir eş ile evlenmeleridir.

Demografik çalışmalar için önemli bir kaynak olan terekeler, mirastaki payı belirlenmiş birinci derece aile bireylerinin kayıtlarını açık bir şekilde vermektedir. Bu kayıtlardan yola çıkarak eski tarihlerde bir evde bulunan çocuk sayısına ulaşılabilmektedir. Karaferye Kazası'na ait incelenen terekelerde toplam 419 çocuk kaydına ulaşılmıştır. Bu çocukların 217'si kadın 202'si erkek olarak tespit edilmiştir. Mensup olunan cemaate göre çocuk sayısı 39'u Hristiyan 380 tanesi de Müslüman çocuklardır.

Tereke kayıtlarında çocukların yaşı hakkında kesin bir veri olmayıp küçük manasına gelen erkek çocuklar için sağır, kız çocukları için sağire ve büyük manasına gelen, erkek çocuklar için kebir, kız çocukları için kebire sıfatı kullanılmıştır. Bu sıfatlardan yola çıkarak şu şekil de bir değerlendirme yapılabilir. Osmanlı Devleti İslam hukukunun Hanefi mezhebine göre yönetilen bir devlet olduğu için İslam dininin kabul ettiği yaş ölçütü geçerlidir. İslam dini buluğa ermiş kişileri reşit olmuş kabul

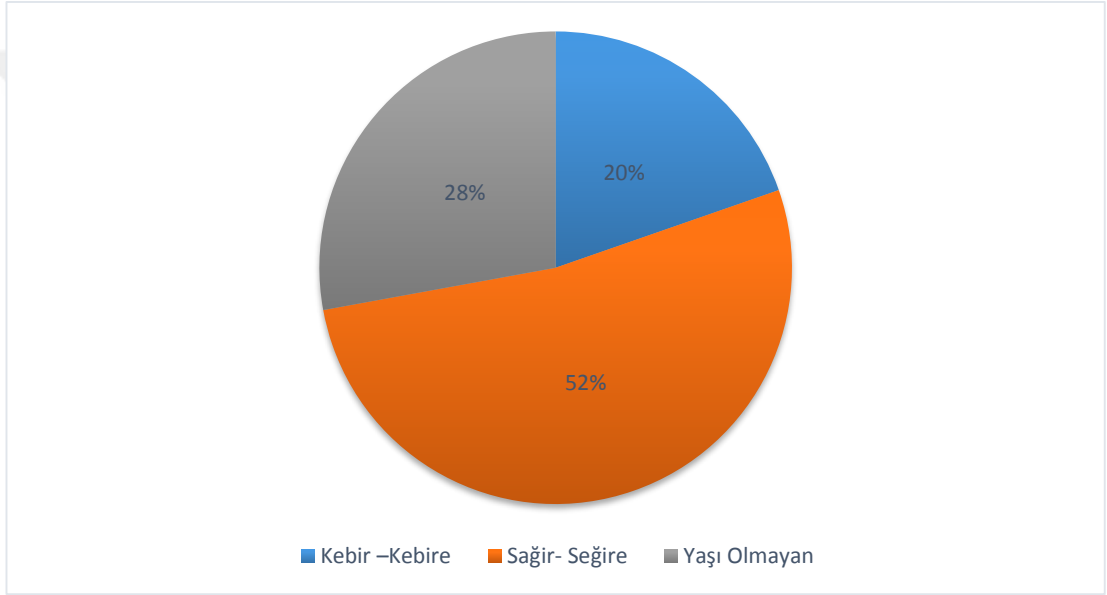
⁴⁸ KŞS, 80/991.

⁴⁹ Ömer Demirel, Adnan Gürbüz, Muhittin Tuş, *Osmanlı Toplumunda Aile ve Sosyal Kültürel Değişim Sürecinde Türk Ailesi*, T.C Başbakanlık Aile Araştırmalar Kurumu Yayınları C.1 Ankara 1993, s 99.

⁵⁰ Demirel, Gürbüz, Tuş, *a. g. e*, s.98.

etmektedir⁵¹. Bu yüzden buluğa ermemiş çocukları sağır, buluğa ermiş çocukları kebir olarak kabul etmek durumundayız. Bu şekil de bir yöntem izlersek çocukların yaş sınırını belirlemiş oluruz. Bu konu ile ilgili örnekler şu şekildedir. 14 Mayıs 1749 tarihinde Kemal Beğ Mahallesi sakinlerinden Ahmet bin Hasan'ın Emine, Rukiye, Fatma, Saliha ve Mehmet adında beş çocuğu vardır. Terekelerinde çocukları için sağır ve sağire sıfatları kullanılmıştır⁵². Bir diğer örnekte 2 Mayıs 1753 tarihinde El hac Karagöz Mahallesinden Mustafa İbrahim Ağa İbni Süleyman terekesinde kızları için sağire Emine ve Rukiye kebiye Ayşe sıfatı kullanılmıştır⁵³.

Grafik1. 2. Çocuk Yaş Oranı

⁵¹ Demirel, Gürbüz, *a. g. m.*, s.103.

⁵² KŞS,77/828.

⁵³ KŞS,79/892.

Tablo1. 2. Çocuk Sayısına Göre Aileler

Aile Sayısı	Çocuk Sayısı
84 aile	Çocuksuz
47 aile	1 çocuklu
43 aile	2 çocuklu
33 aile	3 çocuklu
19 aile	4 çocuklu
13 aile	5 çocuklu
2 aile	6 çocuklu
1 aile	7 çocuklu
1 aile	11 çocuklu

Ailelerin çocuk sayısının az olmasının birçok sebebi olabilir. Bu sebepler dönemin insan ömrünün kısa olması, yaşam kalitesinin doğal koşullara göre değişmesi, çocuğun dünyaya gelmesi ile beraber belirli ekonomik unsurların doğması ve çocuk ölüm oranlarının yüksek olması gibi sebeplerden kaynaklı az sayıda çocuk tercih edilmiş olabilir.

Tablo 2’de 11 çocuklu aile 13 Eylül 1749’da Hristiyan bir aileye aittir. Ailenin tereke miktarı 2037995 kuruş olarak belirtilmiştir. Terekesinde birden çok bağ bahçe ve ev kaydı mevcuttur⁵⁴. Aile ziraat ile uğraşmakta olup büyük meblağda servet sahibidir. 12 Mayıs 1761 tarihinde kayda geçen Mehmet Efendinin terekesinde 6 çocuk sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Terekesinde birden çok mezra kaydı mevcuttur⁵⁵.

Kayıtlarda çok sayıda çocuksuz ailenin bulunmasının sebebi kimsesiz kişilerin oranının terekelerde yüksek olmasıdır. Kayıtlarda bir ailenin sahip olduğu çocuk sayısının belirlenebilirse bir bölgenin nüfus planlamasını ve doğurganlık oranı hakkında da genel bir bilgi sahibi olunabilmektedir.

1.4.1.Ekonomik Duruma Göre Çocuk Sayısı

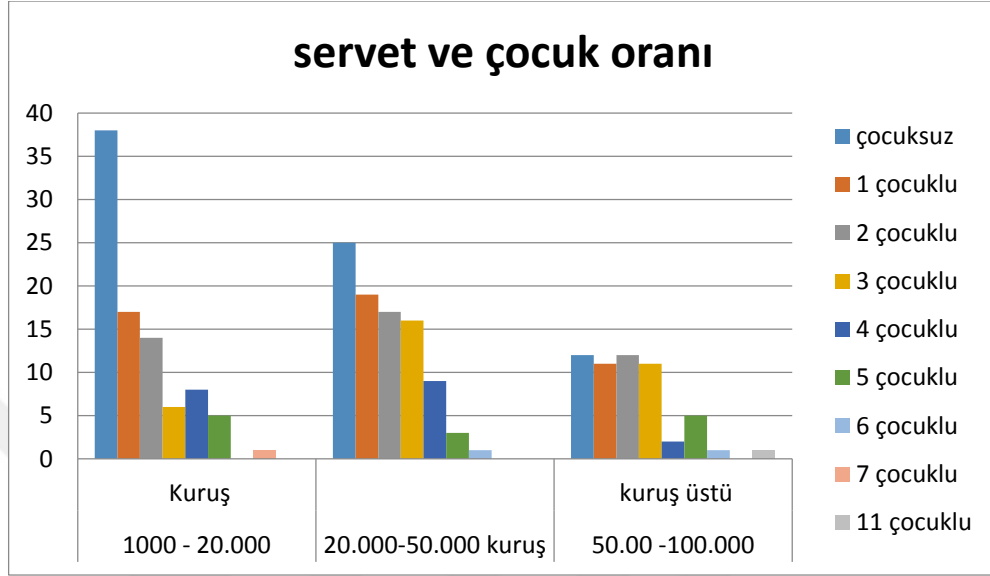
Ekonominin nüfus üzerinde büyük etkileri vardır. Bu etkileri tereke kayıtlarında ailelerin sahip oldukları çocuk sayısı ve servet oranlarında görmek mümkündür.

⁵⁴ KŞS, 75/692

⁵⁵ KŞS, 85/249.

İncelenen terekelerde ailelerin çocuk sayısı ve servetleri arasında doğru bir orantı vardır.

Grafik1. 3. Servet ve Çocuk Sayısı Arasındaki İlişki

Grafik 3'teki makro ve mikro değerlere göre ailelerin sahip oldukları çocuk sayıları belirtilmiştir. Burada servetleri 20.000 kuruş ve üstü olan aileler orta halliliği temsil etmektedir. Servetleri 100.000 kuruş ve üstü olan aileler büyük servet sahibi aileleri temsil etmektedir.

Çocuksuz ailelerin servet miktarının düşük olduğu Grafik 3'e yansımıştır. Bunun sebebi kuvvetle muhtemel kayıtlarda vârişsiz ölen kişilerin terekelerinin diğer terekelere oranla fazla olmasıdır.

Terekelerde çocuk sayısı arttıkça servet miktarlarının da arttığı gözlenmiştir. Örneğin 3 Ağustos 1726 tarihinde tutulan bir terekede beş çocuk kaydına rastlanmış bu çocuklar Hristiyan olup tereke miktarı 461810 kuruştur. Terekede gayri menkul ve hayvan kayıtları da mevcuttur⁵⁶. Terekelerde çocuk sayısı 4'ten fazla olan ailelerin gayr-ı müslim olması dikkat çekicidir. 8 Nisan 1730 tarihinde Mustafa Beşe'nin terekesinde altı çocuk ve 36945 kuruşluk bir servete sahip olduğu anlaşılmaktadır.

İnsanlar çocuk dünyaya getirmede bilinçli olarak ekonomiyi göz önünde bulundurmuşlar mıdır? Karaferye Kazası'nın incelenen tereke kayıtlarında çocuk sayısının genelde 1, 2, 3 olduğu görülmektedir. Çocuk sayılarının az olmasının

⁵⁶ KŞS,63/89

sebebi kuvvetle muhtemel ailelerin bakabilecekleri kadar çocuk yapmaları ya da dönemin şartlarında çocuk ölümlerinin fazla olmasıdır. Örneğin ailelerin doğumu sonlandırmak için ıskat-ı cenin gibi çocuk düşürme yöntemlerinin uygulanması bunun delili olabilir.

Osmanlı Devleti'nde XVIII. ve XIX. yüzyılda nüfus artışını sağlamak ve ıskat-ı cenini önlemek için dörtten fazla çocuğu olan ailelere tevem⁵⁷ maaşı verilmesi istenmiştir⁵⁸.

XIX. yüzyılda İslam Hukukunda yasak olan ıskat-ı cenin, Tanzimat fermanı ile kanunlaştırılmıştır. Aynı şekilde III. Selim tahta çıkmasından hemen sonra, 1789'da, ıskat-ı cenine yol açan ilaçların satışına yasak koymuştur⁵⁹. İskat-ı cenine yönelik düzenlemelerin olması ve Osmanlı Devleti'nin bu konuya yönelik yasalar çıkartması ıskat-ı ceninin çok sık rastlanılan bir durum olduğunu gösterir. Buda ailelerin bilinçli olarak az çocuk sahibi olmayı tercih ettiklerine delalettir.

Çocuk varlığı ile beraber ekonomik bir sorumluluk doğurmaktadır. Bu yüzden aileler çocuk dünyaya getirmeyi düşünürken geçim sıkıntılarından dolayı temkinli davranmışlardır. Terekelere yansıyan ailelerin 3'ten fazla çocuk sahibi olmalarının sebebi, ailelerin ekonomi noktasında güçlü olmaları ve ekonomik uğraşlarında kol gücüne duyulan ihtiyaçtır.

1.5.Karaferye'de Akrabalık İlişkileri

Akraba birbirleri ile aynı soydan gelen birbirleri ile uzak ve yakın hısımlığı olan kimseleri ifade etmek için kullanılır. Akrabalık hukuku kendini en çok medeni hukuk noktasında gösterir. Velayet, vesayet, evlilik, boşanma, miras gibi davalarda akrabalık ilişkileri araştırılır⁶⁰. Burada incelenen akrabalar terekelere yansıyan akraba ilişkileridir.

Osmanlı Miras Hukukunda akrabalık ilişkileri mirası pay etmek için kesin çizgilerle belirlenmiştir. İslam miras hukuku bir kişi öldüğü zaman geriye kalan malı öncelik

⁵⁷ Tevem: Nüfus artışını sağlamak için dörtten fazla çocuk sahibi olan ailelere verilen maaş. Fatma Şimşek, Haldun Eroğlu, Güven Dinç, "Osmanlı İmparatorluğunda, İskat-ı Cenin" *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 2 Ankara 2009,s.10.

⁵⁸ Fatma Şimşek, Haldun Eroğlu, Güven Dinç, *a. g. m.* s.5.

⁵⁹ Şimşek, Eroğlu, Dinç, *a. g. m.*, s.597-598.

⁶⁰ Vecdi Akyüz "Akraba" *D. İ A*, C.2 s.1989-285.

sırasına göre dağıtmayı öngörmüştür. Öncelik sırası şu şekildedir: Ahsab-ı Feraiz, asabe-i nesebiyye, asabe-i sebebiye, neseben ashab-ı feraize , zevi'l-erham (Kan bağı olanlar) mevla'l-Muvalat, mukareeun leh binneseb alel'gayr, musa lehbima zade ale's sülüs, beyt'ül- mal miras hukukunda öncelik birinci dereceden mirasçılarındır.⁶¹

Birinci dereceden mirasçılar olmadığı zaman kalan hisseleri ikinci dereceden mirasçılara kalırdı. Birinci dereceden akraba olanlar (feraiz) baba, babanın babası, anne bir erkek kardeş, anne, annenin annesi, annenin babası, öz kız, oğlun kızı, anne baba bir kız kardeş, anne bir kız kardeş, koca, karıdır.⁶² Bu tür yakınlıktaki akrabalar birinci dereceden akraba olarak tanımlanmış ve mirastan pay almaya hak kazanmışlardır. Bunun dışında kalan akrabalar ikinci dereceden akrabalarlardır.

İncelediğimiz belgelerde, mirasın pay edilmesinde öncelik birinci dereceden akrabaların olduğu için, söz konusu kayıtlarda birinci dereceden akrabaların (feraiz) kaydı oldukça fazladır. Bundan dolayı ikinci derecen akrabalık (sebebi) kayıtları azdır. Belgelere yansıyan akrabalıklar incelendiğinde bu akrabaların birlikte mi? yoksa ayrı mı? Yaşadığını belirlemek zor bir husustur. Belgelerde birlikte yaşayan aile bireyleri genellikle çekirdek aile bireylerini oluşturan kişilerdir. Dönemin yaşam koşulları ve bireyin ömrü bu yargıyı desteklemektedir.

Belgelerdeki bir diğer husus ise kimsesi olmayan bu yüzden mal varlığı beyt'ül-mala kalan terekelerdir. Bu terekelerin sayısı toplam 38 olarak belirlenmiştir. Örneğin 18 Ocak 1730 tarihinde kaydı tutulan Abdulkadir bin Hasan'ın terekesi kimsesi olmadığı için beyt'ül-mala kalmıştır. Servet miktarı 59600 kuruştan birden fazla bağ ve bahçeden oluşmaktadır⁶³.

Terekelerde varisiz olarak ölen kişilerin sayısı oldukça fazladır. Varisiz olarak ölen kişinin tespiti beyt'ül-mal mukataası eminin sorumluluğundadır. Eminler bu konu ile ilgili birçok görevli ve sivil insandan yardım alır. Bu kişiler mahalle imamı,

⁶¹ Ömer Mustafa Dönmez, *İslam Miras Hukuku*, İstanbul Yayınları, 1. Baskı İstanbul 2014 s.26-27.

⁶² Barkan, a. g e, s.20.

⁶³ KŞS, 64/202.

müezzinler, hancılar, han odabaşları, esnaf kethüdaları, mahalle kethüdaları ve mahalle sakinleridir⁶⁴.

1.6. Karaferye’de Kadının Durumu

Geleneksel toplumun en önemli üyesi kadındır. Fakat aile içerisinde ya da toplumdaki üretim fonksiyonu ile aynı doğrultuda değildir. Kadının aile ve toplum içerisindeki konumu, çocukların sayısı ve yaşlılık ile yükselirdi. Kadının ailelerin erkeklerine bağımlılığı evlilikten sonra da devam ederdi. Kırsal kesimdeki kadın şehirdeki kadının aksine bir aileden diğerine geçerken üretim unsuru konumundaydı⁶⁵.

Karaferye’ye ait incelenen 249 terekenin 66’sı kadınlara aittir. Kayıtlardaki kadınlar %10 dul kadın %6 bekar kadın %50 evli kadındır. Evli, dul, bekar ayrımı kocasının kayıtlı olup olmamasına göre belirlenmiştir. Kocanın adı kayıtlı olan terekelerde kadınlar evli, kocanın adı olmayıp çocukları olan kadınlar dul, koca ve çocuk kaydı olmayan terekelerde kadınlar bekar olarak değerlendirilmektedir.

Tereke kayıtlarında 17 kadın evliyken miras bırakmıştır. Bu terekelerde bırakılan mal varlıkları; mehr-i müeccel (Evlilik esnasında kadına erkek tarafından verilen para) ziynetler, ev, ev eşyaları ve bağlardır. 49 kadının terekesinde de mehr müeccel, ziynet ve ev eşyaları mevcuttu.

Mehr-i müeccel, ziynet ve ev eşyaları gibi mal varlıkları, kadınların evlenirken akit ve çeyiz olarak aldığı, kadının kendi malı olup miras bırakabilmektedir. Kadının menkul ve gayri menkul mal varlıkları ise aileden miras yolu ile ve vakıf yolu ile kalan miraslardır⁶⁶. Örneğin 9 Ekim 1726 tarihinde Rabuş binti Ali Ağa, 40000 kuruş değerinde bir ev ve toplam 159228 kuruşluk bir servete sahiptir⁶⁷. Babasının lakabının ağa olması ailenin zenginliğini yansıtır. Bu veriler Rabuş’un malvarlığının babasından kaldığını gösterir.

⁶⁴Arif Bilgin -Fatih Bozkurt, “Bir Gelir Kaynağı Olarak Varisiz Ölenlerin Terekeleri ve Beytülmal Mukataaları” *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 20, Kocaeli 2010, s.7-8.

⁶⁵ Ortaylı, a. g. e, s.63.

⁶⁶Sadet Mayder, *Osmanlı Klasik Dönemde Kadınların Servet Edinme Yolları (Bursa Örneği)*, s.4,5.

⁶⁷KŞS,63/144.

Kadınlara mal varlıklarının vakıf yolu ile kalması sıkça rastlanılan bir durumdur. Vakıf, bir menkul ya da gayri menkulden tasarruf hakkının aile üyelerine vakfedilmesidir. Kadınların mirastan eşit pay alabilmelerini sağlamak amacı ile de kullanılmıştır⁶⁸. Kadınlar bu yolla mal sahibi olabiliyorlardı. Bazı terekelerde menkullerin sayısı ikiden fazladır. Bu da bu malların vakıftan tasarruf ihtimalini artırmaktadır. Örneğin 18 Mart 1743 tarihinde Zübeyde binti Hasan dul ve iki çocuk sahibidir. Mal varlığında birden çok bağ ve bahçe kaydı mevcuttur⁶⁹. Zübeyde binti Hasan'ın sahip olduğu malların bir kısmı kocasından kalma ihtimali olmakla beraber bazı menkul ve gayri menkullerinin vakıf yolu ile de kendisine kalma ihtimali vardır. Çünkü İslam Miras Hukukuna göre kadın kocasının mirasının bir kısmından faydalanabilmektedir.⁷⁰

İslam inancında kadının miras hakkı çeşitli koşullara göre değişmektedir. Bu ayrıntılara girmeden konunun ilgili hususu şu şekildedir. Koca öldüğünde çocuğu varsa kadın mirasın 1/8'ini çocuk yoksa 1/4'dünü alır. Kadın öldüğünde çocuğu varsa 1/4'ünü çocuğu yoksa mirasın yarısını alır. Durum çocuklar için ise şu şekildedir: Erkek ve kız çocuklarında kız çocuklar mirasın 1/3'ünü alır. Bu durum kız ve erkek çocuk sayısına göre değişir⁷¹.

Terekelerde miras paylaşımı tamamen İslam hukukuna göre belirlenmiştir. Örneğin 4 Eylül 1726 tarihli terekede Selim bin Halil El hac 57118 kuruşluk serveti, iki kız ve iki erkek çocuğu arasında şu şekilde paylaşılmıştır. Kıza 4305 kuruş erkeğe 8610 kuruş verilmiştir⁷².

Terekelerde ölen kişi karısına kalan hisse şu şekildedir. 18 Eylül 1730 tarihli terekede Hasan Çelebi ibni Halil 189494 kuruşluk servetinden eşine 126777 kuruş hisse verilmiştir⁷³. Nasuh ibni Hüseyin Ali'nin 3437 kuruşluk servetinden eşine 353

⁶⁸ Mayder, *a. g. m.*, s.5.

⁶⁹ KŞS, 67/416.

⁷⁰ Ahmet Efe, "İslam Miras Hukukunda Kadın Erkek Hisselerinin Farklı Oluşu Üzerinde Bir Değerlendirme" *İslam Hukuku Araştırmalar Dergisi* S.18, Ankara 2011 ss.157, 161, 162, 163.

⁷¹ Efe, *a g m*, 162.

⁷² KŞS, 63/115.

⁷³ KŞS,63/137.

kuruş hisse verilmiştir.⁷⁴ Terekelerde çocuğu olmayan kadınların kocaları öldüğünde mirastan kendi paylarına düşen kısmı aldığı, malın kalan kısmının beyt'ül-male kaldığı görülmüştür. Hiçbir durumda kadın kocasını mirasının tamamını alamamıştır.

Hristiyan terekelerinde kadının bıraktığı miras kayıtlarına rastlayamadık. Terekelerde kadına bırakılan miras hisseleri dini kanunlarına göre uygulanmıştır. Her cemaat kendi dinini gerekliliğine göre mirası pay etmiştir. Hristiyanlar için ise Hristiyanların kendi kanunları geçerlidir.

Roma'da kadının miras hakkı MS.543 yılında İmparator Jüstinyen'in çıkardığı kanuna göre, kadın-erkek ayrımı gözetilmeden her ikisi de birinci derecede vâris sayılmış ve miras eşit şekilde pay edilmiştir. Eski Yunan'da kadın ölen kişinin ikinci sınıf mirasçısı olarak görülürdü⁷⁵. Gayr-ı müslim terekeleri incelendiğinde aksi bir durum görülmektedir. Terekelerde erkeğin hisselerinin kadının hissesinden çoktur.

Tereke kayıtlarında bir diğer husus kadınların nikâh akitleri sırasında aldıkları mehr-i müeccelleridir. Mehr-i müeccel İslam dininin kadınına tanıdığı ekonomik bir olup mehrin verilmesi İslam hukukuna göre zorunlu olup zamanı ve miktarı hakkında herhangi bir husus belirtilmemiştir⁷⁶.

Mehr-i müeccel, evlilik ölüm ya da boşanma ile sona erdiğinde kadına verilir⁷⁷. Mehir doğrudan kadına yapılan bir yardım ya da ödenektir. Kavram olarak mehir, erkeğin evlilik gereği karısına vermesi gereken mali değeri olan şeydir⁷⁸.

Koca öldüğünde terekelerde ilk olarak mehr-i müeccel taksim edilirdi. Bu durum mehr-i müeccelin önemini yansıtmaları hususunda önemli bir ayrıntıdır. Karaferye Kazası'nda evli ve Müslüman 194 terekeden 76 terekede mehr-i müeccel kaydına rastlanmamıştır. Bunun sebebi mehrin evlilik esnasında verilmiş olma ihtimalidir.

⁷⁴ KŞS,64/189.

⁷⁵ Efe, a. g. m, s.157-168.

⁷⁶ Mayder, a. g. m, s.2.

⁷⁷ S. Gül Akyılmaz, "Osmanlı Miras Hukukunda Kadının Statüsü" *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C.11, S.1-2, Ankara 2007 s.482.

⁷⁸ Osman Kaşıkçı, *Osmanlı İslam Hukuku*, Ufuk Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.441.

Mehr-i müeccel miktarlarına baktığımızda en az 100 akçe en fazla 400000 akçedir. Mehr-i müeccellerin oranı erkeğin gelir oranı ile doğru orantılıdır. Servet oranı ile mehr-i müeccel oranı Ek 1’de belirtildiği gibidir. Kadın öldüğünde mehr-i müeccellerini miras olarak bırakabilmekteydi. Mevcut terekelerde bu örnekleri görmek mümkündür.

Müslümanlarda evlilikte kazanılmış bir hak olan mehr-i müeccel Hristiyanlarda biraz farklıdır. Hristiyanlarda bu durum drahoma olarak adlandırılmıştır. Mehirden farkı drahoma evlenirken erkeğin kadına verdiği para ya da çeyiz şeklindedir. Drahomayı erkek verdiği gibi kadında verebilirdi. Drahoması çok olan kadın doğal olarak zengin biriyle evlenirdi. Hristiyan kadınlar evlilik öncesi sözleşme gereği aldıkları malları ellerinde tutma hakkına sahipti⁷⁹.

Kadınların Karaferye Kazası’nda ne iş yaptıkları günlük hayatlarını nasıl değerlendirdiklerine dair terekelerde kesin veriler mevcut değildir. Söz konusu yasa ve kanunlar her ne kadar kadının toplumdan soyut kalması üzerine kurulmuş olsa dahi doğanın kanunu ve iş bölümleri bunun böyle olmayacağını göstermektedir. Günümüzde kırsal hayatta yaşayan insanlar kendi içlerinde iş bölümleri yapmaktadır. Kadınlar bahçe, hayvancılık, dokuma gibi iş kollarında çalışmaktadır. Karaferye’nin coğrafyası bizlere böyle bir iş bölümünün olabileceğini kanıtlar niteliktedir. Çünkü birçok terekede dokumacılık hayvancılık, bahçecilik, işleme ve örgü türü el sanatlarına dair bulgular mevcut. Hristiyanlarda üzüm bağlarının çok olması kadınların şarap üretiminde de bulunabileceğini yansıtmaktadır.

Kadınların terekelerinde kaydına sık rastlanan eşyalar; giysi, kumaş ve süs eşyalarıdır. Özellikle servet sahibi kadınların ziynet eşya sahibi olması, kullanılan renkler, kaliteli kumaş ve giysiler gösterişin kadınlar arasında yaygın olduğunu göstermektedir.

Giyim kuşamda kadın, vücudun bütün hatlarını örttüğü için sokakta ferace giyerdi. Evde fistan, tülbent, şalvar, gömlek, yelek, terlik giyerdi. Bohça kadını simgelediği için kadın terekelerin çoğunda mevcut olup bohçaların işlemeleri yapılmıştır.

⁷⁹Gilla Hardar, “Selanik’de Yahudi Tütün İşçileri, Toplumsal ve Etnik Mücadele Bağlamında Cinsiyet ve Aile” *Osmanlı Döneminde Balkan Kadınları Toplumsal Cinsiyet Kültür Tarihi*’ (Der. Amila Buturovic, Irvin Cemil Schick), (Çev. Güliz Ergin) İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 1. Baskı, İstanbul 2009, s.186.

Örneğin 4 Eylül 1750 tarihinde Ayşe bint-i Mehmet'in terekesinde bulunana eşyalar; şalvar, dolama, tülbent, mai destar, peştamal, sim kuşak, keten kuşak, cedid kürk ve feracedir⁸⁰.

Kadınların terekelerin de kitapların kayıtlı olması ilimle uğraştıklarını göstermektedir. Örneğin 3 Haziran 1748'de Hacı Atike binti Abdürrahim ibni Cemal bekar olup lakabı hacı olarak kaydedilmiştir. Tereke miktarı 153813 akçedir. Terekesinde ibni Eşari ve ibni Taberi kitapları kayıtlıdır⁸¹. Bu ayrıntı kadının ilimle uğraştığını yansıtmaları bakımından önemlidir. Her hangi bir üst tabakaya mensup olmayıp halkın içinden bir kadının zor şartlara rağmen hacca gitmesi 18.yüzyılda Karaferye'de kadının sosyal hayattaki konumunu yansıtmaları bakımından önemli bir husus olsa gerektir.

⁸⁰ KŞS,75/737.

⁸¹ KŞS,73/617.

İKİNCİ BÖLÜM

KARAFERYE KAZASI'NDA SOSYO-KÜLTÜREL YAPI

Araştırmanın bu bölümünde XVIII. yüzyıla ait tereke kayıtları ele alınarak Karaferye Kazası'nın sosyal hayatı hakkında bir takım bilgiler elde edilecektir. Tereke kayıtlarına dayanarak yapılan çalışmalarda ölen kişinin bıraktığı malvarlığının, nitelik ve niceliklerinden hareketle kişinin gündelik hayatının ortaya konulması mümkündür⁸².

Kişinin ölümü ile meydana gelen tereke, kişinin ölmeden önceki hayatı hakkında bilgi verebilecek nitelikte kaynaklardır. Bu kaynakların değerinin keşfedilmesi sosyal tarihçiliğin büyük kazancı olmuştur. Tereke kayıtlarında çıkan ev eşyaları, inanca dayalı eşyalar, gayri menkuller, hayvanlar, araç ve gereçler, giyim kuşam, süs eşyaları, dokuma, hamam malzemeleri, bahçe eşyaları, silah vb. eşyalar bir kişinin toplumdaki ve günlük hayatındaki yaşam tarzını yansıtmaları bakımından önemli verilerdir. Bunun dışındaki kayıtlarda mehir ve miras gibi veriler toplumsal cinsiyet konularını belirleme noktasında ölçüt olarak değerlendirilebilmektedir. Kayıtlarda bazı ölçütler kullanılarak dönemin ölüm yaşı hakkında da bir takım bilgiler elde edilebilir.

2.1. Karaferye Kazası'nda Giyim Kuşam

Kıyafetlerin rengi, tarzı, kullanılan kumaşın türü; toplumun yaşadığı coğrafyayı, inancı, dönem içerisinde meydana gelen sosyo - ekonomik değişimi göstermesi bakımından önemli bir unsurdur. Kıyafet maddi kültür ögesi olmakla beraber toplumsal imgelemenin değerleri ile gerçek yaşamı oluşturur. Bu gelenek ile değişim arasındaki çatışma alanıdır⁸³. Bu yüzden kıyafet bizlere zamanla oluşan değişimleri yansıtır ve toplumsal statü, toplumsal inanç oluşumu hakkında bilgi verir.

Giyim kuşam çoğu zaman devletlerin müdahale alanı da olmuştur. Osmanlı Devleti çok milletli yapısından dolayı Müslim ve gayr-ı müslim ayrımı noktasında kılık kıyafete müdahale etmiştir. Bu müdahale Lale devrinde belirgin hale gelmiştir. III.

⁸² Volkan Ertürk, "Orta Dereceli Bir Osmanlı Memurunun Malvarlığı, Edirne Bostancı Başısı Hacı Veliüddin Bin Habib'in Terekesi" *Hümanist Dergisi*, S.2 Ankara 2013, s.2.

⁸³Angela Jianu, "Kadınlar Moda Avrupalasma Eflak- Boğdan 1750-1830" *Osmanlı Döneminde Balkan Kadınları Toplumsal Cinsiyet Kültür Tarihi*, (Der. Amila Buturovic, Irvin Cemil Schick),(Çev. Güliz Ergin) İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 1.Baskı, İstanbul 2009, s, 211.

Ahmet 1726 döneminde kadınların kıyafetine sınırlama getirilmeye çalışılmıştır. III. Mustafa 1758 döneminde de kadınların sokağa çıkarken giydikleri feracenin rengi ve kumaşın türü hakkında bir takım düzenlemeler yapılmıştır. II. Abdülhamit 1890 döneminde ferace ile ilgili tartışmalara son verilerek ferace tamamen yasaklanmış ve çarşaf giyme zorunluluğu getirilmiştir⁸⁴. Kılık kıyafete dair düzenlemeler eski toplumlarda, çoğunlukla toplumsal katmanların arasındaki ayrımı, göz önüne sermek korkusuyla yapılmıştır⁸⁵.

XVIII. yüzyılda Karaferye Kazası tereke kayıtlarında, Karaferye’de ne tür kıyafet giyildiği, kullanılan kumaşlar, takılar, tokalar ve renkleri hakkında birçok veri mevcuttur. Bu tereke kayıtlarında çıkan kıyafetler: Kürk, kazak, ihram, gömlek iş, gömlek, şalvar, mendil, ferace, makrama, fistan, çarşaf, hırka, kürdiye, mintan, kavuk, dastar, başlık, makrama, sarık, çultar, takke, dolama, kuşak, kese, kalpak, yağmurluk, kaftan, boğma, serpuş, destar, astar, çakşır, zıbın, entari, don, tülbent, şal, peştamal, şalvar, gibi giysilerdir. Terekelerde en sık rastladığımız kıyafet türü kürk, gömlek, şalvar, entari ve feracedir.

Kürk tüyleri yumuşak ve güzel hayvanların, giyimde kullanılmak üzere postları ve postlara kaplanan kumaşlarla yapılan üst giyimdir⁸⁶. Eski toplum hayatında ve Türk giyim kuşam kültüründe yüzyıllar boyunca kürk çok önemli bir yer tutmuştur⁸⁷. Çok uzun bir süre kürk Osmanlı Devletinde soyluluğun asaletin ve zenginliğin simgesiydi.

Tereke kayıtlarına kürkün türü, yapıldığı kumaş, eski ve yeniliği, göz önünde bulundurularak değeri ile beraber kaydedilmiştir. Terekelerdeki kürk çeşitleri şu şekildedir. Kuzu kürk, serpuş, cübbe kürk, sincap kürk, kıl kürk, ayı kürk, kemer kürk, bez kürk, boğası kürk, yemeni kürk, atlas kürk, çuka kürk, nişan kürk, temur kürk cinsinde birçok kürk türü mevcuttur. Servet sahibi ailelerin terekelerinde kaliteli kumaşlardan oldukça fazla sayıda kürk kaydedilmiştir. Kayıtlarda en çok adı geçen

⁸⁴Zübeyde Güneş Yağcı, Serdar Genç, “19.Yüzyılda Balıkesir’de Giyim Kuşam Zevki ve Bir Kumaş Tüccarı” *Türkiye Çalışmaları Dergisi*, S 2/1 Ankara 2007, s.230.

⁸⁵Namık Sinan Turan, “16.Yüzyıl Sonuna Dek Osmanlı Devletinde Gayrı Müslim Kılık Kıyafetlerine Dair Düzenlemeler” *Ankara Üniversitesi S. B. F Dergisi*, S. 60, Ankara 2000, s.247.

⁸⁶Reşat Ertem Koçu, *Türk Giyim Kuşam Ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 1969 s.164.

⁸⁷ Koçu, a. g. e., s16.

kürk türleri; Çuka kürk, atlas kürk ve köhne (eski) kürktür. Örneğin 8 Şubat 1748 tarihinde Hüseyin bin Mehmet'in terekesinde birden fazla kürk çeşidi kaydedilmiştir. Hüseyin bin Mehmet'in terekesinde kayıtlı kürkler; Çuka kürk, cedit kürk, sincap kürktür⁸⁸. Bu kürkler kaliteli kumaşlardan yapılmış kürklerdir. Kürkler genellikle servet sahibi kişilerin terekelerinde fazladır. Tereke miktarı az kişilerin kayıtlarında genellikle kürkler de köhne olarak kaydedilmiştir.

Tereke kayıtlarında kürkten sonra en çok kullanılan kıyafet feracedir. Ferace kadınların sadece sokağa çıkarken kıyafetlerinin üstüne giydikleri, yüz ve el dışında bütün vücut hatlarını örten üst giysidir⁸⁹. II. Abdülhamit devrinin sonlarına kadar büyük şehirlerde özellikle İstanbul'da yaşmakla beraber kullanılmıştır. Başı örten yaşmak ve vücudu örten ferace Müslüman kadınların eski sokak kıyafetidir⁹⁰.

Karaferye Kazası tereke kayıtlarında, ferace türleri kumaşına göre değişmektedir. Sırası ile ferace türleri; yan ferace, çuka ferace, alaca ferace, mai ferace, sof feracedir. Feracenin fiyatı kumaşın kalitesine göre belirlenmiştir.

Osmanlı Devleti'nin giyim kuşam düzenlemeleri, çoğunlukla feracenin şekli, rengi ve kumaşı yönünde olmuştur. Örneğin III. Mustafa döneminde feracenin rengine ve kumaşına düzenleme getirilmiştir. Buna göre ferace çuhadan ve koyu renkte olacaktı. II. Abdülhamit döneminde de ferace tamamen kaldırılmıştır⁹¹. Tereke kayıtlarında feracenin birçok kumaş türü ve rengi kaydedilmiştir. Ferace kürke oranla terekelerde az rastlanılmıştır. Bunun sebebi muhtemelen tereke sahiplerinin erkek oranının fazla olmasıdır. Çünkü ferace bir kadın örtüsüdür ve genelde kadın terekelerin bulunurdu

Gömlek terekelerde geçen gömlek (göynek), erkekler için belden aşağı gelerek içi dona sokulan, kadınlarda ise bileklere kadar gelen bir üst giyimdir.⁹² Tereke kayıtlarında oldukça fazla zikredilmiştir. Bunun sebebi hem kadın hem de erkek ortak giyimi olması ile beraber zaruri bir kıyafet olmasıdır.

⁸⁸ KŞS, 75/729.

⁸⁹ Abdülmecit Mutfak, "İnanç Statü Tarz Üçlemesinde Osmanlı Kadınlarının Giyim Kuşam Kültürü ve Sosyal Hayattaki Fonksiyonelliği 17.Yüzyıl Edremit Örneği" *Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. C.1, S.2, Balıkesir 2015, s. 283-299.

⁹⁰Koçu, a. g. e., s.108.

⁹¹Güneş Yağcı, Genç, a. g. m., s.231.

⁹²Koçu, a. g. e., s.125.

Terekelerde gömlek kullanım alanlarına göre gömlek ve gömlek iş şeklinde isimlendirilmiştir. Bunun sebebi muhtemelen gömleğin kullanım alanlarına göre değişmesidir. Çalışma sahalarında kullanılan gömlek için iş gömleği denilmiş olabilir. İş gömleğinin kumaşı günlük hayatta kullanılan gömleklerden farklı olsa gerek. Günlük hayatta giyilen gömlekler daha ince zarif kumaşlar kullanılırken iş gömlekleri Trabzon bezi ya da Amerikan bezinden dikilmiş olabilir⁹³. Örneğin 14 Mart 1736 tarihinde Âmine binti İsmet'in terekesinde gömlek, gömlek iş, gömlek, bez gömlek şeklinde bir kayıt vardır⁹⁴.

Entari, Çakşır ve Şalvar kayıtlarda adı sıkça geçen bir diğer kıyafet türü de entari ve şalvardır. Şalvar hem erkeklerin hem de kadınların giydiği bol ayaklı geniş üst dondur⁹⁵. Tereke kayıtlarda şalvarlar çuha, atlas, aba, kumaşlarından yapıldığı gözlenmiştir. Entari kadın ve erkeklerin iç donu üzerine evde giydikleri uzun bir gömlek⁹⁶. Entari tereke kayıtlarında entari, sim entari, alaca entari, atlas entari isimleri ile nitelendirilmiştir. Çakşır erkek esvabın iç donu üstüne giydiği pantolon⁹⁷. Bu kıyafet türü kayıtlarda nadir görülmüştür.

XVIII. yüzyılda Karaferye tereke kayıtlarında çıkan veriler ile insanların nasıl giyindikleri noktasında bir takım bilgiler verebilmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda şöyle bir varsayım yapılabilir. Erkekler sokakta şalvar ya da çakşır üstüne mintan, yelek, ayağa çarık, çizme ya da sandal giyer, başa takke, kavuk, ya da sarık takar, havanın durumuna göre kürk giyerdi. Kadınlar ise iç don üstüne entari, gömlek ya da fistan, ayağa terlik, başa tülbent takılır dışarı çıkılacak ise ferace giyerdi.

Karaferye Kazası'nın giyim kuşam şeklini Evliya Çelebi Seyahatnamesinde şöyle belirtmiştir. “*Erkekler çuha, kontaş, kalpak, kapçalı çakşır giyerler. Kadınlar kırmızı sof çukadan beratları başlarına giyip üzerine beyaz tülbentten örtü bürünüp*

⁹³ Koçu, a. g. e., s.126.

⁹⁴ KŞS, 67/432.

⁹⁵ Koçu, a. g. e., s.215.

⁹⁶ Koçu, a. g. e, s.102.

⁹⁷ Koçu, a. g. e, s.59.

sırtlarına soya ya da başka elvan çuha giyerler”⁹⁸. Evliya Çelebi’nin aktarımları ve tereke kayıtlarında çıkan veriler birbirleri ile örtüşmektedir.

Giyim unsurlarından biri de ayağa giyilen türdendir. Terekelerde ayağa giyilen ayakkabı türü oldukça azdır. Terekelerdeki ayakkabı türleri pabuç, terlik, çizme sandal ve çarıktır. 27 Temmuz 1755’de Hasan bin Mustafa’nın terekesinde terlik dükkanına rastlanılmış fakat dükkandaki mallar kaydedilmemiştir⁹⁹.

2.2. Karaferye’de Kullanılan Takılar

Değerli madenler tarihten bu yana sürekli süs eşyası ve yatırım için kullanıla gelmiştir. Osmanlı hanımları ziynet eşyalarını bir yatırım aracı olarak görüp sıkıntıya düştüklerinde kullanmışlardır¹⁰⁰. Tereke kayıtlarında madeni para ve değerli takılar hakkında verilere ulaşmak mümkündür. Bu eşyalar ölen kişinin şahsi eşyaları olduğu için tereke kayıtlarına kaydedilirdi.

Karaferye Kazası’na ait terekelerde takılar çoğunlukla, altın, inci, sim olarak kaydedilmiştir. Bu değerli eşyaların türleri şu şekildedir: İnci miskal, altın yüzük, sim kuşak, altın bilezik, altın küpe, inci kuşak, ayna, saat gibi değerli eşyalardır. Bu tür değerli ziynet eşyaları toplum içerisinde tüketim kültürünü ve servetlerin nerelerde kullanıldığını yansıtır. Örneğin 8 Eylül 1726 tarihinde Rukiye binti Mustafa’nın terekesinde 490 kıratlık inci, altın küpe kaydedilmiş¹⁰¹. 8 Ekim 1730 tarihinde Hasan Ağanın terekesinde çok miktarda altın yüzük ve küpe kayıtlıdır¹⁰². 18 Ocak 1749 tarihinde Batumlu Konstantin’in terekesinde de altın zincir ve bilezik kaydedilmiştir¹⁰³.

Değerli madeni takılar toplumsal statüyü belirleme noktasında önemli bir husustur. Terekelerde servet sahibi kişilerin değerli madeni eşyalar fazla olup, orta halli ve fakir kişilerin terekelerinde madeni eşyaların olmadığı gözlenmektedir. Ayrıca Karaferye Kazası’na ait tereke kayıtlarında, madeni eşyaların Hristiyan terekelerinde

⁹⁸Çelebi, a. g. e., s.80-83.

⁹⁹ KŞS, 80/991.

¹⁰⁰ Suraiya Faroqhi *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam*, (Çev. Elif Kılıç), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 6.Baskı, İstanbul 2010 s. 138.

¹⁰¹ KŞS, 63/ 113.

¹⁰² KŞS, 64/191.

¹⁰³ KŞS, 75/ 715.

fazla olması dikkat çekici bir husustur. Tereke kayıtlarında özellikle ‘inci’ ön plandadır. Bu bilgi incinin bölgede çok olması ya da bölgede genellikle incinin tercih edildiğini yansıtmaları bakımından önemlidir.

2.3. Müslim ve Gayr-ı Müslim Kıyafetleri

Osmanlı Devleti’nin, millet sistemini oluşturan üç dinin mensubu topluluklar kendilerine has kıyafetler giymek zorundadırlar. Bir gayr-ı müslim’in nasıl giyineceği devlet tarafından belirlenmiştir. Yani bir gayr-ı müslim Müslüman kıyafetlerine benzer özellikler taşıyan kıyafetler giyinemezdi. Dolayısıyla sahip olunan kıyafet inancında temsil etmekteydi¹⁰⁴.

Gayr-ı müslim kıyafetleriyle ilgili II. Selim, 1 Ağustos 1568 tarihinde bir takım düzenlemeler yapmıştır. Bu düzenlemeler şu şekildedir. Müslümanların kullandığı feracer kulrengi, karaca çuhadan yapılacak ve damgaları kumaş olmayacak, astarlı olacak ve içlikleri astarlı olacaktı. Kullandıkları kuşak ise yarı yarıya pamuk ve ipekten yapılacak. Başlarına ise çok uzun olmamak kaydıyla tülbent sarabileceklerdi. Ayakkabı ise siyah renkli, yassı yüzlü ve astarsız olmasına dikkat edilecekti. Gayr-ı müslim kadınlar ise ferace ve yaşmak giymeyeceklerdi. Bunların yerine parlak, süslü bir kumaş cinsi olan Bursa kutnusundan yapılmış elbise ve mai renginde uzun bir şalvar olan çakşır giyeceklerdi. Eğer Müslüman kadınların giydikleri boyundan eteğe yakalı bir elbise giyecek olurlarsa bu atlas ya da kutnudan olacaktı¹⁰⁵.

XVII. yüzyılın ikinci yarısında gayr-ı müslimler için çıkarılmış olan bir fermanla kürk, elvan sof, hinkari şal, kadife ve kemer bend gibi İslam’a özgü giysiler giymeyecekleri yönünde bir uygulama getirilmişti¹⁰⁶.

Osmanlı Devleti gayr-ı müslimlere yönelik düzenlemeler çıkartırken, halkın bu düzenlemelere ne kadar uyduğu tartışılır bir konudur. Karaferye’de farklı din ve kültürlere sahip insanların yaşamasından dolayı giyim kuşam noktasında devletin koyduğu kurallara halkın nasıl uyduğu tereke kayıtlarına yansımıştır. Bu kayıtlarda Karaferye’de gayr-ı müslimlerin giyim kuşamda her kaliteden ve renkten giysileri kullandıkları görülmüştür.

¹⁰⁴Mutaf, *a. g. m.*, s.283-299.

¹⁰⁵Turan, *a. g. m.*, s.247.

¹⁰⁶ Turan, *a. g. m.*, s.252.

Mevcut tereke kayıtları incelendiğinde örneğin 19 Kasım 1749 tarihinde bir gayr-ı müslim terekesinde alaca entari, çuka çakşır, sim kuşak, ipek, kadife, çuka ve kürk mevcuttur¹⁰⁷. 13 Şubat 1747’de kaydedilmiş bir terekede sim kuşak, müstamel çuka ferace kullanıldığına rastlanmıştır¹⁰⁸.

Genel olarak müslim ve gayr-ı müslim terekeleri incelendiğinde farklı türden kıyafetlere rastlanmamış aynı renk ve kumaştan kıyafetler kullanılmıştır.

2.4. Karaferye’de Evler

Osmanlı Devleti’nde tek katlı olan evlere ‘beyt’ altlı üstlü olan evlere ‘menzil’ deniliyordu¹⁰⁹. Karaferye’de evlerin altlı üstlü olduğu tereke kayıtlarında ‘menzil’ kavramının kullanılması ile anlaşılmaktadır.

Tablo 2. 1. Tereke Sahiplerinin Sahip Oldukları Ev sayıları

Evin sayısı ve niteliği	Kişi sayısı
Toplam Tereke Sayısı	250
İki Evi Olan	1
Üç Evi Olan	4
Bir Yeni Birde Eski Evi Olan	2
Kayıtlarda Ev Olmayan (kirada kalan)	103
Büyük Ev	1
Bir eski Evi İki Yeni Evi Olan	1
Eski Ev	3

Terekelerde genel olarak evlerin özelliklerinden bahsedilmemiştir. Yalnızca bazı tekelerde evlerin niteliklerinden, eski ve büyük oldukları belirtilmiştir. Örneğin 13 Mart 1756’da Mehmet bin Mustafa’ya ait terekede 15000 akçe değerindeki ev ‘kebir menzil’ (büyük ev) şeklinde belirtilmiştir¹¹⁰. Osmanlı’da evler yeniçağ başlarında iç içe yapıldı. Bir odadan diğerine doğrudan geçilmezdi. Evin çeşitli odaları daha çok bir sofanın etrafında dizili olur, evde yaşam çoğunlukla bu sofada geçerdi¹¹¹.

¹⁰⁷ KŞS, 75/692.

¹⁰⁸ KŞS, 73/538.

¹⁰⁹ Kudret Emiroğlu, *Günlük Hayatımızın Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 6. Baskı, Ankara 2011, s.135.

¹¹⁰ KŞS, 80/981.

¹¹¹ Faroqi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam.*, s.185.

Bir evde yaşayan kişi sayısı evin büyüklüğü hakkında bilgi verebilir. Daha önce bahsi yapıldığı gibi Karaferye’de çocuk sayısı genel olarak 3’tü. Bu da bir evde yaşayan kişi sayısının genelde 5 ya da 6 olduğunu gösterir. Evde yaşayan kişi sayısından yola çıkarak Karaferye’de evlerin niteliği hakkında yorum yapılabilir.

Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Karaferye yerleşiminden şu şekilde bahsetmektedir. *“Şehir dere tepe içerisinde 4.000 kiremitli ev bahçeli ve her hanede bir abı hayat, mevcuttur. Alt ve üst ev mevcut olup Bekir Efendi sarı ve Mustafa ağa sarayı vardır”*¹¹². Evliya Çelebi’nin betimlemesi ve terekelerdeki bağ ve bahçe kayıtları Karaferye’de evlerin iki katlı kiremitten ve bahçeli olduğunu düşündürmektedir.

Anadolu’nun avlulu evleri, yüksek duvarla yabancı gözlerden korunmuş iç bahçeleri barındırıyordu¹¹³. Anadolu’da avlulu evler yaygınken aynı şey Balkanlar için düşünebilir mi? Karaferye Kazası farklı inanç ve kültürden insanların, beraber yaşadığı bir coğrafyaya sahip olduğu için, bölgenin coğrafi özelliklerini göz ardı edersek, Anadolu’dan Karaferye Kazası’na göçen insanların kendi mimari kültürlerini bölgeye taşıma ihtimali düşünülebilir.

Terekelerde evlerin ne tür malzemelerden yapıldığına dair yeterince veri olmadığı için Karaferye’nin evleri hakkındaki bilgiler bölgenin iklimi, jeolojik yapısı ya da günümüze ulaşmış mimari eserlerden, faydalanılarak öğrenilebilir. Balkanlardaki evlerin mimarisi yerel coğrafya ve kültürden kaynaklı, özgün bir yapılaşma söz konusu olabilir. Örneğin Karaferye’nin coğrafik ve jeolojik yapısından dolayı evlerin taş, mermer, ya da ahşaptan yapılmış olma ihtimali vardır. Evliya Çelebi Karaferye’de yüksek dağlarda ham mermer olup köylerin çoğunda bu mermerin kullanıldığını ve Hristiyanların bu mermerleri diğer vilayetlere götürdüğünü yazar¹¹⁴. Örneğin Muğla’nın Fethiye ilçesinin Kayaköy yerleşkesindeki evlerin hepsi kesme siyah taşlarla özgün bir yapıya sahiptir. Aynı şekilde Ankara’da yarı ahşap yarı taş evlerin olması, Güneydoğu Anadolu’da toprak evlerin olması, mimarinin bulunduğu yerin iklim ve jeolojik yapısına göre şekillendiğini göstermesi bakımında önemlidir. Aynı durum Karaferye yerleşim alanları içinde düşünülebilir.

¹¹²Çelebi, a. g. e., s.80,83.

¹¹³Emiroğlu, a. g. e., s.136.

¹¹⁴Çelebi, a. g. e., s.80-83.

2.5. Karaferiye’de Kullanılan Eşyalar

Tereke kayıtlarında belirlenen eşyalar kullanım alanlarına göre; ev eşyası, mutfak eşyası, hamam eşyası, bahçe eşyaları ve silahlar şeklinde ayrılmıştır. Ek 2’de eşyaların döküm tablosu oluşturulmuştur. Kayıtlı eşyaların nitelikleri eşyalara biçilecek maddi değerden dolayı özellikle belirtilmiştir. Kayıtlardaki eşyaların fiyatları terekelerin 1726 - 1800 tarihlerini kapsamamasından dolayı belirlenemedi. Çünkü Eşya fiyatlar yıllara göre değişiklik göstermektedir.

Tereke kayıtlarında oturma alanı ve uyumak için kullanılan eşyalar sırası ile Yorgan, yastık, valenç, döşek, kilim, kaliçe, minderdir. Aydınlanma için ise kandil, mum, fener ve şamdan kullanılmıştır. Evlerin ısıtılması için mangal ya da ocak kullanılmıştır. Hali vakti yerinde olan aileler genelde ocak kullanırken orta halli aileler mangal kullanmıştır¹¹⁵. Ocak ve mangalın olmadığı evlerin nasıl ısıtıldığına dair herhangi bir kayıt mevcut değildir. Muhtemelen bir arada ya da hayvanlarla birlikte penceresiz mekanlarda kalınarak ısınma sorununu çözülmüş olabilir

Sandık kaydı tereklerde oldukça fazladır. Terekelerde kayıtlı sandık çeşitleri sırası ile kahve sandığı, sandık, cam sandık, tahta sandık şeklindedir. Sandığın bu kadar yaygın olmasının sebebi muhtemelen sandığın yüklük ya da kiler görevi görmesidir. Çünkü kıyafetlerin, kumaşların nerde saklandığı ile ilgili sandık ve bohça dışında bir veriye rastlanılmamıştır.

Kayıtlarda çarşaf, perde, cibinlik, bohça, saçak kayıtları mevcuttur. Çarşaflar muhtemelen döşeklerde kullanılmıştır. Ailelerin gelir durumuna göre işlemeli çarşaflar yaygındır. Perde kayıtlarda çok az olup kullanım şekli Kapu (kapı) perdesidir.

Bohça günümüzde de kullanıla gelen kıyafetlerin, kumaşların düzenli bir şekilde katlanıp konulduğu, kadınların evlenirken çeyiz olarak kullandıkları dikdörtgen bir bez parçasıdır. Terekelerde bohça, bohça ve işlemeli bohça şekline kaydedilmiştir. Bohça özellikle kadınların terekesinde mevcuttur.

Bölgenin sulak ve yeşil olmasından dolayı çıkan haşerelere karşı terekelerde cibinliğin kullanıldığı görülmektedir. Çünkü terekelerde oldukça fazla cibinlik kaydı

¹¹⁵ Faroqi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam*, s.137.

mevcuttur. Saçak tereke kayıtlarında çok sık kaydedilen eşyalarından biridir. Saçak ile ilgili muhtelif bilgiler olsa dahi kayıtlarda çarşaf kenarlarına ve kıyafetlerde püskül olarak kullanıldığı görülmüştür. Terekelere saçak ve sim saçak şeklinde kaydedilmiştir.

2.5.1. Mutfak Eşyaları

Terekelerde kaydı fazla olan mutfak eşyaları; Kazan, bakraç, kantar, kahve ibriği, fincan, tas, kevgir, sağan, havan, sofa bezi, tepsi ve sinidir. Bunlardan kısaca bahsedecek olursak.

Kahve ibriği ve fincan, Kahve ilk defe 1517 'de İstanbul'da görülmüştür. 1700 yüzyılda kahve kültürü yükselen burjuvazi arasında oldukça yaygındı¹¹⁶. Terekelerdeki kahve kutusu, kahve ibriği, kahve sinisi ve fincan kayıtları, Karaferye kazasında kahve kültürünün yaygın olduğunu yansıtır. Kayıtlarda kahve fincanları 6, 9 ve 11 adet olarak belirtilmiştir.

Tepsi, sini, softa, kazan, bakraç kevgir, bıçak, kaşık kayıtları mevcuttur. Terekelerde tepsinin kullanımı bakır tepsi, bakır sini, kahve tepsisi, kahve sinisi, üzüm tepsisi, şeklindedir.

Osmanlılarda masa yoktu. Yere, çoğunlukla deriden yapılan ve sofra denen bir tepsi konup onun üstünde yemek yenirdi; bazen yer sofrası olarak tahta ya da madeni siniler de kullanılırdı.¹¹⁷ Yemek çoğu zaman ortadaki kaptan yenirdi; sadece kahveyi herkes ayrı içerdi, bunun için madeni zarflar içindeki fincanlar kullanılırdı¹¹⁸.

Eskiden kazan, tencere, tas, maşrapaların çoğu bakırdandı. Bu yüzden kalaycılık sanatı Osmanlı coğrafyasında yaygındı¹¹⁹. Günümüzde eski kültürü tanıtmak için kalaycılık tanıtım amaçlı turistlik mekanlarda sergilenmesi bunun bir örneğidir. Terekelerde, kazan, tencere, tas, bardak kayıtlarda azdır. Bardak bütün terekelerde mevcut değil. Bunun sebebi muhtemelen bardağın yerine tasın kullanıldığı yemeklerin ayrı tabaklarda değil tek bir tabakta yenilmesidir. Terekelerde bazı tasların porselen olduğu ayrıca belirtilmiştir. Taslar kullanım alanına göre isimlendirilmiştir.

¹¹⁶ Faroqhi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam.*, s.193.

¹¹⁷ Faroqhi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam.*, s. 248.

¹¹⁸ Faroqhi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam.*, s.193.

¹¹⁹ Faroqhi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam.*, s.194

Bunlar; hoşaf tas, şerbet tas, su tas, süt tas, sefer tas, şarap tas, yoğurt tas, çorba tas, gibi. Bu ayırım her tasın ayrı içecek için kullanıldığını yansıtır. Çatal, kaşık, kevgir, bıçak kayıtları da oldukça azdır. Çatal kaşığın az olmasının sebebi yemeklerin elle yenmesi ihtimalini doğurmaktadır.

Hamam eşyaları hamam kültürünün var olduğuna delalettir. Terekelerdeki hamam leğeni, hamam tası, hamam gömleği, hamam ibriği, tarak, hamam bohçası, sabun, peştamal gibi eşyalar hamam için kullanılan eşyalardır. Bölgenin zengin su kaynakları hamam kültürünün geliştiğini gösterir tereke kayıtlarında hamam eşyalarının yaygın olması bu bilgiyi destekler niteliktedir. Bu noktada Evliya Çelebi'de Karaferye Kazası'nın hamamlarından hamam gömleklerinden ve havluların ününden beğeni ile bahseder¹²⁰.

İbrik, topraktan bakırdan altından, yapılan emzikli su kabıdır; abdest alma da, çay, kahve yapımında kullanılır¹²¹. İbrik terekelerde kullanım alanlarına göre isimleri ile kaydedilmiştir. Bunlar yol ibiği, kahve ibriği, abdest ibriği şeklinde terekelerde zikredilmiştir. Bu da ibriğin kullanım yerine göre farklılık gösterdiğini yansıtır.

Küp, şişe, fıçı terekelerde küp ve fıçı kayıtları oldukça fazladır. Cam sirke küp, üzüm küpü ve şarap fıçası şeklinde kayıtlar mevcuttur. Bunun sebebi muhtemelen Karaferye kazasında sirke, pekmez, şarabın üretilmesidir. Çünkü şarap, sirke ve pekmez en iyi buralarda muhafaza edilirdi. Örneğin 13 Eylül 1746 tarihinde gayr-ı müslim terekesinde birden fazla şişe ve fıçı kaydı mevcuttur. Ayrıca terekede bağ ve bahçe kaydı da oldukça fazladır¹²².

Terekelerde sıkça kaydedilen bir başka eşya türü de hırdavattır. Hırdavat demirden yapılmış eski aletlerdir¹²³. Hırdavat bütün kayıtlarda mevcut olup yalnızca içeriğinde ne tür eşyaların olduğu belirtilmemiştir.

2.5. 2. Bahçe Eşyaları

Orak, pala, balta, asma satır, kazma, çapa, saban, örs, keser, kovan, eşyaları tarlada iş için kullanılan eşyalardır. Özellikle örs, çapa, saban, keser, kovan terekelerde çok

¹²⁰ Çelebi, s.80-83.

¹²¹ Osmanlıca Türkçe Lügat (2001), Yeni Asya Neşriyat Yayınları, İstanbul 2001, s.501.

¹²² KŞS,75/692.

¹²³ Osmanlıca Türkçe Lügat(2001), s. 454.

sık rastlanmıştır. Bu malzemelerin olduğu kişilerin terekelerinde genellikle bağ ve bahçeler de mevcuttur. Bu veriler insanların bağ ve bahçe ile uğraştığını göstermektedir.

2.5.3. Silahlar

Tüfek, tabanca, hançer, kılıç, tereke kayıtlarında mevcut silahlardır. En çok rastlanılan silah türü tüfek ve hançerdir. Bu tür silahlar genellikle servet sahibi ailelerde ve beşe lakaplı kişilerin terekelerinde bulunmaktadır. Bunun sebebi beşe lakaplı kişilerin yeniçeri askeri sınıfına mensup olmalarından kaynaklı olsa gerek.

2.5. 4. Binek Araçları

Bargir, yük taşıyan beygir demektir¹²⁴. Bargir kayıtları özellikle hayvancılık, bağ, bahçe ve ticaretle uğraşan ailelerin terekelerinde mevcuttur. Bargirin bölgede çok olmasının sebebi büyük ihtimalle bağ ve bahçecilik işlerinden kaynaklanmaktadır. Bunun sebebi üretilen mahsulün bargirlerle taşınması olabilir. Bargir ekonomik statüyü belirlemede de önemli bir ölçüttür. Kayıtlarda özellikle servet sahip ailenin terekelerinde bir ya da birden fazla bargir kaydına rastlanmıştır. Orta halli ailenin terekelerinde bargir kaydının olmadığı görülmüştür. Tereke kayıtlarında binek araçlarının fiyatları açık bir şekilde belirtilmiştir. Fakat bu fiyatlar incelenen terekelerin tarih aralığının geniş olmasından dolayı, fiyatlarda değişiklikler gözlenmektedir. Bu fiyatları belirlemek uzun bir süreç, kapsamlı bir araştırma ve konu bütünlüğünün sağlanması gibi nedenlerden dolayı burada fiyatlar yazılmamıştır.

Kağnı iki tekerlekli öküz arabasıdır¹²⁵. Servet sahibi kişilerin terekelerinde birden fazla kağnı kaydı vardır. Körük at arabası olup sadece bir terekede rastlanmıştır. Körük ve kağnı insanların ulaşım için kullandıkları araçlardır.

2.6. Karaferye’de Bir Ev Örneği

8 Ekim 1730’da Nasuh Hoca İbni Abdullah eşi ile yalnız yaşamaktadır. Terekesinde 2 valenç, 6 sandık, 2 alaca haliçe (halı), 1 kilim, 4 yorgan, 1 döşek, 1 bohça, 2 çarşaf, 1 hırdavat, 2 şamdan, 1 sema haliçe (halı), 14 yastık, 1 saat, 4 minder kayıtlıdır¹²⁶.

¹²⁴Osmanlıca Türkçe Lügat(2001), s.115.

¹²⁵ Osmanlıca Türkçe Lügat(2001), s.603.

Osmanlı’da odalar gündüzleri minder ve halılarla oturmaya uygun hale gelir, yatık ve üzerine oturuşan minderler ile sırta dayanan yastıklar farklıydı: Evlerin çoğunda pencere önünde duvar boyunca yerli sedirler vardı.¹²⁷ Nasuh Hoca’nın evinde yastıklar minderlere oranla çoktur. Bu yastıkların dördünün minderlerle beraber oturmak için kullanıldığı, diğer iki yastık uyumak için, kalan yedisi halı üzerine duvara sırası ile yaslı bir şekilde kullanılmıştır.

Evde yatmak için 1 döşek, 2 çarşaf, 2 yorgan 2 valenç bulunmakta. Çarşaf ve yorganlardan birini ev sahibinin kullanması dahilinde kalan diğer ikisini eve gelecek bir misafir için ayırmış olabilirler.

Evde dokuma olarak iki tane de halı vardır. Bu iki halıdan biri oturma alanı için, diğeri de mutfak için kullanılmış olabilir.

Terekede 6 adet sandık mevcuttur. Muhtemelen bu sandıklar yüklük niyetine kullanılmıştır. Çünkü eşyaların konulacağı başka bir eşyaya rastlanmamıştır. Aydınlatma için şamdan kullanılmıştır. Şamdan sayılarını az olması evin çok büyük olmadığına örnek olabilir. Kayıtlardaki ocak evini ocak ile ısıtıldığını gösterir.

Evde bulunan mutfak eşyaları; 9 fincan, 1 kahve ibriği, 1 sahan, 1 sefer tepsi, 1 tencere, 4 çanak, 1 el tepsi, 1 hamam tası, 3 tepsi, 6 tas, 2 havan, 1 ibrik, 1 leğen, 1 kanca, 1 pala, 1 bıçak, 1 balta.

Dokuz fincanın ve tepsi çeşitlerinin olması, misafir kültürünün yansıması bakımından önemlidir. Burada yemek için bir tencerenin olması sadece bir çeşit yemeğin bir seferde piştiğini, altı adet tasın olması da yemeğin ayrı tabaklarda yenildiğini gösterir. Bunun dışında kahve ibriği de kahve kültürünü yansıtmaktadır.

Orak, havan, balta ve pala bahçe işleri ile uğraşıldığını havan ise öğütme işleminin evde yapıldığına kaynaklık eder. Terekelerdeki eşyalarda zaruri ihtiyaçlar olup, lüks eşyalar rastlanmamış. Kayıтта bir tane saatin olması Avrupa üretimi bir icadın kullanıldığını göstermesi bakımından önemlidir.

¹²⁶ KŞS, 63/ 113.

¹²⁷ Faroqi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam*, s.188.

2.7. Karaferye’de Gündelik Hayat

Karaferye’de bir kişinin gününü nasıl değerlendirdiği tereke kayıtlarında incelenebilmektedir. Örneğin 14 Mart 1749’da Libanova Karye’sinde (köy) yaşayan İbrahim Ağa ibni Hüseyin’in terekesinde 62 öküz, 22 su sığırı, 1 at, 1 kısarak, 1 merkep, 122 koyun, 3 ambar, 12 arazi, 90 kovan, 122 adet keçe, 73 kovan, 1 dönüm bağ mevcuttur.¹²⁸ Bu veriler kişinin hayvancılıkla uğraştığını yansıtmaktadır. Hayvan, arazi, ahır ve ambar sayılarından, Hüseyin Ağanın yaşam alanının oldukça geniş olduğu gözlenmektedir. Hüseyin Ağa’nın annesi, eşi ve üç çocuğu vardır. Kayıtlarda köle ve cariye gibi bir hizmetliye rastlanmamıştır. Bu da aile bireylerinin kendi aralarında iş paylaşımı yaptıklarını yansıtır.

Terekedeki mevcut ev eşyaları tamamen zaruri eşyalardır. Kayıtlardaki bargir, at, kısarak, merkep, çadır, keçe gibi göçebe eşyaları ve ev, ambar, ahırların olması sürekli bir göç halinin olmadığı yaylak kışlak hayat tarzının olduğunu yansıtır. Bu konu ile ilgili Evliya Çelebi’nin Seyahatnamede bahsettiği Avados yaylasına insanların yaylaya çıktığını ve çok güzel bir yayla olduğundan bahseder.¹²⁹ Bu bilgi ile Hüseyin Ağa’nın Karaferye’de yaylak ve kışlak yaşam tarzının olduğu varsayılabilir.

13 Eylül 1748 tarihli terekede Kozina Karyesinde(köy) çok sayıda bağ, mezra, küp, üzüm turşusu, üzüm sirkesi kayıtlıdır¹³⁰. Terekede üzüm turşusu ve üzüm sirkesinin varlığı bu bağların üzüm bağı olduğuna kaynaklık eder. Bu da şarap imalatının yapıldığını gösterir. Terekede lüks yaşamı yansıtacak eşyalara rastlanmamıştır. Günlük hayatın sürekli bağ ve bahçede geçtiği görülmektedir. Çünkü bağ ve bahçecilik sürekli ve düzenli bir çalışmayı gerektirmektedir.

2.8. Tereke Kayıtlarında Ölüm Sebepleri

Terekelerde yalnızca 4 kişinin ölüm sebebi belirtilmiştir. Bazı terekelerde de ölüm sebebi kesin değildir. Bu ölümler ani ölüm, mescitte ve yolda gerçekleşen ölümlerdir.

¹²⁸ KŞS., 76/757.

¹²⁹ Çelebi, *a. g. e.*, s.80-83

¹³⁰ KŞS., 75/692.

4 Mayıs 1785'te İbrahim bin Hasan'ın ölüm sebebi olarak (hacc-ı şerife de iken fevt olan) şeklinde bir ifade kullanılmıştır. Bu ölümün Mekke'de gerçekleştiğini gösterir¹³¹. İslam inancının ritüeli gereği hac ibadeti esnasın vefat eden bir kişi öldüğü yerde defnedilmesi gerekirdi. Ayrıca mevcut terekede 'teçhiz ve tekfin' (cenazede esnasında çıkan masraflar)¹³² giderlerinin olmaması cenazenin Karaferye'ye getirilmediğinin kanıtı olabilir.

1 Temmuz 1761 tarihli terekede ölümün İstanbul yolunda gerçekleştiği kaydedilmiştir¹³³. İstanbul yolunda yaşanan ölüm uzak diyarlara gidilen yolda meydana gelmiştir. Buda ölümün yollardaki tehlikelerden kaynaklandığını düşündürmektedir. 2 Aralık 1781'de terekede ölüm sebebi sefer (Osmanlı – Rus savaşları) olarak belirtilmiştir¹³⁴.

Tablo 2. 3. Ölüm Sebepleri

Ölüm Sebebi	Sayı
Kaza	1
Seferde	1
Mekke'de	1
Yolculukta	2

2.9. Karaferye'de Ölüm Yaşı

İncelenen kayıtlarda tereke sahiplerinin ölüm yaşı hakkında herhangi bir veri yoktur. Bu yüzden XVIII. yüzyılda Karaferye'de yaşayan insanların ölüm yaşı için, kayıtların evlilik ve çocuk ölçekleri esas alınarak bir değerlendirme yapılabilir.

Tereke kayıtlarında çocukların yaşının belirleneceği en önemli husus bahsi geçen sağır ve kebir nitelikleridir. Tereke kayıtlarındaki sağır ve kebir kavramları, Osmanlı hukuku, sünni İslam geleneğine bağlı olduğu için, İslamiyet'tin ergenlik yaşı esas alınarak belirlenmiş olmalı. Bu husus da kutsal kitapta şöyle bir ayet geçmektedir.

¹³¹ KŞS, 100/978.

¹³² Barkan, *a.g.e.*, s.3

¹³³ KŞS, 85/266.

¹³⁴ KŞS., 92/638.

*Rüştüne erişinceye kadar, yetimin malına ancak en güzel şekilde yaklaşın, verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü söz sorumludur*¹³⁵. Ayette çocuğun ergenlik yaşından bahsedilmiş fakat kesin bir yaş verilmemiştir. Bu konu ile ilgili başka bir hususta evlilik yaşıdır. Evlilik yaşı ile ilgili bir hadiste “Üç şeyi geciktirmeyin. Vakti gelince namazı, hazır olunca cenazeyi ve denk birini bulunca bekârı evlendirmeyi unutmayın”¹³⁶. İslamiyet’in belirlediği ergenlik yaşı ve evliliğe verilen önem göz önüne alınarak tereke sahiplerinin ölüm yaşı belirlenebilir.

Tereke kayıtlarındaki sağır (küçük) kavramı ölçek olarak alınarak ölüm yaşı hakkında bazı sonuçlara varılabilir. İslami esaslar, zaman ve coğrafya göz önüne alınarak değerlendirildiğinde ergenlik yaşı en küçük (9-10) en büyük (13-16) olduğu kabul edilebilir. Böylelikle evlilik yaşı + anne ya da babanın çocuk sahibi olma yaşı + çocuğun yaşı = ölüm yaşı. Bu tarz bir formül ile ölüm yaşını belirleyebiliriz. Örneğin minimum 20 yaşında evlenen birinin en fazla 10 yıl sonra çocuğunun olduğunu varsayarsak 30 yaşında çocuk sahibi olur. Çocuğu 9 yaşındayken ölen birinin ölüm yaşı 39 olur. 20 yaşında evlenip bir yıl sonra çocuğu olan birinin çocuğu 9 yaşında iken ölürse ölüm yaşı 30 olur.

Bu oran maksimum 20 yaşında evlenip bir yıl sonra çocuğu olan biri 21 yaşında çocuk sahibi olur. Çocuğu 15 yaşındayken ölür ve ölüm yaşı 36 olur. Bu değerleri sırası ile ölçekler dahilinde arttırabilir. Bu tarz tereke sahiplerinin ölüm yaşı belirlenebilmektedir. Örneğin 11 Ağustos 1769’da vefat eden Emine binti Hüseyini’nin sağır lakaplı bir oğlu vardır ve Annesi de hala hayattadır. Daha önce belirlediğimiz ölüm yaş kriterlerini ve annesinin hayata olduğunu göz önünde bulundurursak, Emine’nin ölüm yaşının 30 olduğu varsayımında bulunabiliriz¹³⁷.

Eldeki veriler doğrultusunda yapılan değerlendirmenin doğruluğu kabul edilirse Karaferye ’de ölüm yaşı minimum 28-30 maksimum 39 olduğu söylenebilir. Osmanlı

¹³⁵ *Kur’an-ı Keri*, İsra Suresi 34 Ayet, (Çev. Elmalı M. Hamdi Yazır), Cuma yayınları, 10.Baskı İstanbul 2008, s. 201.

¹³⁶ Osman zeki Mollamehmetoğlu, *Sünenen Tirmiziz Tercümesi*, 1.Baskı, Yunus Emre Yayınevi, İstanbul 2010, s.171.

¹³⁷ KŞS, 88/574.

Devleti'nde insanın ortalama ömrü 27-32 yaştır¹³⁸. Tereklerdeki verilerde 27 ve 32 yaş değerlendirmesi ile aynı oranı vermektedir.

2.10. Karaferye'de Kullanılan İsim ve Lakaplar

İsim devletin, inancını gelenek ve göreneğini yansıtmaları bakımından önemli bir unsur olmakla beraber, tarihi inanç yüklü bir dünyadan seküler bir dünyaya geçişı de sergiler.¹³⁹ Örneğin Türklerin İslamiyet'i kabulden önce doğadaki bazı varlıkları tabulaştırdıklarından dolayı Türk isimleri bu tabulardan esinlenmekteydi. Aslan, Bozkurt, Şahin, Kaya ve Demir gibi isimler. Ama İslamiyet'le beraber bu gelenek yerini İslam inancında kullanılan adlara bırakmıştır. İsim ve lakap kişinin statüsünü, inancını, kültürünü, coğrafyasını belirleyen niteliğe sahip verilerdir. Bu yüzden bir dönemde kullanılan isim ve lakaplar sosyal tarih çalışmalarında önemlidir.

Osmanlı Devleti'nde insanlar babalarının ismi ile tanınırdı. Örneğin Ayşe binti Mehmet ismi ya da Osman bin Hasan gibi. Günümüzde de bu geleneğin örneklerini Anadolu'da görmek mümkündür. Anadolu'nun bazı bölgelerinde halk kendi soyadı yerine baba adı ile tanınır. Örneğin Hasanın oğlu Mehmet gibi bir kullanım Anadolu'nun birçok yerinde hala yaygındır. Ayrıca bu husus bizlere soyun erkekten geldiğı yani erkek egemen toplumun bir kanıtıdır.

Osmanlı Devleti'nde baba adının soyadı yerine kullanılması, bizlere bir önceki nesilde kullanılan isimlerin tanıtması açısından önemli bir husustur. Terekelerde ölen kişilerin isimleri ve lakapları açık bir şekilde kaydedildiğinden dolayı, bir bölgede hangi ismin tercih edildiğı, inancın isim üzerindeki etkisi gibi konular incelenebilmektedir.

Karaferye Kazası'nın XVIII. yüzyıla ait terekeleri incelendiğinde tercih edilen isimlerin İslamiyet'le beraber kullanılmaya başlanan, Arapça isimler olduğu görülmektedir. Örneğin erkeklerde Ahmet, Mehmet, Osman, Ali, İbrahim, Yusuf, Abdullah. Kadınlarda; Ayşe, Hatice, Rabia, Âmine, Fatma, Zeynep, isimleri en çok kullanılan isimlerdir.

¹³⁸ Quataert, *a. g. e.*, s.225.

¹³⁹ Emiroğlu, *a. g. e.*, s.22.

Kayıtlarda en çok kullanılan isimler erkeklerde ilk sırada; Mehmet, Ahmet, Abdullah daha sonra; Hasan, Hüseyin, Ali, Osman Mustafa Yusuf, İbrahim'dir. Kadınlarda ise ilk sırada; Ayşe, Fatma, sonrasında; Rabia, Hatice, Emine isimleri kullanılan isimlerdir. Bunun dışında kayıtlarda kullanılan bazı isimler de geleneksel isimlerdir. Bunlar; Murat, Sakine, Kasım, Taziye, Kadda, Ümmügülsüm, Gülsüm, Emirşah, Cafer, Zekiye, Mifal, Saniye, Ümmühan, Hülya, Neslihan, Gazer isimleridir. Terekelerde kayıtlı isimlerin tablosu bkn. Ek 3'te verilmiştir.

Gayr-ı müslim tereklerinde isim konusu bazı farklılıklar içermektedir. Bu farklılıklar gayr-ı müslimler için isimle beraber oğul anlamına gelen 'veledi' kavramı kullanılmıştır. Örneğin 11 Şubat 1748 tarihinde kayıtlı terekede Barok veled-i Saloma gibi¹⁴⁰. Terekelerde kayıtlı isimlerin tablosu Ek 2' de belirtilmiştir.

Tablo 2. 2. Kullanılan Lakap Sayıları

Lakap	Sayısı
Ağa	21
Çelebi	3
Berberi	1
Beşe	23
El hac	25
Seyyid	1
Topal	1

Terekelerde isimle beraber kişiye verilen lakaplar da kaydedilirdi. Bu lakaplar statü, meslek ve mensup olunan cemaate göre değişiklik göstermektedir. Tablo 2'de görüldüğü gibi XVIII. yüzyıl da terekelere en çok yansıyan lakaplar El hac, Beşe, Ağa, lakaplarıdır.

El hac hacca giden kişiler için kullanılan bir unvandır¹⁴¹. Günümüzde de hacca gidip gelenler için Anadolu'da haccı lakabı kullanılır. Terekelerde El hac unvanlı kişilerin terekeleri incelendiğinde 3 Temmuz 1751'de El hac Ali bin Abdullah'ın tereke miktarı 2122861 kuruştur. Dul ve üç çocuğu vardır. Bu çocuklardan ikisi de sağır

¹⁴⁰ KŞS,73 /539.

¹⁴¹ İlker Er, *Balıkesir Tereke Kayıtları Üzerinde Bir Değerlendirme 1670-1700*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi) Balıkesir 2008, s. 13.

olarak kaydedilmiştir. Menkulleri üç ev, iki bağdır¹⁴². 4 Mayıs 1785'te Emirşah ibni İbrahim hac ibadetini gerçekleştirirken ölmüş, evli ve bir oğlu vardır. Tereke miktarı 210820 kuruştur¹⁴³. Örnekleri mevcut El hac lakaplı tereke sahiplerinin unvanları, hacca gitmelerinden kaynaklanmaktadır.

XVIII. yüzyılda hacca gitmenin zorlukları söz konusu olduğundan terekelerde çok sayıda kaydı olan El hac lakaplı kişilerin, doğrudan haccı olduklarını kabul etmek noktasında temkinli olmak gerekir. Çünkü bu unvanının kullanılmasının bir diğer sebebi kişiye duyulan saygı, büyüklük vb. sebeplerde olasılıklar arasındadır.

Beşe özellikle taşra teşkilatında görev alan yeniçeriler için kullanılırdı¹⁴⁴. Kaynaklarda El hac lakabından sonra en çok kullanılan lakaptır. Bu lakabı kullanan tereke sahiplerinin terekelerinde tüfek, tabanca, gibi silahlara rastlanmıştır.

Ağa lakabı halk arasında kullanımı yaygın olmakla beraber yeniçerilerde de kullanılıyordu. Tereklerde Ağa lakabı servet sahipleri için kullanılmıştır. Örneğin 11 Mart 1755'te terekenin sahibi İbrahim Ağa bin Hüseyin hayvancılıkla uğraşmakta tereke miktarı 321586 kuruştur¹⁴⁵.

Çelebi kültürlü ve yüksek mevkie mensup insanlar için kullanılmıştır. Sonradan Çelebi lakabı bilgeliğin sembolü anlamına da gelmiştir¹⁴⁶. Karaferye'de Çelebi unvanının kullanımı çok az olup tereke miktarları oldukça yüksektir.

Seyyid lakabı peygamberin soyundan gelenler için kullanılır¹⁴⁷. 9 Kasım 1730'da tereke Seyyid El hac Ali bin Şaban Abdullah Bu unvan 'El hac' unvanı ile beraber kullanmıştır¹⁴⁸. Seyyidlik kutsal olup sonardan kazanılmaz doğuştan sahip olunan bir unvandır. Osmanlı Devleti'nde bu soya sahip olanlar birçok ayrıcalığa sahip olurlardı. Örneğin birçok vergiden muaftırlar¹⁴⁹.

¹⁴² KŞS, 75/731.

¹⁴³ KŞS, 100/978.

¹⁴⁴ Er, a. g. m, s.14.

¹⁴⁵ KŞS,76/757.

¹⁴⁶ Er, a. g. m., s.14.

¹⁴⁷ Er, a. g. m., s.15.

¹⁴⁸ KŞS, 64/194.

¹⁴⁹ Mustafa Sabri Küçükbaş, "Seyyid" DİA, C.37, s.42.

Berberiler Afrika kıtasının doğusuna Asya kıtasından göçmüş Araplar tarafından berberi olarak nitelendirilen bir halktır.¹⁵⁰ Arap coğrafyasında bu kavimden bahsedilir. Terekede bu lakabın kullanılması muhtemelen tereke sahibinin bir Berberi olmasından kaynaklıdır. Terekede bu lakap şu şekilde kullanılmıştır. 13 Şubat 1749'da Berberi Oğlu Mehmet Halis İbni veledi bin Abdullah bu tereke sahibinin İslamiyet'i sonradan kabul ettiği de veledi kavramından anlaşılmaktadır¹⁵¹. Osmanlı Devleti'nde bu tarz unvanlar yaygındı Arap Mehmet, Kürt Hasan gibi.

Terekelerde topal, hoca, hatun, bey, efendi, gibi lakaplarda kullanılmıştır. Bu unvanlar çoğunlukla insanların birbirlerine hitap şekillerinden doğan unvanlardır.

2.11. Karaferye Mahalle İsimleri

Osmanlı Devleti'nde, mahalleler genellikle, cami, medrese, imaret ya da çeşmeler etrafında çoğunlukla aynı dinden, aynı etnik kökenden ya da mezhepten beş ile yüz aileden oluşurdu¹⁵².

Tablo 2. 6. Terekelerde Geçen Mahalle İsimleri

Sıra	Mahalle Adı
1	Gediz Mahallesi
2	Tuzcu Sinan
3	Tirbotse
4	Sancak Nam Kariyesi
5	Su Kuyusu Mahallesi
6	Şemdin Mahallesi İstanbul
7	Papazın Mahallesi
8	Medrese Mahallesi
9	Makaryotica
10	Mahalleyi Cedit

¹⁵⁰ Hikmet Naci, *Tarih Boyunca Kuzey Afrika ve Berberiler* İstanbul 1955, s.30

¹⁵¹ KŞS,73/565.

¹⁵² Faroqhi, *Osmanlı İmparatorluğu Gündelik Yaşam.*, s.42.

11	Koca Beğ Mahallesi
12	Çeşnigir Mahallesi
13	Kemal Beğ Mahallesi
14	Karacanam Mahallesi
15	İbni Kara Mahallesi
16	Gülşah Hatun Mahallesi
17	Gülistan Hatun Mahallesi
18	Etirbose
19	El Tabip
20	El Hac Karagöz
21	El Batuh Nam Kariyesi
22	Ebu Talip Mahallesi
23	Koca Beg Mahallesi
24	Çarşı Beşir Mahallesi
25	Cedid-i Sekban
26	Cam-i Atik
27	Bula Gelin
28	Baba Tekkesi
29	Ayan Beg Mahallesi
30	Aya Nikola Mahallesi
31	Aya Dimitri
32	Alime Çelebi
33	Akatamahit Mahallesi
34	Abdi Beğ Mahallesi

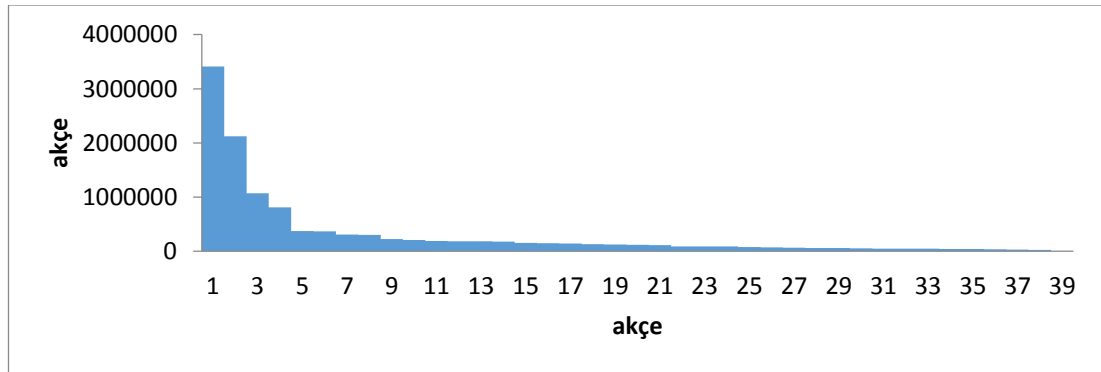
Karaferiye terekelerinde 34 tane mahalle adı kaydedilmiştir. Bunların bir kısmı Müslüman mahalleleri bir kısmı da Hristiyan mahalleleridir. Hristiyan mahalleri terekelerde ‘varoş’ olarak nitelendirilmiştir.

Mahalle isimleri, tanınmış bir şahsın ismi, bölgenin coğrafyası, bölgenin tarihi özeliğine göre belirlenmiştir. Bunun örneğini tereke kayıtlarında görmek mümkündür. Coğrafyaya göre verilen isimler: Su kuyusu mahallesi. Taşıdığı yerel özelliklere göre isim alan mahalleler; Çeşnigir mahallesi, Baba tekkesi mahallesi, Cam-i Atik mahallesi, Medrese mahallesi gibi. Yerel şahıs isimleri olan mahalleler; Bula gelin, Gülşah Hatun mahallesi, El Hac Karagöz, Tuzcu Sinan, Kemal Beg mahallesi.

Karaferiye kazasının mahalleleri için Evliya Çelebi şu bilgileri vermektedir. 16 Müslüman 15 Hristiyan Mahallesi olduğunu belirtir. 16 adet Selahattin Cami vardır. Bunlar çarşı içinde I. Murat Han Cami, Yıldırım Han Oğlu Murat Çelebi Cami, Karancı Cami, kiliseden dönme camilerdir. Müftü Cami, Mahmut Efendi Cami, Emir Çelebi Cami, Çelebi Sinan Bey Cami, sonradan inşa edilen camilerdir. Mahallelerde 9 adet mahalle mescidi, 3 medrese, 10 sıbyan mektebi, 5 tevhit ve zikir ocağı, tekke. Mahallerde 70 adet saray hamamı, 3 aş evi, Çeşnigir Bey imareti, 600 dükkan, 6 kubbeli ve demir kapılı bedesten, 15 küçük, büyük tüccar hanları, 300 su değirmeni vardır¹⁵³.

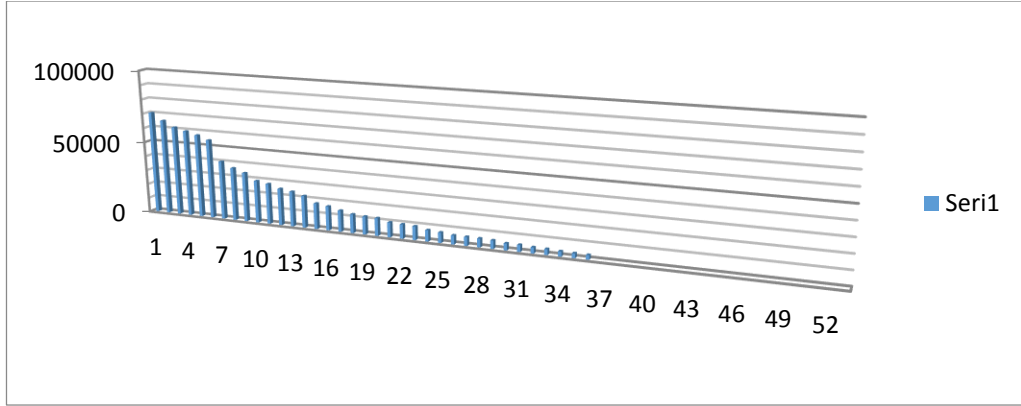
Tereke kayıtlarının en çok bulunduğu mahalleler Cam-i Atik ve Gülşah Hatun mahalleleridir.

Grafik 3. 1. Cam-i Atik Mahallesi Tereke Miktarı

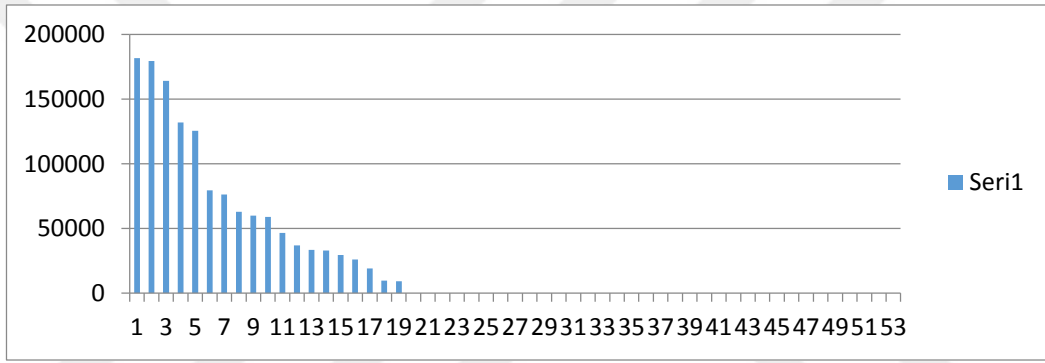

¹⁵³ Çelebi, *a. g. e.*, s.80-83.

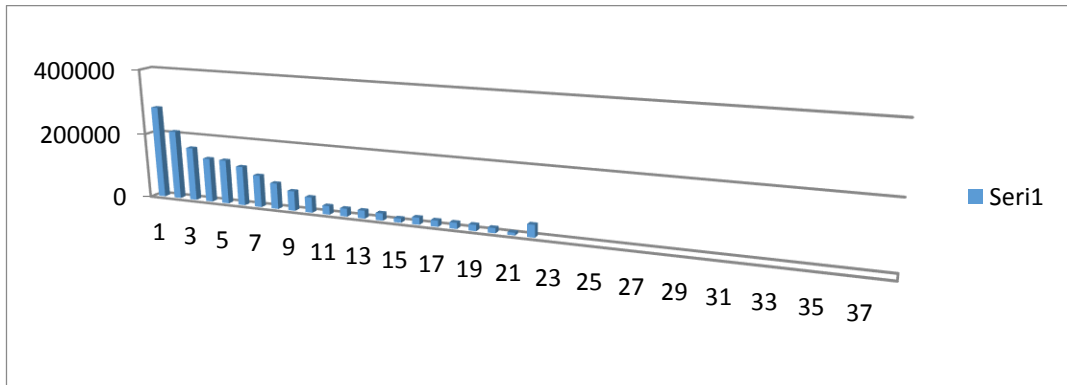
Grafik 3. 2. Gülşah Hatun Mahallesi Tereke Miktarı

Grafik 3. 3. Tuzcu Sinan Mahallesi Tereke Miktarı

Grafik 2. 4. Kemal Beg Mahallesi Tereke Miktarı

Grafiklerde mahallelerde yaşayan kişilerin tereke miktarlarının oranı belirtilmiştir. Belirtilen bu mahalleler tereke kaydı çok olan mahallelerdir. Grafikler incelendiğinde tereke miktarının en çok olduğu mahalleler Cam-i Atık ve Gülşah Hatun mahalleridir. Mahallerde yaşayan kişilerin servet miktarları incelendiğinde, bütün mahallerde; düşük, orta ve yüksek düzeylerde servet sahiplerinin olduğu görülmektedir.

2.12. Karaferiye’de Köle ve Cariyeler

Köle, özgür olmayan, başkasının hükmü ve tasarrufu altında yaşayan, para ile alınıp-satılan kimse için kullanılan terimdir. Türkçede köle kavramı olarak *kul*, *bende*, *halayık*, *esir*; kadın köleler için *cariye* ve *odalık* tabirleri kullanılmıştır. Kölelik sistemi bir insanın bedeninden, duygularından, emeğinden tasarruf etme yöntemidir¹⁵⁴. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Karaferiye’de ki kölelerden bahsetmekte kölelerin siyahlar ve Araplar olduğunu yazmaktadır¹⁵⁵.

Tablo2.4. Köle ve Köle Sahipleri

Defter No	Ad	Köle İsmi	Köle Fiyatı
63/135	Ayşe Bint-i Abdullah El Gaffar	Köle Savan Kuşak	1200
63/156	Hacı Ağa Mustafa Bin Mustafa	Arya Cariye	1000
65/336	Mustafa İbni Mehmet	Gülsüm, Nazgir	130000,30000
75/686	Hasan Bin El hac Abdullah	Zenci Cariye	18000
80/993	Ahmet....	Cariye	1003

Köle ve cariyeler mal varlığı statüsünde oldukları için isimleri ve ederleri ile beraber tereke kayıtlarının döküm listesinde, kaydedilmektedir. İncelenen terekelerde toplam 5 cariyeye 1 de köle kaydı vardır. Örneğin 1748’de Hasan bin El hac Abdullah’ın terekesinde ‘zenci cariyeye’ kaydı mevcuttur. Zenci cariyenin ederi 18000 kuruş olarak belirtilmiştir¹⁵⁶. 12 Haziran 1730’da kayıtlı Mustafa ibni Mehmet’in terekesinde birden çok kitap ve 2 tane cariyeye kayıtlıdır. Köle fiyatları 1000 ile 13000 kuruş arasında değişmektedir.

Kayıtlarda mevcut köle ve cariyelerin isimleri; Arya, Gülsüm, Saniye, Nazgir, köle savandır. İki cariyeye ismi de kayıtlarda olmayıp bunlardan biri zenci olarak adlandırılmıştır.

2.13. Karaferiye’ de Okunan Kitaplar

Karaferiye terekelerinde kitap bulunan bazı mal dökümleri bunmaktadır. Bu kitaplar tabloda gösterildiği gibidir.

¹⁵⁴ Duygu Tanıdı “1657 ve 1698 Yılları Arasında Kadı Sicillerine Göre Rusçuk’ta Köleler ve Cariyeler” *Türkiye Araştırmalar Dergisi*, S. 21, İstanbul 1993, s.221.

¹⁵⁵ Çelebi, *a. g. e*, s.80-83.

¹⁵⁶ KŞS, 75/686

Tablo 2. 5. Karaferye’de Okunan Kitaplar

Sıra	Kitap Sahipleri	Defter	Kitaplar
1	İbrahim Bin Süleyman	100/28	Mushaf-ı Şerif
2	Ahmet İbni Bali Eşari	87/365	Kitab-ı Sufi Karaca
3	Hatice Hatun	73/569	Kitab-ı Mukaddes, Kitab-ı Ebul El Ensari, Kitab-ı Maliki
4	Abdülkadir Bin Hasan	64/202	Kitab-ı Muhammediye. Cilt 1
5	Hacı Akife binti Abdürrahim ibni Cemal	73/761	Kitab-ı Eşari, Kitab-ı Taberi.
6	Mustafa İbni Mehmet	65/336	Kitabı Sadr-ı şerif,.....
7	Raziye binti Salih	67/430	Kitab-ı Ayet
8		75/692	Kitabı ahit 15.cilt
9	Âmine binti Mustafa Ağa	75/744	Kelam-ı Kebir
10	Hasan Ağa	64/139	Enam-ı şerif

Tereklerde bazı kitaplar isimleri ile değil ‘köhne kitabe’ şeklinde kaydedilmiştir. Terekelerde kitap kayıtlarının kadın terekelerinde fazla olduğu görülmüştür. Örneğin 5 Mayıs 1749’da Hatice hatunun terekesinde, Kitab-ı Mukaddes, Kitab-ı Ebul el Ensari, Kitabı Maliki el Buhar eserleri kayıtlıdır¹⁵⁷. 3 Mayıs 1748’de Kitabı Eşar-i, Kitabı Taberi kitaplarına sahip Hacı Akife binti Abdürrahim ibni Cemal bekar olup, hacca gittiği anlaşılmaktadır¹⁵⁸. Bu iki örnek kayda değer olup kadınların ilimle uğraştıklarını göstermesi babında önemlidir.

2.14. Karaferye Tereke Kayıtlarına Yansıyan Renkler

Bir bölgede kullanılan renklerin çeşitliliğine tereke kayıtlarının incelenmesi ile ulaşılabilmektedir. Terekelerde kayıtlı kumaş, kıyafet ve ev eşyalarının belirtilen renkleri bu konuda bizlere kaynaklık etmektedir.

Karaferye’ye ait tereke kayıtlarında özellikle ferace ve valenç eşyalarının niteliklerini belirlemede renkler kullanılmıştır. Kayıtlarda hakim renkler beyaz, siyah, yeşil, mavi, turuncu, sarı, kırmızı ve gri, renkler belirlenmiştir. Terekelerdeki renklerin oranı kullanım sıklığına göre belirlenebilmektedir. Örneğin mavi, kırmızı, siyah, beyaz kayıtlarda sıkça zikr edilmiştir.

¹⁵⁷ KŞS, 73/569

¹⁵⁸ KŞS, 73/617.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARAFERYE'DE EKONOMİK HAYAT

3.1. Karaferye'nin Terekelere Yansıyan Ekonomisi

Maddi kültür, insanlığın tarih boyunca bizzat kendi varlığının bir parçası kıldığı, deneyimlerin günlük zorunluluklara dönüşümü ve toplumun kendi öz çıkarları gereğince var olabilmek için ürettiği her şeydir¹⁵⁹.

Tereke defterleri sosyo-ekonomik araştırmalarda önemli veriler olup özellikle iktisat tarihçileri tarafından sıkça kullanılan kaynaklardır. Mahkemeye intikal etmiş mirasların paylaşımının sonuçlandırılması ile kaydedilen tereke defterleri; servetin unsurları, servetin toplumsal guruplar arasındaki dağılımı, farklı kesimlerin zenginlik kaynakları, üretim ve tüketim araçları gibi konulara açıklık gerilebilecek veriler sağlamaktadır¹⁶⁰. Aynı zamanda bu kayıtlar ile belirli tarihlerde mevcut zümreler arasında maddi kültürün özellikleri, imkânları, konforu, lüksün seviyesi ve kullanıla gelen maddi eşyaların değerini öğrenme noktasında tereke kayıtları önemli imkanlar sunmaktadır¹⁶¹.

Araştırmanın bu bölümünde terekelerin iktisadi verileri değerlendirilecek, bu değerlendirmeler ölçütünde Karaferye Kazası'nın hangi ekonomik unsurları kullandığı, ne tür üretim faaliyetlerinin olduğu, Osmanlının ekonomisindeki konumu, üst sınıf tabakalaşması, üretim araçları, yıllara göre ekonomik değişim ve statü gibi birtakım konular incelenecektir.

Tereke kayıtları bir bölgenin para birimi hakkında da veriler içermektedir. İncelenen tereke verilerinde Karaferye Kazası'nın para biriminin kuruş olduğu belirlenmektedir. Çünkü terekelerin mal döküm tablolarında tereke sahiplerinin malları kuruş olarak hesaplanmıştır.

XVI. yüzyılın ortalarından itibaren Avrupa kuruşları Balkanlar üzerinden Osmanlı topraklarına girmiş piyasalarda kullanılmaya başlanmıştır. Osmanlı Devleti 1690-1691 tarihlerinde kendi büyük boy gümüş sikkelerini darp etmeye başladı. İlk

¹⁵⁹ Fernand Braudel, *Medeniyet ve Kapitalizm*, Ağaç Yayınevi, İstanbul 1991, s.22.

¹⁶⁰ Fatih Bozkurt, "Tereke Defterleri ve Osmanlı Demografi Araştırmaları", *Tarih Dergisi*, Sayı 54, İstanbul 2012, s.94.

¹⁶¹ Barkan, *a. g. e.*, s. 2.

yıllarda bu büyük sikkeler, Osmanlı piyasalarında tedavül eden Lehistan'ın gümüş para standartlarında basılıyordu. Ancak III. Ahmet döneminden (1703-1730) itibaren Osmanlı Devleti piyasadaki esedî kuruşların standartlarını örnek alarak ilk Osmanlı kuruşlarını darp etmeye başladı. Böylece 1 Osmanlı kuruşu = 120 akçe = 40 para üzerinden yeni bir para birimi oluşturuldu. Akçe ve para kuruşun kesirleri olarak kabul edildi. Bu küçük sikkeler giderek azalan miktarlarda da olsa piyasaya sürülmeye devam edildi. İlk Osmanlı kuruşları 25,6 gram ağırlığında olup yaklaşık 16 gram saf gümüş içermekteydi¹⁶².

Karaferiye'nin incelenen H. 1139-1214 (M.1726-1800) tarihleri Osmanlı Devleti'nin tarım ekonomisinde olduğu döneme tekabül etmektedir¹⁶³. XV. ve XIX. yüzyıllarda piyasa ekonomisi sürekli ilerleme göstererek, üretimin örgütlenmesi ve tüketimin yönlendirmesi, pazar, kasaba ve kentleri birbirine bağlamıştır¹⁶⁴. Bu tarihlerde Osmanlı Devleti ekonomisinde birtakım değişimler görülmüştür. Bu değişimler sırası ile şu şekildedir: Osmanlı Devleti kuruş adında büyük bir sikke kesmiş, XVIII. yüzyıl ortalarında kuruş, bölgenin başlıca madeni parası haline gelmiştir. Pek çok altın sikke çıkarılmış ve Mısır'dan avarı düşük altın akışı yoğunlaşmıştı. Dolaşımda poliçelerin sayısı artmış ve Avrupa ile ticarete uyum süreci başlamıştı. 1768-1774'de Osmanlı Rus savaşları, 1787-1792'de Osmanlı –Rus ve Avusturya savaşları büyük ekonomik sıkıntılara yol açmış; III. Selim savaşların etkisini azaltmak için kuruşun avarını düşürmüş ve piyasa oranlarının altında sabit fiyatlarla altın ve gümüş satın almaya çalışmış. 1700'lerde fiyatlar artmış; 1717'de Malikâne sistemi yeniden uygulanmış ve kapsamı genişletilmiştir. Bu yıllarda malikâne yatırımlarının büyük çoğunluğu Ege ve Balkan sınırlarında olmuştu ve %58 oranında bir yatırım bu bölgelerde yapılmaktaydı¹⁶⁵.

¹⁶² Şevket Pamuk, “Kuruş”, *DİA*, 26. Cilt, Ankara 2002, s.488-459.

¹⁶³Cüneyt Dumrul, “Yasemin Dumrul, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kapitalist Patende Sanayileşmesinin Önündeki Engeller Üzerine Bir İnceleme”, *Yönetim ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, S.23, Ankara 2014, s.154.

¹⁶⁴ Braudel, *a. g. e.*, s.32.

¹⁶⁵ Linda T. Darling, “Osmanlı Merkezi Yönetiminin Rolü Yönetiminin”, *Türkiye Tarihi*, (Editör Suriaiyi Faroqhi), (Çev Fethi Aytuna) ‘ Kitap Yayınları 2. Baskı, ss. 161, 162,163.

3.2. Karaferye’ de Ekonomik Kaynaklar Üretim ve Üretim Araçları

Ölen kişinin serveti, mal kaçırma ve gizleme olmadığı müddetçe, tamamı tereke defterlerinde kaydedilirdi¹⁶⁶. Bu yüzden terekelerde kayıtlı mal dökümleri, üretim, üretim araçları ve üretim kaynağını yansıtmaları bakımından önemli verilerdir.

İncelenen üretim ve üretim araçları sanayi üretim ve üretim araçları olmayıp Osmanlı Devleti’nde hakim olan ekonomik araçlardır. Tüm dünyada olduğu gibi Osmanlı Devleti’nde de tarım ekonomisi hakimdi¹⁶⁷. Osmanlı Devleti’nin ekonomisi ağırlıklı olarak tarımdan oluşmaktaydı. Ticaret çoğunlukla büyük kentlerde yoğunlaşmıştı. Osmanlı Devleti’nde belirli bir bölgeye toplanmış sanayi üretiminden bahsedemiyoruz çünkü yapılan üretimin çoğu dağınık bir şekilde yöre içlerindedir¹⁶⁸.

Karaferye’ye ait terekeler ile XVIII. yüzyılın ekonomik kaynakları, bu kaynakların yıllara göre değişimi ve kaynakların fiyat değişim endeksleri incelenebilmektedir. Bu veriler kaynaklığı ile üretim ve üretim araçları hakkında bir takım yorumlar yapılabilir.

249 tereke kaydından 102’sinde bağ, bahçe ve mezra kaydedilmiştir. Bu kayıtlar insanların %40’ının tarımla uğraştıklarını göstermektedir. Bunun dışında halkın geçim kaynağı berber, kahvehane, terlik dükkânı, şaraplık, kumaş ticareti, arıcılık ve hayvancılık yaptığına dair kayıtlar tespit edilmiştir.

13 Şubat 1748 tarihli terekede 6 bağ, 4 mezra kayıtlıdır. Bu tereke sahibinin üzüm bağlarına sahip bir gayri müslim olması, şarap üretildiğini düşündürmektedir¹⁶⁹. 7 Temmuz 1755 tarihli terekede Hasan Bin Mustafa’nın kahvehane, berber dükkânı, terlik dükkânı olması Hasan Bin Mustafa’nın esnaf olduğunu yansıtmaktadır¹⁷⁰. Tereklerde verilerin bir kısmında altın, mücevher, değerli ev eşyaları ve dokuma çeşitleridir. Bu veriler tereke sahibinin ticaretle uğraştığını göstermektedir.

Coğrafi konum, iklim, bağ, bahçe ve su kaynaklarının bol olması, tarımı kolaylaştırıcı sebeplerdir. Bu kolaylaştırıcı sebepler ve tereke verileri Karaferye

¹⁶⁶ Şevket Pamuk, *Osmanlı Ekonomisi ve Kurumları*, İletişim Yayınları, 5. Baskı İstanbul 2007, s.147.

¹⁶⁷ Dumrul, a, g, m., s.154.

¹⁶⁸ Donald Quataert, *Osmanlı İmparatorluğu*, İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2004, s.90-93.

¹⁶⁹ KŞS,75/692.

¹⁷⁰ KŞS, 80/991.

Kazası'nda tarımın önemli bir geçim kaynağı olduğunu düşündürmektedir. Terekelerde tarım ürünleri; üzüm, buğday, tütün, bal ve soğandır. Karaferye Kazası'nın tarım ürünleri hakkında Evliya Çelebi narın çok meşhur olduğundan 7 çeşit buğdaydan ve 77 çeşit mahsulden bahsetmektedir¹⁷¹. Karaferye Kazası Sultanın haslarından olup, bölgede Mihrimah Sulatan'ın vakıfları mevcuttur.¹⁷² Bu da Karaferye topraklarının değerini yansıtmaları bakımından önemli bir husustur.

Kayıtlarda mezra kaydı oldukça fazladır. Mezra ekilip mahsul alınan mülk demektir¹⁷³. Karaferye'de mezra arazilerinin üretimde büyük bir payının olduğu söylenebilir. Çünkü terekelerde oldukça fazla mezra kaydı mevcuttur. Karaferye genel olarak toprak sahipleri mevcut olup bu topraklar en az 1 dönüm ile en fazla 19 dönüm arasında değişmektedir. Bazı tereke sahiplerinin toprakları bağ bahçe şeklinde ikişer üçer dönüm olarak kaydedilmiştir.

Kayıtlarda kovan, öküz, inek, koyun, keçi, kayıtları, insanların bal, süt, et, üretimine delalettir. Karaferye'de tarımın yaygın olması, tüketimde Karaferye'nin kendi ihtiyacını kendi karşıladığı düşünülebilir. Keser, çapa, havan, pala, kazma, satır, örs, kovan, tarım üretim ve öğütme araçlarıdır.

Karaferye'nin bir diğer ekonomik unsuru da dokumacılıktır. Tereke kayıtlarında tezgâh, keçe, kumaş ve kilim çeşitleri Karaferye'deki dokuma sanayisinin zenginliğini yansıtmaları bakımından önemli verilerdir. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde, her diyara, Osmanlı padişahlarına ve bütün vezirlere Karaferye'de üretilen ipeğin hediye gittiğine değinir¹⁷⁴. Karaferye'de üretilen pamuk ipliği, yün, Karaferye'nin çeşitli bölgelerine ihraç edilmektedir. Özellikle tekstil ürünlerinin büyük bir bölümü Selanik'e gönderilmekteydi¹⁷⁵.

Dokuma, Osmanlı Devleti'nin siyasi, iktisadi, sosyal ve ticari hayatında çok önemli bir yer tutmaktadır. Dokuma devlet hazinesinin büyük gelir kaynağıdır.¹⁷⁶

¹⁷¹ Çelebi, a. g. e., s.80-83.

¹⁷² Anastasopoulos, a. g. e., s.3.

¹⁷³ Osmanlıca Lügat, 2001, s.816.

¹⁷⁴ Çelebi, a. g. e., s.80-83.

¹⁷⁵ Anastasopoulos, a. g. e., s.4

¹⁷⁶ Kevser Gürçan Yardımcı "Osmanlı Dönemi Dokuma Sanatı Ürünlerinde Örnekler" *International Journal Of Cultural And Social Studies* C.1, S.2, Ankara 2016, s. 121.

Karaferye’de dokuma imalatı çok önemli bir yerdedir. Karaferye’nin en önemli ürünleri keten havlular, gömlek ve hamam setleridir¹⁷⁷.

Kumaşların türü, kumaşın hammaddesine göre; yün, pamuklu, ipekli kumaşlar olarak ayrılır. Kumaş hammaddesinin değerine göre şekillenir. Karaferye Kazası’na ait tereke kayıtlarında birden çok kumaş türüne rastlanılmıştır. Bu kayıtlarda çıkan dokumalar; saten, diba, tülbent sof, aba, kadife, keten, ipek, çuha, basma, atlas, boğası, bez, alaca ve beledidir.

Terekelerde kayıtlı giyim eşyalarından hangi kumaş türünün kullanıldığı belirlenebilmektedir. Bu tür kayıtların varlığı ile dönemin ve bölgenin dokuma türü incelenebilmektedir. Ayrıca belgelerde dokumanın yapıldığı şehrin ismi de tereke kaynaklarına yansımaktadır. Örneğin Şam alaca fıstan, İstanbul şalisi gibi kayıtlara rastlanmaktadır. Bu tür kaynaklar ile hangi şehirlerden dokuma ticaretinin yapıldığı gözlemlenebilmektedir.

Evliya Çelebi Seyahatnamede Karaferye’nin sanayi ürünlerinden bahsederken şu dokuma türlerini kaydetmiştir. *Beyaz ince sanatlı havlu makramalar hamam silecekleri, hamam gömlekleri ve türlü türlü ipekli çarşafları her diyara ve Osmanlı padişahlarına ve bütiin vezirlere bu ipeklerden hediye gider*”¹⁷⁸. Evliya Çelebi, Karaferye’deki kumaş türlerinin çeşitliliği ve kumaş ticaretinin öneminden bahsetmektedir. Mevcut tereke kayıtlarında da bu husus dikkat çekicidir. Örneğin 17 Mart 1733 tarihinde Zübeyde binti Hasan’ın terekesinde birçok kumaş türüne rastlanılmıştır. Bu kumaşlar; atlas, boğası, çuha, kadife, alaca, ipek türü kumaşlardır¹⁷⁹. Bu kumaş çeşitliliği ve miktarı dokuma ticaretini yansıtmaktadır.

3.3. 1. Pamuklu Kumaşlar

Pamuklu dokumaların ve pamuk-ipek karışımı dokumaların Karaferye’de giyim kuşam ve döşemelik olarak geniş bir kullanım alanı olduğu tereke kayıtlarında rastlanmıştır. Pamuklu dokuma Osmanlı Devleti’nde coğrafi olarak en yaygın üretilen tekstildir. Özellikle orta halli ve yoksul kesimin kullandığı dokuma türüdür. Ayrıca Osmanlı Devletinin uyguladığı kılık kıyafet kuralları nedeni ile Hristiyan ve

¹⁷⁷ Anastasopoulos, a. g. e., s.1.

¹⁷⁸ Çelebi, a. g. e., s.80-83.

¹⁷⁹ KŞS,67/416.

Musevilerde pamuklu dokuma çok sık kullanmıştır. Pamuklu dokumada en çok kullanılan kumaş boğası denilen kumaş türüdür¹⁸⁰.

Pamuklu kumaşlar sarıklarda ve kadın başlıklarında kullanılan tül ve tülbent çeşitlerinden, şalvar, kaftan, iç çamaşırı, yorgan, mendil ve yağlıklardan, hamam peştamalı ve havlular, yastık ve minderlerden duvar ve kapıların askı ve perdelerine kadar çeşitli eşyalar, pamuklu bez ve kumaşlardan yapıldı¹⁸¹.

Alaca eskiden iç giyim ve tefrişlerde kullanılmış olan bir kumaş olup, hem pamuk hem de ipekli olarak dokunmuştur¹⁸². Terekelere yansıyan kullanım alanları entari, ferace, bohça, çarşaf, şalvar ve alaca türleridir.

Boğası en basit dokuma tekniği olan “bez” ayakla dokunmuş bir cins pamuklu kumaştır¹⁸³. Terekelerde kullanım alanları, başta kaftan astarı olmak üzere, minder, yastık, sarık ve şalvardır.

Şal tiftik keçisi yününden dokunmuş ve çubuklar arasında resmedilmiş çiçek motifleri ile özellikle badem şekilli motifleri kendine has güzellikte yünlü bir kumaştır¹⁸⁴. Tereke kayıtlarında yalnızca ‘şal’ olarak kaydedilmiştir.

Tülbent pamuklular arasında sıkça adı geçen ince, seyrek dokularıyla ve yumuşak olmalarıyla dikkati çeken kumaş çeşididir¹⁸⁵. Terekelerde kullanım alanları tülbent ve işleme tülbent şeklindedir.

3.3. 2. İpekli Kumaşlar

İpek, güç ideolojisini yansıtır ve gücün Osmanlı Devleti’nin içinde ve dışında izdüşümünü kolaylaştırırdı. Diplomatik ilişkilerde hediye olarak kullanılmakla beraber, Osmanlı Devleti’nin kudretini yabancılara simgeleme görevini üstlenen bu kumaşlar ekonominin temel taşlarından birini oluşturur. İpek kumaşlar, Osmanlı

¹⁸⁰ Suraiya Faroqhi, *Osmanlı’da Kentler ve Kentliler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 3.Baskı, İstanbul 2000 s.157.

¹⁸¹ Hayri Ergin, *18.Yüzyıl Fetvalara Göre Osmanlıda Gündelik Hayat Behcet-ül Fetava Örneği*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı, <Yüksek Lisans Tezi>, Ankara 2006, s.62-63.

¹⁸² Yardımcı a. g. m., s.125.

¹⁸³ Yardımcı a. g. m, s. 226.

¹⁸⁴ Yardımcı a. g. m., s.226.

¹⁸⁵ Yardımcı a. g. m., s. 223.

törenlerinde ve yüksek sınıf kültüründe sosyal konum belirleyicisi olarak önemli bir yere sahipti¹⁸⁶.

Karaferiye terekelerinde saf ipekli dokumalara çok az rastlanmıştır. Saf ipeğin terekelerde kullanım şekli ‘ipek’ ‘top ipek’ olarak kaydedilmiştir. Terekelere yansıyan ipekli dokumalar kadife ve atlastır.

Kadife, kemhanın yanı sıra en çok kullanılan kumaştır. Çözüğü ipek, atkısı ipek ya da pamuktan olan havlu dokumadır¹⁸⁷. Terekelere yansıyan kullanım alanları; Yastık ve kürk şeklindedir.

Atlas, Avrupa’nın saten dediği en eski ipekli dokuma tekniğidir. Atkı telleri gizli kaldığından çözgü ipleri yan yana gelerek parlaltı verir. İpeğin parlaklığını en iyi gösteren kumaş türü olduğundan özellikle XIV. ve XV. yüzyıllarda ipek dokuma ile uğraşan bütün ülkeler atlas dokumaya yönelmişlerdir¹⁸⁸. Terekelere yansıyan kullanım alanları şalvar, entari, kürk, şeklindedir. Atlas tereke kayıtlarında sık rastlanılmıştır. Bu tür kumaşlara özellikle tereke miktarı yüksek olan kayıtlarda rastlanmıştır. Bu da kumaşların değerini göstermesi bakımından önemlidir.

3.3.3. Yünlü Kumaşlar

Terekelerde rastlanılan bir diğer kumaş türü yünlü kumaşlardır. Adından en çok bahsedilen yünlü kumaş sof ve çuhadır. Terekelerde sofun kullanım alanı ferace, çakşır ve don tekstil ürünleridir. Çuha yünlü bir kumaş türüdür. Terekelere yansıyan kullanım alanları, kürk, ferace, makrama, entari ve şalvardır.

3.4.Karaferiye’de Servet, Servet Edinme Yolları ve Servetin Kullanım alanları

H.1139-1214 (M.1726-1800) tarihleri Osmanlı Devleti’nin birçok alanda değişim ve dönüşüm yaşadığı tarihlerdir. Değişimin en çok izlendiği alanlar mali alanlardır. Uzun süreli savaşlar, değişen dünya dengeleri ve saray içindeki karışıklıklar gibi birçok sebep Osmanlı Devleti’nde ekonomik bunalımlara yol açmıştır. Bu bunalımlar şu hususları beraberinde getirmiştir: Altın ve gümüş ayarında yapılan değişiklikler ile devletin gümüş ve akçeye göre belirlenen vergi oranları artırılmış, altın oranı sabit

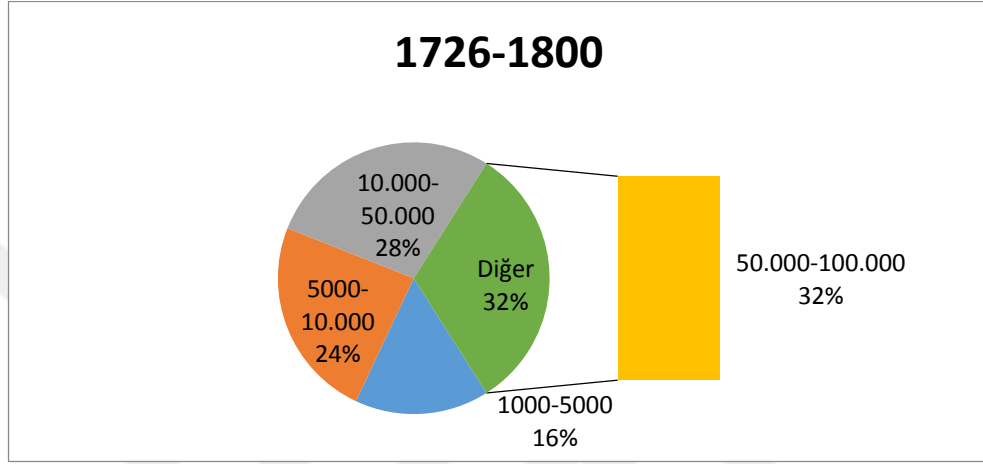
¹⁸⁶ Yardımcı a. g. m., s. 223.

¹⁸⁷ Yardımcı a. g. m., s.229.

¹⁸⁸ Yardımcı a. g. m., s.231.

tutulmuştur. 1687’de cizye bütün imparatorlukta aynı orana getirilerek İslam Hukukuna göre düşük, orta ve yüksek gelir sahipleri için sırası ile bir, iki altın olarak belirlendi ve 1700-1703’de Balkan sınır vilayetlerinde uygulanmaya başlandı. Ayrıca malikâne sistemine tekrar geçilmiş ve % 58 Balkan ve Ege sınırlarında uygulanmıştır¹⁸⁹.

Grafik 3.1. Servet Oranı

Terekelerdeki servet oranları ile Karaferye Kazası’nın ekonomik statüsü belirlenebilmektedir. Grafik 1’de XVIII. yüzyıla ait 249 terekede elde edilen veriler genel servet oranlarıdır. Belirlenen oranlar ölen kişilerin bıraktıkları servetlerinin toplam değeridir. Bu değerler ile kişilerin ekonomik statüleri belirlenebilir. Mikro ölçek 1000-5000 alt sınır iken makro ölçek 100.000 üzeridir. Verilen oranlar gelir düzeyi yüksek olan kişilerin servet miktarları oldukça yüksek olup, gelir düzeyi düşük olanların servet miktarları da düşük olduğu görülmektedir.

Servet edinme yollarını terekelerin mal dökümleri ile belirlemek mümkün olabilir. Karaferye’ de servet sahibi kişilerin sahip oldukları mallar sırası ile bağ, bahçe, hayvan, taşıt araçları, lüks ev eşyaları, birden fazla ev, dükkân, altın, değerli kürk, kuşak ve kumaşlardır.

Terekelerde tarım ve hayvancılığın yoğun olması servet kaynaklarının tarım ve hayvancılık olduğu anlaşılmaktadır. 7 Ağustos 1752 tarihinde kaydedilmiş El Hac Ali bin Abdullah’ın terekesi bu konuda güzel bir örnek teşkil etmektedir. El Hac Ali

¹⁸⁹ Darling, *a. g. m.*, s154.

bin Abdullah'ın terekesinde değerli kumaşlar, başkasına zimmet ettiği eşyalar ve madeni paralar, 444625 kuruş değerindeki menkulleridir¹⁹⁰.

Terekelerde değerli ev eşyaları, kumaş, kürk, altın, sim, inci gibi değerli eşyaların olması, servetin lüks ve kıymetli eşyalarla değerlendirildiğini, zenginliğe, lükse, gösterişe delalettir. Tereke miktarı 1000 kuruşun altında olan düşük gelire sahip kişilerin terekelerinde yalnızca zaruri eşyaların kayıtlı olması bu genellemeyi doğru kılmaktadır.

3.5. Karaferye'de Değişim Lüks ve İsraf

Toplum durağan olmayıp, sürekli değişim döngüsü içerisinde zamanda yolculuk halindedir. Bu değişim bir toplumun yaşam şekline, inanıcına, diline, ekonomisine, üretimine, eşyasına yansır. Değişim bu somut metalarla gözle görünür hale gelir¹⁹¹.

İnsanlar, zaruri ihtiyaçlarının dışında her hangi bir mal veya malların işlenmiş hallini kullanılıyorsa, bu münzevi bir hayat tarzından, lüks bir hayat tarzına geçildiğinin göstergesi olur. Çarşaf, tülbent, yastık ve minderlerin kullanımı zaruri bir ihtiyaçtır lakin bu eşyaların işlenmesi, süslenmesi, vb. birçok işlem uygulanıp değerinin artırılması, işin ihtiyaçtan çok gösteriş ve lüks için olduğuna delalettir¹⁹².

Karaferye'de mevcut lüks ve değişim H.1139-1214, (M.1726-1800) yıllarına ait tereke kayıtlarında görülmektedir. Karaferye'de lüks yaşam belirtileri olarak terekelerde; ocak, süs ve işleme eşyalar, birden çok değerli kürk çeşidi, altın, inci, sim, saçak, inci kuşak vb. servetler lüks hayatın hakim olduğunu yansıtır. Lüks eşyaların kayıtlı olmadığı terekeler genellikle hayvancılıkla uğraşan ailelerin terekeleridir. Terekelerde teknolojik aletler de çok sınırlıdır.

3.6. Karaferye'de Servet Statü İlişkisi

Statü ve servet ilişkisi, tereke kayıtlarında unvan sahibi kişilerin servetleri ile unvanları arasındaki oran incelenerek belirlenebilmektedir. Tereke kayıtları servetin

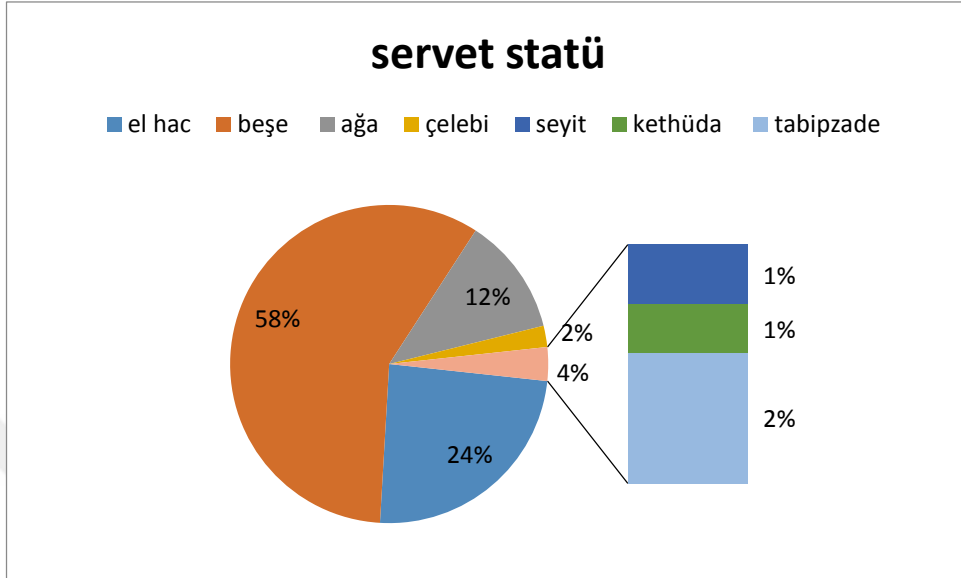
¹⁹⁰ KŞS,75/731.

¹⁹¹ Tülay Artan, "Terekelere Işığında 18. Yüzyıl Ortalarında Eyüp'te Yaşam Tarzı ve Standartlarına Bir Bakış: Orta Halliliğin Aynası", *Eyüp'te Sosyal Yaşam*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1. Baskı İstanbul 1998, s. 49.

¹⁹² Artan, a. g. e., s.49.

bir kısmının kadı önüne getirilmiş olma ihtimalinden dolayı serveti tam olarak yansıtmamaktadır¹⁹³.

Grafik 3. 2. Servet Statü İlişkisi

Osmanlı Devleti'nde özel mülkiyet devletin getirdiği sınırlamalardan dolayı en büyük servet sahipleri sarraflar, yüksek devlet memurları, askeri ve yönetici guruplar arasında çıkmaktaydı¹⁹⁴. Karaferye Kazasında statülere baktığımızda Grafik 2'de de görüldüğü gibi El Hac, Beşe, Çelebi, Kethüda, Tabipzade, Ağa statüleri mevcut olup bu statüler arasında en çok servete sahip olan unvan Beşe olup, sırası ile El hac, Ağa, Çelebi, Kethüda'dır. Terekelerdeki statü sahibi kişilerin servetleri ve statüleri arasında doğru bir orantının olduğu Grafik 2'de görünmektedir. Statü sahibi kişilerin malvarlıkları incelendiğinde bu kişilerin servetlerini tarımda değerlendirdikleri görülmektedir. Çünkü bu servet sahiplerinin birden çok bağ ve bahçesi kayıtlarda mevcuttur.

Tereke defterleri ne yazık ki servet miktarını yansıtmaması bakımından yeterli değildir. Bunun sebebi kadıya yansıyan tereke miktarlarının oranının az olması ve belirli bir kesimin terekesinin kadıya ulaşmama ihtimalleridir¹⁹⁵. 1726-1800 tarihlerine ait Karaferye Kazası şer'iyye sicillerinde tereke sayısının bazı yıllarda az, bazı yıllarda

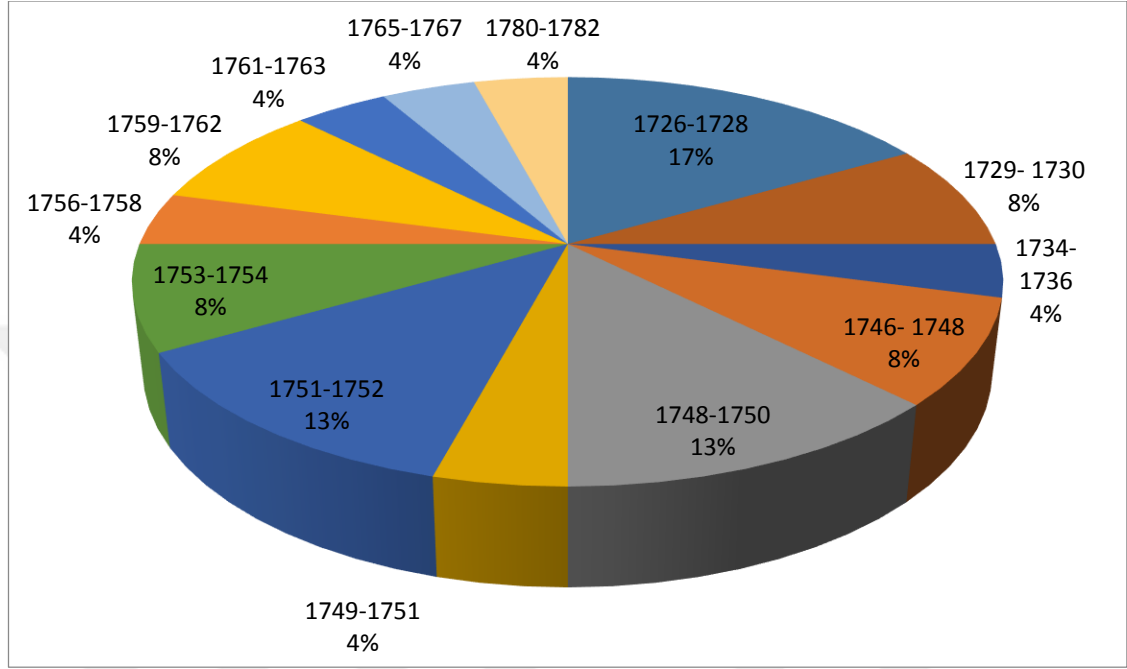
¹⁹³Pamuk, *a. g. e.*, s.148

¹⁹⁴ Pamuk, *a. g. e.*, s. 83.

¹⁹⁵ Pamuk, *a g e.*, s.148.

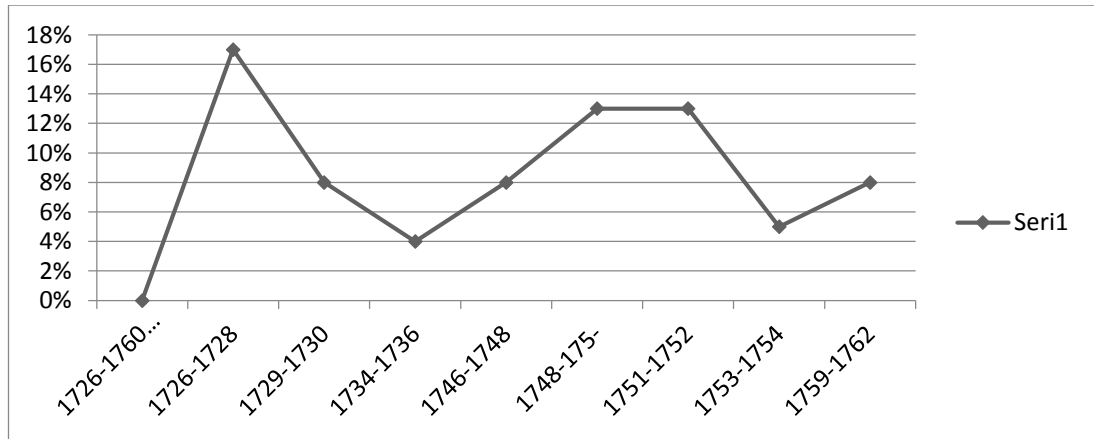
da çok olduğu kayıtlara yansımıştır. Yıllara göre servet miktarları Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu mali durumunu göz önünde bulundurularak bir grafik üzerinde incelenecektir.

Grafik 3. 3. Yıllara Göre Servet Miktarları

Servet oranları hesaplanmış ve bu hesapların oranı Grafik 3'de belirlenmiştir. Grafiğe göre servet oranları yıllara göre değişiklik göstermektedir.

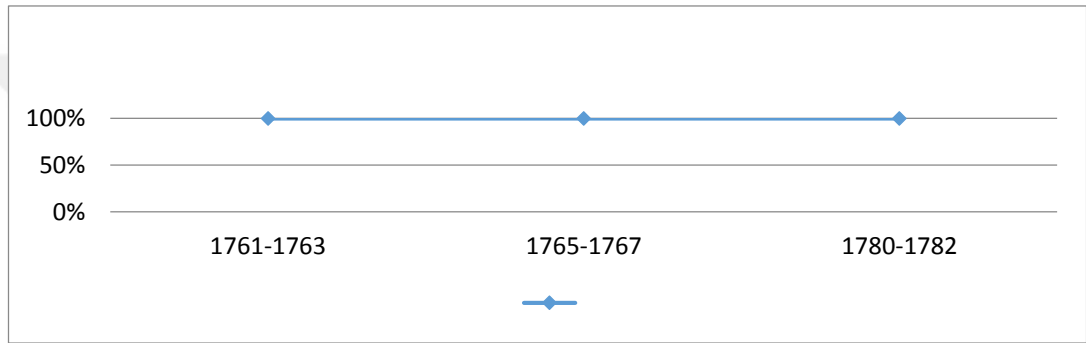
Grafik 3. 4. 1726-1760 Yılları Arası Servet Oranında Yaşanan Dalgalanma

1726-1761 yılları: Bu yıllarda Osmanlı Devleti içinde bulunduğu mali durum, dönemin şartları, yaşanan savaşlar bir takım değişimlerle beraber ekonomik inişler ve çıkışlar yaşanmıştır. 1700'lerin başında fiyatlar artmış malikâne sisteminde kâr oranları artmıştır. 1715'te malikâne sisteminde yaşanan bozulmalardan dolayı

malikâne sistemi kaldırılarak iltizam usulüne dönülmüştür. 1717’de tekrar malikâne sistemine dönülmüş ve malikâne sisteminin kapsamı genişletilmiştir. XVIII. yüzyılın ortalarında Avrupa ile ticaret hacminin artması ile ekonomik refah yaşanmıştır. İmalat ve ticaret faaliyetleri yüzyılın ilk yarısında artış göstermiş, devredilen malikânelerin kar oranı %20-%40 kar oranlarına çıkmıştır. Bu yıllarda maliye sistemi devlet bütçesinin açık vermemesinde başarılı lakin vergilerin adalet terazisinde başarısız bir dönem olmuştur¹⁹⁶. Osmanlı’nın genelinde yaşanan ekonomik değişimi terekelerin servet oranlarında da görmek mümkündür.

Grafik 3. 5. 1761-1782 Yılları Arası Servet Oranı

1761-1782 yılları arasında servetler Grafik 5’de görüldüğü gibi yıllar arasında dalgalanma yoktur. Bu tarihlerde Osmanlı Devleti’nin bulunduğu mali durum karışıktı. Osmanlı Devleti’nin mali ortağı Fransa’nın yenilgisi ile Akdeniz ticaretinde mali kriz yaşandı. 1768-1774 Osmanlı Rus savaşları ekonomik sıkıntıları artırdı. 1775’te devlete kaynak bulmak için ‘esham’ usulüne geçildi. Böylece devlet bir gelir kaynağını birçok hisseye ayırarak yıllık karının dört ya da altı katına halka satıyor kar oranını artırıyordu. Fransız devrimi, Doğu Avrupa koalisyon savaşları, Napolyon’un Mısır’ı işgali, İngiltere’nin yükselişi, daimi bir mali krize yol açmıştır. Bu da devleti yeni mali arayışlara itmiştir ¹⁹⁷.

Osmanlı Devleti XVIII. yüzyılda ekonomik kaynakları gerekli gördüğü şekilde idare etmiştir. Bu dönemde devlet gerekli işeyi sağlamak için kırsal bölgelere ve taşraya ekonomik yaptırımlar uygulamıştır. Devlet aldığı mallara genellikle piyasanın değerinin altında bedel ödemiş ve üretilen malların tamamını piyasadan çekerek sık

¹⁹⁶ Darling, *a g m.*, ss.161,162,163.

¹⁹⁷ Darling, *a. g. m.*, s.165.

sık mal kıtlığına sebep olmuştur. Bu tür uygulamalar Osmanlı Devleti'nin ekonomisini zayıflatmıştır¹⁹⁸.

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durum ve Grafik 5'deki oranlar bu dönemde ekonomik dar boğazın yaşandığını yansıtmaktadır. Osmanlı Devleti'nin siyasi ve ekonomik durumunun Karaferye'yi de etkilediği görülmektedir.

Osmanlı Devleti XVIII. yüzyılda sahip olduğu gücü büyük ölçüde kaybetmiştir. XVIII. yüzyılda yapılan savaşlar hem masraflı hem de halk tarafında desteğini yitirmişti¹⁹⁹.

Bütün bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda Karaferye'nin belirtilen tarihi sınırlar içerisinde ekonomik durumu hakkında kesin konuşmak mümkün olmamaktadır. Yalnız terekelerdeki servet oranları ile Osmanlı Devleti'nin yaşadığı mali bunalımlar aynı doğrultuda ilerlemiştir. XVIII. yüzyılın ilk yıllarında Osmanlı ekonomisinde yapılan yeniliklerle Karaferye' deki ekonomik oran aynı düzlemde ilerlemiş XVIII. yüzyılın sonlarında yaşanan ekonomik çöküntü Karaferye deki terekelerde de izlenmişti.

3.7.Karaferye'de Fiyatlar

3.7.1. Menzil Fiyatları

Terekeler, kişilerin sahip oldukları hane sayısı ve fiyatları hakkında bilgiler içermektedir. Karaferye terekelerinde ev yerine *menzil* sözcüğü kullanılmıştır. Kullanım şekli ise *menzil-i der mahaldir*. Terekelerde evlerin nitelikleri ile kullanılan sıfatlarla belirlenebilmektedir. Bu sıfatlar bazı kayıtlarda şu şekildedir. '*köhne, kebir, hırdavat*' nitelikleridir. Bu niteliklerden yola çıkarak evlerin bazı özellikleri hakkında bilgi sahibi olabiliyoruz. Daha öncede bahsettiğimiz gibi Evliye Çelebi Seyahatnamesinde Karaferye'deki evler için kiremitli, bağ ve bahçeli, altlı üstlü kargir yapılı haneler olduklarını yazmıştır²⁰⁰.

Terekelerde evlere biçilen değer evlerin büyük ya da bahçeli evler olduğu varsayılabilir. Değeri yüksek evlerin büyük ya da bahçeli olma ihtimali yüksektir.

¹⁹⁸ Quataert, *a g e.*, s.80.

¹⁹⁹ Christoph K. Neuman, "Siyasi ve Diplomatik Gelişmeler" *Türkiye Tarihi*, (Editör. Suraiya Faroqhi), (Çev. Fethi Aytuna), Kitap Yayınları 2. Baskı, s.76.

²⁰⁰ Çelebi, *a. g. e.*, s.80-83

Küçük evler ise yalnızca bir avludan ibaret olduğu düşünülebilir. Karaferye’de evlerin değeri en düşük 1000 kuruş en yüksek 85000 kuruş değerindedir.

Bir kişinin sahip olduğu ev sayısı en fazla 3’tür. Hırdavat olarak kaydedilen evlerin değeri 600 kuruş ile 1800 kuruş arasında değişmektedir. Kebir olarak kaydedilen evlerin değeri 15000 kuruş olduğu terekelere yansımıştır.

Terekelerde servet miktarının belirlenmesinde Evin değeri önemli bir yer tutmaktadır. Bazı kayıtlarda bir kişinin birden fazla evinin olması, evin bir yatırım aracı olarak kullanıldığını düşündürmektedir.

3.7.2. Bağ, Bahçe ve Mera Fiyatları

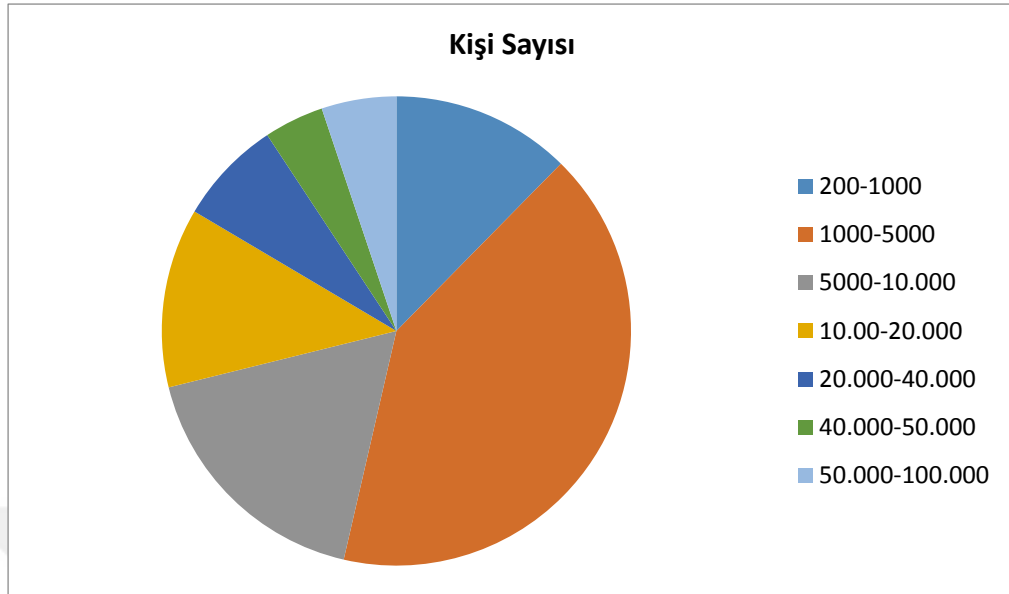
Terekelerde bağ ve bahçe kayıtları oldukça fazladır. Fakat bu bağ ve bahçelerde ne yetiştirildiğine dair ayrıntılı bir bilgi mevcut değil. Kayıtlarda, niteliğinden bahsedilmeyen bağların üzüm ve diğer meyve türlerinden olma ihtimali yüksektir. Kayıtlarda bir diğer arazi türü de mezra alanlarıdır. Mezra arazileri kayıtlarda oldukça fazladır.

Mezralara günümüzde de hala Güneydoğu Anadolu bölgesinde kullanılan arazilerdir. Bu araziler yerleşim alanından uzak oldukları için geçici bir süreliğine mevsimlik olarak yerleşilen ve ekilip biçilen arazilerdir. Bu arazilerin Karaferye Kazası’nda çok sayıda mevcut olmasını Evliya Çelebinin Seyahatnamesinde değindiği Avusdos yaylasından kaynaklandığı varsayılabilir²⁰¹.

XVIII. yüzyılda Karaferye’de arazilerin fiyatları dönümüne göre terekelerde kaydedilmiştir. Fiyatlar belgelere şu şekilde yansımıştır:

²⁰¹ Çelebi, *a. g. e.*, s.80-83.

Grafik 3. 6. Arazi Fiyat Aralığı

Kayıtlarda arazi fiyatları yıllara göre değiştiği görülmüştür. Bazı araziler aynı dönüme sahip olmalarına rağmen farklı fiyatlarda da değerlendirilmiştir. Bunun sebebi arazinin mevcut konumu, toprağın verimliliği ve yıllara göre paranın değerinin değişimi olabilir. Toprak fiyatları en düşük, 1 dönüm arazi fiyatı 600 kuruş iken, en yüksek 19 dönüm arazi fiyatı 19000 kuruş olarak terekelere yansımıştır.

Bir kişi yalnızca tek parça araziye sahip olmayıp bir kişinin birden fazla arazisinin olduğu da kayıtlarda mevcuttur. Örneğin 13 Şubat 1748 tarihli terekede 9 parça arazisi olduğu görülmüştür bu araziler bağ, bahçe mezra türleridir²⁰². Aynı şekilde 3 Mayıs 1755 El hac ibni Mustafa bin Abdullah'ın terekesinde 5 parça arazi kaydedilmiş bu araziler bağ ve bahçe olarak nitelendirilmiştir²⁰³. Servet sahibi kişilerin terekelerinde birden çok bağ ve bahçe kaydına rastlanmıştır bu da servetin bağ ve bahçecilikle elde edildiğini gösterir.

3.7.3 Hayvan Fiyatları

Tereke kayıtlarında kişilerin sahip olduğu hayvanların cinsi ve fiyatları açık bir şekilde kaydedilmiştir. Toplam 14 terekede hayvan kaydına rastlanmıştır. Bu hayvan türleri sırası ile tosun, inek, öküz, su sığırı, koyun, arı kovani, at, keçi, katır ve kuzu

²⁰²7 KŞS, 75/692.

²⁰³ KŞS, 80/982.

kayıtlarda mevcut olan hayvan cinsleridir. Terekelerde hayvan fiyatları sayısına, cinsine göre değişiklik göstermiştir. Terekelerde hayvan fiyatları şu şekildedir.

Tablo 3. 1. Yıllara Göre Hayvan Fiyatları

	Kişi	Tarih	Hayvan Cinsi, Sayısı, Ederi
1		1726	1 Kısarak 1000 k - 3Merkeb 1500 k (b.500 k) 5 Öküz 10500 (b. 2100 k) - 3 Öküz 4500 k (b. 1500 k)
2	Hüseyin ibni Ali	1730	61 Koyun 1380 (b. 22.62 k)
3	Mustafa ibni Mahmut Ağa	1736	4 Kovan 240 (b. 60 k)
4	Ayvaz bin Abdullah	1738	7 Öküz 6000 k (b.857 k)
5		1745	1 Öküz 900 k
6	Abdülkerim Ağa ibni Hasan	1748	180 Kovan 14580 k (b. 81 k) - 1 Merkep 100 k 4 Öküz 4400 k (b. 1100 k) - 2 Öküz 9600 k (b. 4800 k)
7	İbrahim Ağa ibni Hüseyin	1750	45 Öküz 19500 k (b.433.33 k) - 32 Su sığırı 1200 k (b. 37.5 k) 1 At 1800 k -2 Su sığırı 7200 k (b. 3600 k) 982 Koyun 17730 k (b. 18.054 k) - 90 Koyun 16200 k (b. 180 k) 132 Keçi 2250 k (b. 17. 045 k)-73 Kovan 10950 k(b 150 k) - 4 Kuzu 720 k (b. 180 k)
8	Hasan Çelebi bin Ali	1751	20 Kovan 2000 k (b.100 k)- Kebir kovan 300 k 1 Tosun 600 k
9	El hac Halil bin Mustafa Ağa	1751	1 Öküz 3600 k
10	Hüseyin bin Abdulkadir	1754	21 Koyun 1520 k (b. 72. 38 k)

11	Mustafa İbrahim Ağa ibni Süleyman	1754	2 Öküz 1500 k (b. 750 k)
12	Ahmet bin Hasan	1756	1 Öküz 1300 k
13	El hac Hüseyin Ağa	1766	1 At 2400 k
14	Mahmut Efendi ibni İbrahim	1786	Kısarak at 120 k - 1 Katır 18000 k 6 Öküz 14400 k (b. 2400 k)- 4 İnek 4800 k (b. 1200 k) Tosun 5400 k

Tablo 1’de hayvanların yıllara göre fiyatları, birim fiyatları ile beraber hesaplanarak belirlenmiştir. Buna göre hayvan fiyatları şu şekilde bir değişiklik göstermiştir. Örneğin 1751 tarihinde öküzün fiyatı 3600 iken 1754’de öküzün fiyatı 750 olarak kayıtlara geçmiştir.

Terekelerde aynı kişinin, aynı cins hayvanlarının birim fiyatlarında da değişiklik olduğu görülmüştür. Örneğin 1750 tarihinde 982 koyunun toplam fiyatı 17730 kuruştur. Bu koyunların birim fiyatı 18.054 kuruş iken aynı terekede 90 koyunun toplamı 16200 kuruş iken koyuların birim fiyatı 180 kuruş olarak hesaplanmaktadır. Aynı cins hayvanların aynı tarihler içerisinde ve aynı terekede fiyatlarının neden değişik olduğuna dair terekelerde herhangi bir veri bulunmamaktadır. Bunun sebebi hayvanların kişisel farklılıkları ya da hayvan besili olup olmamasına bağlanabilir.

SONUÇ

XVIII. yüzyıl Karaferye Kazası sosyo-ekonomik hayatı adı altında yaptığımız bu çalışmada 1726-1800 tarihleri arasında belirlenen, 249 tereke kaydından istifade edilerek XVIII. yüzyıl Karaferye Kazası'nın sosyo-ekonomik hayatı hakkında genel bir fikir vermek amaçlanmıştır.

Araştırmanın bazı konularında Collingwood'un tarihte tasarım tekniği kullanılarak belgelerdeki veriler değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu konular; Ölüm yaşı, ölüm sebebi, mimari, çocuk sayısı, kadının statüsü, giyim kuşam, ev dekorasyonu, dönemin geçim kaynağı, kullanılan eşyalar, ekonomik uğraş alanı, sahip olunan çocuk sayısı ve dönemin sosyal yapılanması gibi konulardır.

Karaferye Kazası'nda aile hayatına bakıldığında tek eşliliğin esas olduğu bir yapı kendini göstermektedir. Evlilik akdinin vazgeçilmez unsurlarından olan mehir Karaferye'de toplam tereke miktarlarıyla eşlere öngörülen mehir miktarları arasında bir paralellik söz konusudur. Vefat eden kişinin mal varlığı ne kadar fazla ise eşe verilen mehir miktarı da o kadar fazla olmaktadır. Karaferye Kazası'nda kadının statüsünün saygın bir konumda olduğu ve miras bırakan kadın oranını da yüksek olduğu tespitler arasındadır.

Karaferye Kazası'nda evlilik oranının yüksek olduğu bekar ve dul kişilerin oranını az olduğu tespit edilmiştir. Karaferye'de çocuk sayısı en az 1 en çok 11 olduğu belirlenmiştir.

Terekelerde kayıtlı mal varlıklarından yola çıkarak dönemin kullanılan ev eşyaları, meslekler gurupları, günlük hayatın rutin işleyişi, üretim ve tüketim değişkenliği, lüks ve israf harcamaları gibi birçok konuya cevap aranmıştır. Karaferye Kazası'nda halkın giyim kuşama önem verdiği, değerli kumaş, kürk ve takıların kullanıldığı, köle, cariyeler, lüks ve israfın yaşandığı göstermektedir. Kitap kayıtları da terekelerde mevcut olup bu kitapların çoğu inanca dayalı kitaplardır. Terekelerde mevcut ev kayıtları oldukça azdır. Kullanılan ev eşyaları yerine göre zorunlu ve lüks eşyalardır. Bağ ve bahçe miktarı da ev kayıtlarına oranla oldukça fazladır. Terekelerin büyük bir kısmında ölüm sebebi belirtilmemiş ölüm yaşının ise 28-32 civarında olduğu tespit edilmiştir.

Karaferye Kazası'nda kullanılan isimlere bakıldığında Müslüman Arapça kökenli isimlerin yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Özellikle peygamber ve onun ehli beyt isimlerinin ön planda olduğu dikkat çekmektedir. Erkeklerde daha çok Mehmet, Ahmet, Ömer, Hasan, Abdullah kızlarda ise Fatıma, Hatice, Ayşe, Rukiye, Emine isimleri yaygın olarak tercih edilmiştir. Unvan sahibi kişilerin servet sahipleri olduğu belirlenmiştir. Karaferye'de Beşe gibi askeri unvanlar yanında El-hac, Seyit, Ağa, Çelebi, Beg gibi unvanlar kullanılmıştır.

Karaferye Kazası'nda statü sahibi insanların tereke miktarının oldukça fazla olduğu gözlenmiştir. Bu veri bizlere kazanın ekonomik zenginliğini yansıtmaktadır. Statü sahibi kişilerin malvarlıklarında bağ, bahçe, değerli kürk ve ziynet eşyalarına sahip olmaları bizlere statü sahibi kişilerin varlıklı kişiler olduğunu göstermiştir. Karaferye Kazası'nın ekonomisi tereke kayıtlarındaki verilere göre dokuma, tarım, hayvancılık, bağ ve bahçecilik olduğu anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

A)Karaferiye Şer'iiye Sicilleri

Defter no 63.H.1139 -1140 (M.1726 -1728)

Defter no 64.H.1141 -1143 (M.1728 -1731)

Defter no 65.H.1144 (M.731/32)

Defter no 66.H.1145 -1148 (M.1732 -1736)

Defter no 67.H.1147 -1148 (M.1734 -1736)

Defter no 68.H.1149 -1150 (M.1736 -1738)

Defter no 69.H.1151 (M.1738/39)

Defter no 70.H.1152 (M.1739/40)

Defter no 71.H.1155 (M.1742/43)

Defter no 72.H.1157 (M.1744/45)

Defter no 73.H.1159 -1161 (M.1746 -1748)

Defter no 74.H.1159 -1161 (M.1746 -1748)

Defter no 75.H.1161 -1163 (M.1748 -1750)

Defter no 76.H.1163 -1164 (M.1749 -1751)

Defter no 77.H.1163 -1165 (M.1749 -1752)

Defter no 78.H.1164 (M.1750/51)

Defter no 79.H.1167 (M.1753/54)

Defter no 80..H.1169 -1170 (M.1755 -1757)

Defter no 81.H.1170 -1171 (M.1756 -1758)

Defter no 82..H.1172 (.M.758/59)

Defter no 83.1173 -1175 (M.1759 -1762)

Defter no 84..H.1173 (M.1759/60)

Defter no 85.H.1175 -1176 (M.1761 -1763)

Defter no 86.H.1178 -1179. (M.1764 -1766)

Defter no 87.H.1179 -1180 (M.1765 -1767)

Defter no 88.H.1179 -1180 (M.1765 -1767)

Defter no 89.H.1182 (M.1768/69)

Defter no 90.H.1183 (M.1769/70)

Defter no 91..H.1183 (M.1769/70)

Defter no 92.H.1184 .(M.1770/71)

Defter no .93..H.1185 (1771/72)

Defter no 94H.1186 -1187 (M.1772 -1774)

Defter no 95..H.1188 (M.1774/75)

Defter no 96..H.1190 -1191 (M.1776 -1778)

Defter no 97.

Defter no 98.H.1193 -1194 (M.1779 -1780)

Defter no 99.H.1194 -1196 .(M.1780 -1782)

Defter no 100.H.1199 -1200 .(M.784 -1786)

Defter no 101.H.1204 .(M.1789/1790)

Defter no 102.H.1210 -1211 .(M.1795 -1797)

Defter no 103.H.1213 -1214 .(M.1798 -1800)

B) Araştırma İnceleme Eserleri

AKYILMAZ S. Gül, “Osmanlı Miras Hukukunda Kadının Statüsü” ‘*Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*’ Cilt:11, S:1-2, Ankara 2007, s.482.

AKYÜZ Vecdi “Akraba” *DİA*, Cilt: II,

AKTAN Hamza, “İslam Aile Hukuku”, *T.C Başbakanlık Aile Araştırmalar Kurumu*, C:2, Ankara 1992.

ANASTASOPOULOS Antonion, *İmperial Institutions And Local Communities Otoman Karaferye 1758-1774*, Cambridge 1999,

ARTAN Tülay, *Terekelere Işığında 18. Yüzyıl Ortalarında Eyüp’te Yaşam Tarzı ve Standartlarına Bir Bakış: Orta Halliliğin Aynası, ‘Eyüp’te Sosyal Yaşam*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1. Baskı İstanbul 1998,

AYDIN M. Ali “Aile ” *DİA* Cilt: II, s. 196.

BARKAN Ömer Lütfü, “Edirne Askeri Kassamı’na Ait Tereke Defterleri ” *Türk Tarih Kurumu Belgeleri Dergisi* C:111, S: 5-6. Ankara 1966.

BAYER Ali, “Değişen Toplumsal Yapıda Aile”, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt IV, S: 21, Şırnak 2013.

BİLGİN Arif, BOZKURT Fatih, “Bir Gelir Kaynağı Olarak Varisiz Ölenlerin Terekeleri Ve Beytülmal Mukataaları”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* S:20, Kocaeli 2010 .

BOZKURT Fatih, “Tereke Defterleri ve Osmanlı Demografi Araştırmaları”, *Tarih Dergisi*, S: 54, İstanbul 2012.

BOZKURT, “Fatih Osmanlı Dönemi Tereke Defterleri ve Tereke Çalışmaları”, *‘Türkiye Araştırmalar Literatür Dergisi’* C:11, S: 22, Ankara 2013.

ÇAKIR Serpil, “Meşrutiyet Devri Kadınlarının Aile Anlatışı ” *‘T.C Başbakanlık Aile Araştırmalar Kurumu’* Cilt:1 Ankara 1992.

ÇELEBİ, Evliya Seyahatname, (Çev, S. Ali Kahraman, Y. Dağlı, R. Dankoff) 8.Cilt, Yapı Kredi Yayınları, 1.Baskı, İstanbul 2003.

DEMİREL Ömer, GÜRBÜZ Adnan, TUŞ Muhittin, “Osmanlı Toplumunda Aile ve Sosyal Kültürel Değişim Sürecinde Türk Ailesi”, *T.C Başbakanlık Aile Araştırmalar Kurumu* 1. Cilt, Ankara 1993.

DÖNMEZ Ö. Mustafa, *İslam Miras Hukuku*, İstanbul Yayınları, İstanbul 2014.

DUMRUL Cüneyt, DUMRUL Yasemin, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Kapitalist Patende Sanayileşmesinin Önündeki Engeller Üzerine Bir İnceleme”, *Yönetim ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, S. 23, Ankara 2014.

EFE Ahmet, “İslam Miras Hukukunda Kadın Erkek Hisselerinin Farklı Oluşu Üzerinde Bir Değerlendirme” ‘*İslam Hukuku Araştırmalar Dergisi*’ S:18, Ankara 2011.

EMİROĞLU Kudret, *Günlük Hayatımızın Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 2011.

ER İlker, *Balıkesir Tereke Kayıtları Üzerinde Bir Değerlendirme (1670-1700)*, Balıkesir Üniversitesi (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) Balıkesir 2008.

ERGİN Hayri, 18.Yüzyıl *Fetvalara Göre Osmanlıda Gündelik Hayat Behcet-ül Fetava Örneği*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2006.

ERTÜRK Volkan, “Orta Dereceli Bir Osmanlı Memurunun Malvarlığı, Edirne Bostancı Başısı Hacı Veliyüddin Bin Habibin Terekesi” *Humanitas Dergisi* S:2 Ankara 2013,

FAROQHİ Suraiya, *Osmanlı’da Kentler ve Kentliler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 3.Baskı, İstanbul 2000.

FAROQHİ Suraiya, *Türkiye Tarihi(1603-1839)* , Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003.

FAROQHİ Suraiya, *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir*, Kitap Yayınevi 2. İstanbul 2008.

FAROAQHİ Suraiya *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam* (Çev. Elif Kılıç), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2010.

FERNAND Braudel, *Medeniyet Ve Kapitalizm*, Ağaç Yayayınevi, İstanbul 1991.

GARA, Eleni “In 1998, search Of Communities In Seventeenth Century Otoman Sources: The Case Of The Karaferye Distrcet” *Turica*, S: 30, Yunanistan 1998.

GARA, Eleni, KİEL Michael, “Karaferye”, *DİA*, Cilt: 24, İstanbul 20011, s.331.

GÜLER Deniz, ULUTAK Nazmi, “Aile Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Türk Toplum Yaşamında Aile” *Kurgu Dergisi*, S:11Ankara,(1992), s.8-9.

GÜNAY Vehbi, “Karaferye Kazası Kadı Sicilleri”, *Tarih Ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, Cilt: II, S:2, Ankara 2016, s.1-31.

GÜNEŞ Zübeyde Yağcı, GENÇ Serdar, “19.Yüzyılda Balıkesir’de Giyim Kuşam Zevki ve Bir Kumaş Tüccarı” *Türkiye Çalışmaları Dergisi*, S: 2/1 Ankara 2007, s.230

KAŞIKÇI Osman, *Osmanlı İslam Hukuku*, Ufuk Yayınları, İstanbul, 2015.

KAYA Mahmut, *Dünden Bugüne Çok Eşlilik*, Çıra Yayınları, Ankara 2008.

KOCA, Ferhat “Karaferye” *DİA*, Cilt: 24.

KOÇU Reşat Ertem *Türk Giyim Kuşam Ve Süslenme Sözlüğü*, Sümer Bank Yayınları, İstanbul 1969.

KÜÇÜKBAŞ Mustafa Sabri, “Seyyid” *DİA*, C.37, s. 42.

MAYDER Sadet, “Osmanlı Klasik Dönemde Kadınların Servet Edinme Yolları (Bursa Örneği),”.

MOLLAMEHMETOĞLU Osman zeki *Sünenen tirmiziz tercümesi*, 1.Baskı, Yunus Emre Yayınevi, İstanbul.

MUTAF Abdülmecit, “İnanç Statü Tarz Üçlemesinde Osmanlı Kadınlarının Giyim Kuşam Kültürü ve Sosyal Hayattaki Fonksiyonelliği 17.Yüzyıl Edremit Örneği” *Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. C:1, S:2, Balıkesir 2015, s. 283-299.

NACİ Hikmet, *Tarih Boyunca Kuzey Afrika ve Berberiler*, İstanbul 1955.

ORTAYLI İlber, *Osmanlı Toplumunda Aile*, Pan Yayınları, 5.Baskı, İstanbul 2002.

Osmanlı Döneminde Balkan Kadınları, Editörler: Amila Buturovic, Irvin Cemil Schick), (Çev. Güliz Ergin) İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009.

Osmanlıca Türkçe Lügat, Yeni Asya Neşriyat Yayınları, İstanbul 2001.

PAMUK Şevket, *Osmanlı Ekonomisi ve Kurumlar*, İletişim Yayınları, 5. Baskı İstanbul 2007.

PAMUK Şevket, “Kuruş”, *DİA*, 26. Cilt, Ankara 2002. S.488-459.

QUATAERT Donald, *Osmanlı İmparatorluğu*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.

ŞİMŞEK Fatma, EROĞLU Haldun, DİNÇ Güven, “Osmanlı İmparatorluğunda, İskat-I Cenin” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*” S: 2 Ankara 2009.

TABAKOĞLU Ahmet, “Osmanlı Toplumunda Aile”, ‘*T.C Başbakanlık Aile Araştırmalar Kurumu*’ C.1 Ankara 1992.

TANIDI Duygu “1657 Ve 1698 Yılları Arasında Kadı Sicillerine Göre Rusçuk’ta Köleler Ve Cariyeler” *Türkiye Araştırmalar Dergisi*, S 21, İstanbul 1993.ss.220-235.

TURAN Namık Sinan, “16.Yüzyıl Sonuna Dek Osmanlı Devletinde Gayrı Müslim Kılık Kıyafetlerine Dair Düzenlemeler” *Ankara Üniversitesi S. B. F Dergisi*, S. 60, Ankara .

Türkiye Tarihi (1603-1839), (Editör: Suriaiya Farqihî) (Çev:Fethi Aytuna), Kitap Yayınları Ankara Baskı, İstanbul 2016.

YARDIMCI Kevser Gürcan “Osmanlı Dönemi Dokuma Sanatı Ürünlerinde Örnekler” *International Journal Of Cultural And Social Studies*’ C:1, S:2 Ankara 2016.

EKLER

EK 1

Tereke Miktarı Mehr-i Müeccel Oramı

Tereke miktarı	Mehr-i müeccel
494116	1400
3847	400
2963	200
24937	8000
5883	200
57118	1000
27996	8000
23003	1200
40413	8000
44800	16000
30011	8000
159228	40000
10662	400000
1068647	40000
36953	64000
141263	30000
59997	5992
116283	16000
70620	10000
1380	4000
25435	4000
6173	34000
76365	8000
29266	4000
303705	10000
12450	4000
3063	1000
1049790	60000
49515	10000
62940	12000
12960	6000
10278	18000
5990	2000
37518	6000
79579	12000
91846	16000
11200	8000

5400	8000
46940	40000
212110	6000
12311	1200
14597	4000
34016	2400
4511	12000
3120	6000
114753	14000
57712	12000
9575	4000
23439	16000
6235	4000
371755	20000
79336	6000
15199	6600
62520	800
26088	30000
18234	4000
6923	8000
9447	5738
33091	12000
24253	8000
55482	12000
12906	240
9734	2000
17793	8000
17793	12000
12110	4000
9671	12000
1206649	16000
10093	4000
97538	3000
9068	1000
144544	12000
89310	26000
4796	100
86976	2000
42305	40000
63179	20000
7695	4000
24085	8000
11978	3000

807803	24000
58566	15000
112775	8000
16875	600
8085	24000
18610	6000
19190	60000
24306	6000
36630	6000
88185	20000
69089	60000
57507	6000
18164	6000
11129	250
210820	162699
181821	10000
47321	14000
22002	100000

Terekelerdeki Eşya Döküm Tablosu

Ev Eşyası	Altın ayna	Altın fincan	Altın saat	Altın Secade	Astarlık	Hamm eşyası	Beşik	Bohça	
	Cibinlik	Çarşaf	Çuval	Güğüm	Saçak	Divan yastık	Döşek	Havlu	Hasamca
	Fener	Fıçı	Kandil	Glaf	Güğüm	Gül kutusu	Keçe	Kantar	Kanca
	Hırdavat	Huni	İbrik	Kefen	İplik	İşleme çarşaf	İşleme bohça	Kasnak	Kapı perdesi
	Kese	Kılı keçi derisi	Kilim	Kilit	Kuzu leğen	Küp	Lenger	Makas	Mendil
	Minder	Mink aş kenar örtüsü	Mumlu k	Örölmüş keçi tulumu	Perde	Peşkir	Sacaya ğı	Saçak	Sandık
	Sedef ayna	Sefer güğüm	Sim akrep saat	Sim ayna	Sim meşrep	Sim sandık	Şilte cibbe	Tahta iskemle	el iğnesi
	Testi	Tezgâh	Tülbent örtüsü	Yorgan	Yan valenç	valenç	Yastık	Seccade	Haliççe
Mutfak Eşyası	Tepsi	Turşu bakraç	Fincan	Ayaklı tas	Bakır sini	Bakraç tencere	Bıçak	Düvel	El tepsi
	Et satır	Fener	kavanoz	Hoşap tas	Kahve ıbrığı	Kanca	Kaşık	Kavanoz	
	Kebap tas	Kevgir	Kuzu tencere	Mangal	Maşa	Ocak	Ocak tenceresi	Pekmez tepsi	Saçak leğen
	Sepet	Sini	Sofra bezi	Su kefesi	Şamdan	Tas	Tas	Tencere	Fıçı
	Kazan	Tuzluk	El tepsi	yol tas	Sahan	Ayaklı tas	Bıçak	Bardak	Et satır
Bahçe Eşyaları	Orak	Saban	Asma satır	Balta	Çapa	Kazma	Kese	Keser	Kovan
	Örs	Pala	Bargir	Araba	Kağnı	Körük			

Hama m Eşyası	Tarak	Hama m bohça	Hama m leğeni		Hama m taşı	Hama m küllük			
------------------------------	-------	--------------------	---------------------	--	----------------	---------------------	--	--	--

EK 3**Terekelerde Kullanılan İsimler**

Kadın İsimleri		Erkek İsimleri	
Atike,	Fatma	Abdullah	Derviş
Taziye	Gazer	Abdüsselam	Dimitri
Afife	Gülsüm	Ahmet	Salih
Aliye	Kadha	Apdi	El Gafar
Amine	Hatice	Abdülkadir	El Kahar
Asiye	Havva	Abdülkerim	Emirşah
Ayşe	Hülya	Abdübaki	Yorgi
Ümmühan	Mifal	Abdürrahim	Eyüp
Emine	Perude	Kostantin	Hasan
Rukiye	Pervanece	Cafer	Hüseyin
Raziye	Rabia	Cemil	Selim
Remziye	Rabuş	Zülfikar	İslam
Sadriye	Zekiye	Yorgi	Tomas
Safiye	Zeliha	Murat	Kemal
Sakine	Zeynep	Mustafa	Konstantin
Saliha	Zübeyde	Nasuh	Mehmet
Saniye	Nimet	Osman	
Cemile	Ümmügülsüm	Ömer	Simon
		Yusuf	
		Pervence	Süleyman
		Sabri	

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Zeynep GÜNEŞ

Doğum Yeri : Aralık/ IĞDIR

Doğum Tarihi : 07.01.1991

Medeni Hali : Bekar

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise : Atatürk Lisesi

Üniversite : Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Lisans Bölümü (2010-2014 Mezun)